

Idrottsanläggningar – i dag och i morgon:

Om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen

Idrottsanläggningar – i dag och i morgon

Om behov, tillgänglighet
och konkurrerande intressen

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Idrottsanläggningar – i dag och i morgon är en del av 2021 års uppföljning av statens stöd till idrotten.

Rapporten finns att ladda ner som pdf på www.centrumforidrottsforskning.se

© **Centrum för idrottsforskning 2022:2**

Redaktion och projektledning: Johan R Norberg, Christine Dartsch Nilsson & Johan Pihlblad

Språkgranskning: Nathalie Carrera, fix my wOrd

Formgivning omslag: Camilla Atterby, www.laghammar.se

Omslagsfoto: Bildbyrån

Tryck: Elanders Sverige AB

ISBN: 978-91-984050-9-5

Förord

Centrum för idrottsforskning har sedan år 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten. Uppföljningen ska bestå av en fortlöpande bevakning av det statliga idrottsstödet betydelse utifrån ett indikatorsystem, tematiska fördjupningsstudier i teman som regeringen bestämmer samt bevakning av forskningsresultat med relevans för statens stöd till idrotten.

För 2021 har Centrum för idrottsforskning haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet. I denna antologi redovisar vi resultatet av detta arbete. Rapporten inleds med en sammanfattning skriven av Johan R Norberg, utredare på Centrum för idrottsforskning. Därefter följer sex kapitel där forskare och experter ger kunskap och perspektiv i frågor kopplat till anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet.

Vi hoppas att vår uppföljning ska ge ökad kunskap och ett tydligare perspektiv på idrottens roll i samhället och samtidigt fördjupa den idrottspolitiska diskussionen.

Trevlig läsning

Susanna Hedenborg

Ordförande, Centrum för idrottsforskning

Innehåll

En antologi om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet	7
<i>Johan R Norberg, Centrum för idrottsforskning</i>	
Dags att tänka nytt om platser för idrott och fysisk aktivitet.....	21
<i>Karin Book, Malmö universitet</i>	
Idrottsanläggningar och kommunerna	53
<i>Nils-Olof Zethrin, Sveriges Kommuner och Regioner</i>	
Danska idrottsplatser i förändring.....	75
<i>Peter Forsberg, Idrættens Analyseinstitut, Danmark</i>	
Framtidens idrottshall	97
<i>Daniel Glimvert, Svenska Gymnastikförbundet</i>	
Konstgjorda idrottsanläggningar	107
<i>Erik Backman, Högskolan Dalarna</i>	
Idrottens villkor och verklighet	121
<i>Jonnie Nordensky, Riksidrottsförbundet</i>	

En antologi om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet

Johan R Norberg, utredare Centrum för idrottsforskning

Inledning

Under senare tid har idrottandets rumsliga förutsättningar i form av ändamåls-enliga anläggningar och ytor utvecklats till ett viktigt och omdebatterat tema i svensk idrottspolitik. Detta är ett resultat av ett antal parallella processer.

För det första har den organiserade idrottsrörelsen under många år argumenterat för att landets bestånd av idrottsanläggningar måste upprustas och stärkas. Ett första argument är att många av dagens hallar och idrottsplatser blivit föråldrade, nedgångna och i stort behov av renoveringar. Till detta kommer uppfattningen att anläggningsbeståndet under senare decennier inte ökat i takt med befolkningstillväxten. Detta har skapat ett ökat tryck på befintliga idrottsanläggningar, särskilt i storstadsområden. Ett ytterligare problem är den så kallade förtätningstrenden i dagens stadsplanering. Oron här är att många kommuner och storstäder av ekonomiska skäl kommer att välja att prioritera ned ytor för rekreation, fysisk aktivitet och idrott när antalet invånare ökar, och priset för mark och fastigheter skjuter i höjden. Det är mot denna bakgrund som Riksidrottsförbundet i sitt anläggnings- och idrottsmiljöpolitiska program både formulerat en framtidsvision om ”en mångfald av anläggningar och idrottsmiljöer spridda över hela landet” och dessutom presenterat konkreta förslag på reformer, såsom att idrottens behov av anläggningar och ytor måste få en självklar plats i kommunernas översikts- och detaljplaner, samt att begreppet ”idrott” bör skrivas in i Plan- och bygglagen (PBL).¹

En andra förklaring till ett ökat fokus på anläggningsfrågor har sitt ursprung i en bredare folkhälsopolitisk diskurs, och i mer övergripande förändringar i svenska invånares idrotts- och motionsvanor. Kunskapen och medvetenheten om den fysiska aktivitetens betydelse för hälsa och välbefinnande har ökat starkt under senare decennier. Samtidigt visar forskning att många svenska invånare – inte minst unga – är otillräckligt fysiskt aktiva. Mer än var femte invånare i Sverige säger sig vara stillasittande minst tio timmar om dagen. Denna folkhälsopolitiska paradox har ökat behovet av att finna nya strategier för att främja fysisk aktivitet

---

¹ Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottsmiljöpolitiskt program för Svensk idrott*.

hos både unga och vuxna. Till följd av detta har nya frågor ställts om befolkningens faktiska tillgång till ytor för idrott och motion. Behövs det nya och kanske även andra typer av anläggningar och idrottsytor för att främja ökad fysisk aktivitet hos de grupper som är minst aktiva?

Ett tredje skäl till ett ökat idrottspolitiskt fokus på idrottsanläggningar och idrottsmiljöer fångas i begreppet ”hållbar utveckling”. Det allmänt stora intresset för idrott, motion och friluftsliv i det svenska samhället skapar många positiva värden i form av hälsa och rekreation – men det innebär även stora investeringar och en betydande miljöpåverkan i form av anläggningskonstruktioner, luftföroreningar, elförbrukning etcetera. Detta reser viktiga frågor om idrottens ekologiska avtryck både i dag och i framtiden. Hur kan egentligen kostnadseffektiva, resurssnåla framtida anläggningar med lång livslängd skapas? Eller med en formulering hämtad från FN:s definition av hållbar utveckling: Hur kan ytor och anläggningar skapas, som tillfredsställer dagens behov av idrott och motion utan att samtidigt äventyra kommande generationers anläggningsbehov?

Ett regeringsuppdrag

Centrum för idrottsforskning har under 2021 haft i uppdrag av regeringen att genomföra ”en fördjupad analys av förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet”.

Enligt regeringen ska Centrum för idrottsforsknings analys innehålla både kunskapsmässiga och idrottspolitiska dimensioner. Den första – kunskapsmässiga – dimensionen handlar om att kartlägga hur ”anläggnings- och utemiljösituationen ser ut för olika idrotter och friluftaktiviteter, men också för olika samhällsgrupper i olika delar av landet”. Mot bakgrund av denna kartläggning ska en analys göras, av vilka grupper och intressen som gynnas respektive missgynnas i tillgången till anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet. I den senare frågeställningen tillägger regeringen att ansatsen ska vara bred. Förutom föreningslivets intressen och behov ska även idrotts- och motionsaktiviteter i oorganiserad och privat regi ingå i analysen.

Regeringen bedömer att det behövs kunskap om vilka de mest angelägna behoven är ur ett idrottspolitiskt perspektiv och om vilka behov som tenderar att tillgodoses. Detta gäller för såväl förenings- och näringslivets som för olika statliga och kommunala aktörers förhållningssätt till, och finansiering av, anläggningar och utemiljöer.

Idrottsanläggningar – i dag och i morgon

Med denna antologi presenterar Centrum för idrottsforskning resultatet av vårt arbete. I likhet med för tidigare uppföljningsuppdrag har vår strategi varit att samla in kunskap och perspektiv från forskare och sakkunniga inom det specifika politikområdet. Rapportens sex bidrag visar tydligt på den stora komplexitet, de många intressen och de svåra avvägningar som omgärdar frågor om anläggningar och utemiljöer för idrott och fysisk aktivitet. Men texterna ger även nya och tankeväckande perspektiv, och de innehåller konstruktiva råd för en framtida anläggningspolitik.

Antologin inleds med ett kapitel av Karin Book, disputerad i kulturgeografi och universitetslektor i idrottsvetenskap vid Malmö universitet. Book har lång erfarenhet av forskning och utvecklingsprojekt i frågor kopplade till ytor och anläggningar för idrott och fysisk aktivitet. Hon är även flitigt anlita av idrottsrörelsen och av kommuner som forskare och expert i frågor rörande idrottens och den fysiska aktivitetens roll i den fysiska planeringen, om hållbar utveckling och om stadsutveckling. I denna text bidrar Book med en reflekterande text om människors tillgänglighet till idrott och fysisk aktivitet med fokus på just anläggningsfrågor. Book visar med belysande exempel att det går att lägga många och skilda perspektiv på begrepp som "idrottsanläggning" och "tillgänglighet". Hon varnar även för förenklade antaganden och förhastade slutsatser. Som exempel påpekar hon att fler anläggningar inte med automatik leder till ökade idrottsaktiviteter. Individens reella tillgänglighet till idrottsytor påverkas även av faktorer som personliga intressen, samhällsliga trender, socioekonomiska förutsättningar och tillgången till kulturella nätverk. Hon redogör även för det Vinnova-finansierade projektet *Equalizer* där forskare, arkitekter och Malmö stad gick samman för att utveckla nya verktyg med målet att göra existerande aktivitetsplatser i Malmö mer jämställda och inkluderande.

Rapportens andra bidrag är skrivet av Nils-Olof Zethrin, disputerad i historia och verksam som expert i idrotts- och fritidsfrågor på Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) – en arbetsgivar- och medlemsorganisation för Sveriges 290 kommuner och 21 regioner. I texten ger Zethrin ett kommunalt perspektiv på frågor kopplade till medborgarnas motionsvanor och tillgänglighet till ytor och anläggningar för idrott och fysisk aktivitet. Betydelsen av ett kommunalt perspektiv kan motiveras av att Sveriges kommuner är de tveklöst största finansörerna av idrottsanläggningar. För SKR är detta således ett viktigt politik- och intresseområde. Till detta kommer att SKR regelbundet kartlägger anläggningssituationen hos Sveriges kommuner och

därmed besitter värdefull kunskap om det offentliga anläggningsbeståndets omfattning, förändring över tid och nyttjande.

Kapitlet av Zethrin har två parallella teman. Det första temat är att ge en översiktlig bild av det aktuella anläggningsbeståndet hos Sveriges kommuner, baserat på resultat från SKR:s egen anläggningsrapport från 2019 samt på nyckeltal från den kommunala databasen Kolada. I denna del utmanar Zethrin delvis den gängse bilden av anläggningsfrågans negativa utveckling genom slutsatsen att anläggningsbeståndet i Sverige är stabilt över tid samt att vissa anläggningstyper dessutom verkar öka i antal, framför allt sådana anläggningar som engagerar föreningsidrottande barn och ungdomar.

Det andra temat är att problematisera idrottsanläggningars betydelse för medborgarnas idrotts- och motionsvanor. I denna del av texten jämför Zethrin resultaten från SKR:s anläggningsstatistik med aktuella data om svenska invånares idrotts- och motionsvanor. Han ställer flera viktiga frågor. Hur kommer det sig exempelvis att dagens idrottsanläggningar framför allt är utformade för att tillgodose föreningsidrottens behov, medan en majoritet av dagens unga idrottare och motionerar utanför föreningslivet? Och hur kommer det sig att aktivitetsnivåerna i den organiserade barn- och ungdomsidrotten minskar, samtidigt som anläggningsbeståndet är stabilt?

Antologins tredje bidrag är författat av Peter Forsberg, senior analytiker på Idrættens Analyseinstitut i Danmark. Forsberg disputerade 2020 på en avhandling om danska idrottsanläggningars drift och ledning. I denna text ger Forsberg en översiktlig bild av dansk anläggningspolitik och en sammanfattning av sin doktorsavhandling.

Forsberg är särskilt intresserad av de personer som har det övergripande ansvaret för den dagliga driften av anläggningar. Han menar att de flesta större idrottsanläggningar i Danmark har en person (ofta offentligt) anställd, med uppgift att anpassa anläggningen till omvärlden och att uppfylla anläggningens målsättningar. Han tillägger att detta uppdrag traditionellt sett har handlat om att tjäna idrottsföreningarnas och skolornas intresse. Utgångspunkten har varit att kommunerna har en förpliktelse att skapa och tillhandahålla ytor och anläggningar för idrottsaktiviteter, men därefter överläter till idrottsföreningar och skolor att fylla dessa ytor med ett innehåll.

I takt med förändrade idrotts- och motionsvanor i den danska befolkningen, har den offentliga idrottspolitiken breddats. Kommunernas ansvar är inte längre avgränsat till att uppmuntra idrottsföreningars verksamhet. Ansvaret omfattar i

dag även de invånare som idrottar och motionerar under andra organisatoriska former. Detta ställer i sin tur nya och ökade krav på landets idrottsanläggningar. Den traditionella idrottsanläggningen är lämpad för organiserad tävlingsidrott för barn och unga, men den har svårt att möta ”vuxna och äldres önskan om att utöva olika motions- och fitnessaktiviteter med en hög grad av flexibilitet och variation”. Som en följd av detta behöver själva ledningen av idrottsanläggningar professionaliseras. Likaså måste den traditionella ”föreningsanläggningen” på sikt ersättas av en ”samhällsanläggning”, som når fler grupper.

Syftet med samhällsanläggningar är att tjäna samhällets intressen genom att skapa förutsättningar för aktiviteter i föreningar och skolor samtidigt som invånarnas idrottsdeltagande stöttas på ett bredare sätt. Anläggningarna ska å ena sidan vara till för förenings- och skolaktiviteter ... men ska också kunna riktas mot särskilda målgrupper och vara relevanta för hela lokalsamhället.

Antologins följande två texter har särskilt fokus på hållbarhetsfrågor. Det första bidraget har rubriken *Framtidens idrottshall* och är författat av Daniel Glimvert. Glimvert hade tidigare en anställning på Riksidrottsförbundet, med särskilt ansvar för anläggningsfrågor. I dag har han en tjänst som förbundsutvecklare på Svenska Gymnastikförbundet.

Glimverts bidrag är en redogörelse just för konceptet *Framtidens idrottshall*. Detta koncept skapades i ett unikt samarbetsprojekt mellan fem stora ”hallidrotter” (Basketboll-, Gymnastik-, Handboll-, Innebandy- och Volleybollförbunden) och en arkitektbyrå, med det explicita syftet att skapa ”en ny norm för hur idrottshallar kan byggas i framtiden”. Glimvert deltog som representant för Gymnastikförbundet.

En viktig slutsats i projektet är att dagens anläggningsbrist endast kan lösas om framtida idrottshallar kännetecknas av yt- och volymeffektivitet samt flerfunktionalitet. Framtidens idrottshallar måste byggas för att kunna rymma så många aktiviteter som möjligt – och så många utövare som möjligt. De måste också kunna utnyttjas både av idrottsföreningar och i skolans undervisning. Vidare bör ”rörelseförståelse och rörelseglädje” karakterisera hela anläggningen, ”inte bara idrottsytan i hallrummet”. Det senare är en slutsats som projektgruppen dragit efter dialog och intervjuer med ”de huvudsakliga slutanvändarna av idrottshallarna”, det vill säga barn och ungdomar.

Erik Backman är docent i pedagogik vid Högskolan Dalarna. Han är dessutom en av forskarna i det storskaliga och fleråriga forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors, som inrättats för att skapa kunskap och lösningar för ökad hållbarhet

inom idrott och friluftsliv. I sitt bidrag till denna antologi fäster Backman uppmärksamhet på konstgjorda idrottsanläggningar och ekologisk hållbarhet. Mer konkret fokuserar han på anläggningar ”där själva förutsättningen för att bedriva aktiviteten eller idrotten, till exempel snö, vatten eller gräs, har ersatts på konstgjord väg”. Ishallar och fotbollsplaner i konstgräs är naturligtvis välkända exempel. Andra exempel är när konstsnö används för längdskidåkning, eller konstgjorda forspaddlingsbanor.

Backman understryker att konstgjorda idrottsanläggningar inte är en modern företeelse. Golfbanor, simbassänger och skidanläggningar med liftar har funnits länge. Fenomenet har dock ökat över tid, vilket sammanhänger med idrottens tilltagande sportifiering.

Sportifiering innebär att det skapas gemensamma och mer eller mindre uttalade överenskommelser för hur idrotten ska utföras och bedömas, ofta i termer av kvantifierade mått. Till följd av detta blir idrotten alltmer specialiserad, organiserad och professionaliserad. Sett ur ett historiskt perspektiv har den ökade sportifieringen av idrotter alltså drivit på utvecklingen av konstgjorda idrottsanläggningar.

Backman menar att (utomhus)idrotten kan förhålla sig till naturen på två skilda sätt, och hänvisar till forskaren Klas Sandells ekostrategiska ramverk för landskapsrelationer.² Antingen tillämpar man en så kallad *aktiv domineringsstil*. Med detta avses ett förhållningssätt där landskapet ”ses som en fabrik som med olika medel (till exempel skidbackar, äventyrslandskap, klätterväggar) ska producera aktiviteter”. Den andra strategin kallar han för den *aktiva anpassningsstilen*. Enligt detta synsätt är idrottsaktiviteten underordnad landskapet avseende väder, årstid etcetera. Backman tillägger att många av dagens konstgjorda anläggningar är exempel på den aktiva domineringsstilen. Det är anläggningar där själva idrottsaktiviteten tagits ur sitt naturliga sammanhang, och där omsorgen om miljön kan ifrågasättas.

Vad krävs då för att göra idrotten ekologiskt hållbar? Backman pekar på så kallad kontextuell idrott som en måhända radikal, men fullt tänkbar lösning. Grundprincipen är att idrottens många och skilda aktörer måste våga ifrågasätta idén om att alla idrottsanläggningar ska vara likadana samt att det ska vara möjligt att bedriva alla typer av idrotter överallt och oberoende av plats, klimat och kontext. Utifrån ett kontextuellt perspektiv ska anläggningar byggas på platser där de gör minsta möjliga skada för miljön. Enligt detta synsätt är det följaktligen inte

---

² Sandell, K. (2016). ”Ecostrategies”. I *Tourism*, vol. 64, nr. 1, s. 63–80.

ekologiskt försvarbart att bygga inomhushallar för längdskidor och utförsåkning. Inte heller är det rätt att anlägga golfbanor eller kanotslalomforsar på platser utan naturlig tillgång på vatten.

... domineringsstilen och idrottens vilja att göra alla anläggningar exakt likadana behöver utmanas. En idrott i takt med tiden och samhällsutvecklingen måste leva i naturen snarare än att anpassa naturen. Framtidens idrottsanläggningar, även konstgjorda sådana, skulle behöva stimulera fler logiker än tävling och prestation, inte minst upplevelse av natur, för att idrott och friluftsliv ska kunna bedrivas miljömässigt hållbart.

Antologins avslutande bidrag är skrivet av Jonnie Nordensky, anställd på Riksidrottsförbundet och projektledare för Plats för idrott. Syftet med texten *Idrottens villkor och verklighet* är att lyfta fram sådant som Riksidrottsförbundet upplever särskilt påverkar tillgången till anläggningar, samt att diskutera de åtgärder som den organiserade idrottsrörelsen anser vara viktiga för att främja ökad tillgänglighet.

Nordensky understryker att utmaningarna i fråga om barn och ungas tillgång till anläggningar är många, men att de samtidigt varierar i olika demografiska kontexter. I stadskärnor och centrum är markbrist och förtätning det främsta bekymret. I tätorter och kranskommuner är det snarare den höga befolkningstillväxten som riskerar att begränsa invånarnas tillgång till ytor för idrott och fysisk aktivitet. På landsbygden ligger utmaningen i ett minskande befolkningsunderlag, långa avstånd och risken att underhållet av befintliga anläggningar eftersätts, om nyttjandegraden är låg.

Mot denna bakgrundsbeskrivning frågar sig Nordensky vad som kan göras för att stärka föreningsidrottens förutsättningar avseende anläggningar och idrottsmiljöer. Han menar att Riksidrottsförbundet i dialog med bland annat föreningar, kommuner och byggherrar identifierat tre övergripande utmaningar. Det behövs insatser för att bättre förstå idrottens reella behovsbild, både på nationell och lokal nivå. Det behövs även insatser för att bättre synliggöra ytor för idrott och rörelse i samhällsplaneringen – ”från översiktsplanering ner till detaljplaneprocessen”. Vidare måste finansieringsfrågor diskuteras, det vill säga kostnaderna för att bygga och underhålla ytor för idrott och rörelse. I enlighet med det tidigare nämnda konceptet *Framtidens idrottshall* understryker Nordensky vikten av att ”våga tänka fler- eller multifunktion vad gäller idrottens ytor”, men konstaterar samtidigt att idrottens professionalisering snarare gått i motsatt riktning, såtillvida att vissa idrotter i dag verkar för ökad specialisering och egna idrottsytor.

I ett avslutande resonemang meddelar Nordensky att Riksidrottsförbundet ser ett delat ansvar i arbetet med att främja tillgången till hållbara och ändamålsenliga idrottsmiljöer.

Kommuner, stat och idrottsrörelsen måste gemensamt arbeta för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medborgare att bedriva idrott och röra på sig, oavsett var de bor. Även akademien och privata aktörer har där en viktig roll.

Centrum för idrottsforskningens övergripande slutsatser

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning har varit att genomföra en fördjupad analys av ”förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet”. Nedan presenterar vi våra övergripande resultat. Som redogörelsen kommer att visa, är slutsatserna denna gång inriktade på de utmaningar och den oklarhet som omgärdar detta politikområde, snarare än på mätbara resultat. Detta ska dock inte uppfattas som ett misslyckande. Enligt vår mening har bidragen i denna antologi på ett förtjänstfullt sätt synliggjort den komplexitet och de många perspektiv som kan anläggas på frågan om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet. De utmaningar som Centrum för idrottsforskning lyfter fram nedan är därmed både ett uttryck för politikområdets outvecklade karaktär – och en uppmaning: dessa är de mest angelägna frågorna som måste lösas för att långsiktigt och hållbart uppfylla regeringens mål om ”såväl fler som mer ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet”.

Det saknas samsyn om vad vi menar med begrepp som ”idrottsanläggning” och ”ytor för fysisk aktivitet”

Det finns ingen allmänt vedertagen definition av ”idrottsanläggning”, eller vad som egentligen menas med ytor för fysisk aktivitet. Idrotts- och motionsaktiviteter kan utövas på olika platser och i olika former. Ibland sker det på anlagda ytor, till exempel på en konstgräsplan, i en idrottshall eller på en golfbana. Vid andra tillfällen sker det i skog och mark. När motionsloppet Göteborgsvarvet anordnas blir hela staden en utpekad yta för fysisk aktivitet. Även närliggande begrepp som ”idrott”, ”motionsaktivitet” och ”tillgänglighet” är notoriskt mångtydiga och svåra att definiera.

Det är inte ovanligt att samhällsfenomen är mångfacetterade och svåra att definiera. Frånvaron av en gemensam begreppsapparat kan skapa ytterligare oklarhet och förvirring. Vi tror att vi pratar om samma sak – men det gör vi inte. Behovet av

samsyn i både begrepp och problemformulering är särskilt viktigt i politikområden där olika intressen står mot varandra i kampen om resurser och utvecklingsmöjligheter. Detta är ett sådant område. En långsiktigt positiv utveckling i frågan om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet är inte möjlig utan en precisering och samsyn av centrala begrepp.

Det saknas kunskap och forskning om idrottsanläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet

I Sverige är både kunskapen och forskningen eftersatt i frågor rörande anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet.

Först och främst saknas kunskap om det faktiska anläggningsbeståndet. Någon systematisk sammanställning av anläggningsstatistik görs inte. SKR:s anläggningsenkäter är ett värdefullt bidrag, men avgränsad till kommunala idrottsanläggningar. Därtill är statistiken ofullständig. Det behövs således ökad och systematisk kunskap om hur många – och vilken typ av – idrottsanläggningar och idrottsytor som finns i Sverige. Det behövs också analyser av hur förutsättningarna för idrotts- och motionsaktiviteter varierar i olika sociodemografiska kontexter. Vidare behövs kommunala jämförelser och studier av idrottsytor i relation till befolkningsutveckling och bostadsbyggnad.

Det saknas även kunskap om sambanden mellan idrottsytor och idrottsdeltagande. Vissa samband är visserligen självklara – det är givetvis svårt att bedriva idrott och fysisk aktivitet om de rumsliga och anläggningsmässiga förutsättningarna saknas. Enkelt uttryckt är det svårt att spela tennis utan en tennisplan. Samtidigt varnar flera av författarna i denna antologi för förenklade antaganden om att fler anläggningar per automatik leder till ökat deltagande. Människors faktiska tillgänglighet till ytor för idrott och fysisk aktivitet handlar inte bara om rumsliga förutsättningar. De styrs av individuella preferenser och samhällstrender, av socioekonomi och tillgång till kulturella nätverk. Om det idrottspolitiska målet är att aktivera fler – och särskilt de grupper som är alltför stillasittande – behövs ny forskning och ökad kunskap om de många faktorer som möjliggör och begränsar individers förutsättningar – och vilja – till fysisk aktivitet.

Slutligen behövs även ökad kunskap om hur moderna anläggningar rent konkret ska utformas för att vara långsiktigt hållbara, och samtidigt tillgodose både dagens och morgondagens behov.

Det saknas en nationell anläggningspolitik

I Sverige är anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet huvudsakligen ett kommunalt ansvarsområde. Under 1900-talets första hälft finansierades många idrottsanläggningar med statliga lotterimedel – under ansvar av Riksidrottsförbundets särskilda Idrottsplatskommitté – men därefter har detta politikområde inte varit en statlig angelägenhet. Av detta skäl ingår anläggningsfrågor inte heller i Centrum för idrottsforskning reguljära uppföljning av statens stöd till idrotten.

På detta område skiljer sig Sverige för övrigt från grannlandet Danmark, där Lokale og Anlægsfonden, inrättad 1994, utgör en självständig institution under Kulturministeriet, vilken bistår med både kunskap och ekonomiskt stöd till byggprojekt och fysiska faciliteter på idrotts- och fritidsområdet.

En följd av anläggningspolitikens decentraliserade karaktär är att varje kommun självständigt styr över omfattningen och inriktningen på de egna offentliga investeringarna i anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet. Systematiska diskussioner över kommungränser om regionala prioriteringar och behov förs inte. Till detta kommer att kunskapsläget i anläggningsfrågor är generellt begränsat. Det finns därför en risk att lärdomar och erfarenheter som skapas på kommunal nivå inte får nationell spridning och att det samlade anläggningsbehovet i en region inte realiseras, om alltför många kommuner väljer att göra liknande prioriteringar.

Anläggningsfrågan präglas av konkurrerande behov och intressen

Bidragen i denna antologi visar tydligt att anläggningsfrågan präglas av många och konkurrerande behov och intressen. Ansvariga för anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet – särskilt på kommunal nivå – måste hantera en svår balansakt mellan olika, men likvärdiga intressen.

En första avvägning står mellan att främja faciliteter och ytor för den organiserade idrottsrörelsen eller för motionsaktiviteter utanför föreningslivet. Utmaningen här ligger inte enbart i en kamp om begränsade offentliga resurser, utan att grupperna i stor utsträckning bedriver olika typer av aktiviteter som förutsätter skilda anläggningstyper. Lite tillspetsat kan man säga att traditionella idrottsanläggningar framför allt varit ämnade och anpassade för organiserad tävlingsidrott, med idrottsrörelsens stora skara av barn och unga som primär målgrupp. De individer – företrädesvis vuxna – som ägnar sig åt motionsidrott föredrar emellertid aktiviteter som gång/promenader, styrke-/gymträning, att jogga, cykla eller åka skidor. Deras

behov av idrottsytor kräver andra typer av insatser och investeringar. Hur ska dessa skilda behov och intressen balanseras mot varandra?

En andra utmaning handlar om de många och skilda behoven av anläggningar och ytor inom idrottsrörelsen. Vilka anläggningstyper ska prioriteras, och på vilka grunder? Anläggningar för elitverksamhet eller breddidrott? För idrott utomhus eller inomhus? Ska stora och populära idrotter komma i första rummet, eller bör det offentliga anläggningsutbudet främja en mångfald av idrottsmöjligheter? Ska varje kommun enbart se till de egna invånarnas intressen, eller finns det skäl att samverka över kommungränserna i beslut om anläggningsinvesteringar?

En tredje utmaning uppstår om vi även inkluderar ett hållbarhetsperspektiv. Att skapa ytor och faciliteter för idrott och fysisk aktivitet är stora och långsiktiga investeringar och åtaganden. De kräver resurser och medför miljöpåverkan. Därmed rymmer anläggningsfrågan även en potentiell intressekonflikt mellan de som vill idrotta och vara fysiskt aktiva i dag, och framtidens generationer.

Det saknas en samlad strategi

I februari 2021 presenterade Boverket rapporten *Miljöer för idrott och fritid*.³ Syftet med rapporten var att ge förslag på hur kunskap om anläggningar och utemiljöer för idrott och fritid kan utvecklas, samlas och förmedlas. En av Boverkets slutsatser var att det behövs *en nationell strategi för aktiverande miljöer*.

Det behövs ett helhetsgrepp om hur den byggda miljön ska formas så att människor har möjlighet att vara fysiskt aktiva i vardagen. Det handlar både om att utrymme ska finnas för miljöer för idrott och fritid, men också om att det behöver finnas miljöer som lockar till att gå, cykla och åka kollektivt.

Flera av bidragen i denna antologi är inne på ett liknande spår. Karin Book skriver att "samverkan mellan olika aktörer är nyckeln till att utveckla ett relevant och tillgängligt utbud som främjar idrott och fysisk aktivitet". Hon tillägger att samverkan måste ske på många plan: mellan kommuner och mellan kommunala förvaltningar samt mellan kommun, föreningsliv och privata aktörer. Även invånarna själva måste involveras. Jonnie Nordensky understryker att arbetet med att främja "en god tillgång till hållbara och ändamålsenliga idrottsmiljöer" är delat mellan kommuner, stat och idrottsrörelsen, samt att även akademien och privata aktörer här innehar viktiga roller.

---

³ Boverket (2021). *Miljöer för idrott och fritid*. Rapport 2021:6.

Centrum för idrottsforskning stödjer denna slutsats. De medverkande i denna antologi påvisar att det vore värdefullt med en nationell strategi för att främja anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet. En del av denna strategi bör vara att stärka kunskapen och forskningen i frågor om idrottsliga ytor och faciliteter i relation till medborgarnas idrotts- och motionsvanor. En andra del av strategin bör vara att stärka samverkan och dialog i anläggningsfrågor, såväl mellan kommuner och regioner, som mellan politiska beslutsfattare, myndigheter och diverse berörda intressegrupper.

Referenser

Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottmiljöpolitiskt program för Svensk idrott: Anläggningar och idrottsmiljöer för Svensk Idrott – världens bästa.*

Boverket (2021). *Miljöer för idrott och fritid. Hur kan kunskap utvecklas, samlas och förmedlas.* Rapport 2021:6.

Sandell, K. (2016). "Ecostrategies". I *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, vol. 64, nr. 1, s. 63–80.

TOP

ZONE

3
MISHOV

M4
BREVET N°414 2018

START

Dags att tänka nytt om platser för idrott och fysisk aktivitet

– Utbud, tillgänglighet och flexibilitet

Karin Book, lektor Malmö universitet

Inledning

Att utveckla idrottsytor till mer mångfunktionella platser som öppnar upp för en mer lekfull och spontan användning, gärna med input från befolkningen, är en tydlig trend i Sveriges kommuner. Det är ett sätt att göra platserna tillgängliga för fler. Samtidigt påtalar den organiserade idrotten att den är i behov av fler funktionella, specialiserade idrottsytor.

I mitten av oktober 2021 publicerade dagstidningen *Sydsvenskan* en artikel med rubriken ”Malmöbarnen köar i flera år för att få spela fotboll”.⁴ Det som där avhandlas är svårigheten för fotbollsföreningar att få tränings- och matchtider då fotbollsplanerna, särskilt i innerstaden, inte räcker till. I artikeln kommer flera aktörer till tals. Utifrån deras olika kunskaps- och intresseområden lyfts en rad frågor som är kopplade till tillgången på och tillgängligheten till idrottsanläggningar.

En viktig fråga rör befolkningstillväxten i många (större) städer.⁵ En hel del av tillväxten ska i enlighet med dagens planeringstrender ske genom förtätning inom existerande stadsområde, vilket leder till fler personer per ytenhet och färre tillgängliga ytor för andra ändamål än bostäder.⁶ I artikeln lyfts också svårigheterna att förutse och planera för framtida anläggningsbehov, vilket hänger ihop med en osäkerhet rörande både befolkningstillväxt och idrotts- och fritidstrender. En annan fråga handlar om att fritids- och idrottssektorn inte alltid kan göra sin röst hörd i stadsplaneringen.⁷

Vidare nämns i artikeln att det å ena sidan finns en del fotbollsplaner med grus att tillgå, men att dessa inte lever upp till de krav som i dag ställs av föreningar och

⁴ Sädås, M. ”Malmöbarnen köar i flera år för att få spela fotboll”. *Sydsvenskan* 16 oktober 2021.

⁵ Se t.ex. Boverket (2012). *En urbaniserad värld*.

⁶ Sveriges Kommuner och Landsting (2015). *Förtätning av städer*.

⁷ Se vidare Book, K. (2015). *Idrotten i den fysiska planeringen*. FoU-rapport 2015:2.

utövare. Å andra sidan är grusplanerna en ytresurs och möjliga att modernisera och effektivisera genom att byta underlag, förbättra belysningen etcetera. Därtill pekar artikeln på den problematiska avvägningen mellan olika aktiviteter när ytor planeras, i detta fall den dominerande fotbollen kontra andra idrotter och aktiviteter.

Artikeln visar således att det finns många trådar att nysta i när det gäller utbud av idrottens anläggningar och ytor.

Som forskare i planering för idrott och fysisk aktivitet skulle jag vilja peka på två trender som särskilt påverkar den växande diskussionen om bristen på, behovet av och tillgängligheten till anläggningar och ytor för fysisk aktivitet:

- förtätningstrenden
- nya idrotts- och aktivitetsmönster.

Den ena har nämnts ovan och handlar alltså om förtätningstrenden i dagens stadsplanering. I denna riskerar ytor för rekreation, fysisk aktivitet och idrott, det vill säga ytor som inte har en tydlig ekonomisk nytta eller är lagstadgad verksamhet, att få mindre utrymme. Riksidrottsförbundet lyfter ofta fram just det faktum att idrottens ytor enligt plan- och bygglagen inte är ett måste. Förtätningstrenden innebär att nya lösningar för ytor för fysisk aktivitet och idrott måste utarbetas, till exempel utifrån kompakta koncept, samordning mellan olika aktiviteter och aktörer samt innovativa placeringar av ytorna (exempelvis på tak).

Den andra trenden gäller förändringar av befolkningens idrottande och fysiska aktivitet. Å ena sidan har idrotten vuxit. Antalet idrotter har blivit fler och omsättningen i pengar räknat har ökat. Även tränings- och hälsosektorn växer i popularitet. Å andra sidan har stillasittandet ökat, inte minst bland unga flickor. Därtill ser vi att såväl den fysiska aktivitetsnivån som andelen med medlemskap i förening är lägre i områden med lägre inkomstnivå och större andel befolkning med utländsk bakgrund.⁸ Kopplat till detta kan vi också lyfta att svensk föreningsidrott står i förändring, från att bedrivas på ett traditionellt sätt till att ha ett mer inkluderande och varierat synsätt på verksamheten (se till exempel Strategi 2025). Dessa trender måste på olika sätt tolkas, när anläggningar och ytor för fysisk aktivitet utvecklas.

Ytterligare en variabel, som delvis är relaterad till de två ovannämnda trenderna, är att utvecklingen av tillgängliga anläggningar och platser för idrott och fysisk

---

⁸ Blomdahl, U. m.fl. (2021). *Ung livsstil Malmö 2021*; Centrum för idrottsforskning (2018). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2017*.

aktivitet måste ske på ett hållbart sätt. Om vi utgår från Globala målen, det vill säga FN:s globala mål för en hållbar utveckling, finns det särskilt några som bör beaktas: 3 God hälsa och välbefinnande, 5 Jämställdhet, 10 Minskad ojämlikhet och 11 Hållbara städer och samhällen.

Trenderna i fråga visar att förutsättningarna för idrottens ytor har förändrats på många sätt det senaste decenniet. Även förhållningssättet hos såväl idrottens som kommunala aktörer har förändrats betydligt, menar jag. Ändå har inte mycket konkret hänt i anpassningen till en ny verklighet. Det har bland annat att göra med oklarheter vad gäller ansvar och finansiering, brist på samverkan och verktyg. Detta lyfter till exempel Boverket i rapporten *Miljöer för idrott och fritid*.⁹

Om kapitlet

Mitt uppdrag i denna publikation är att skriva en reflekterande text om tillgänglighet till idrott och fysisk aktivitet med fokus på anläggningsfrågor. Syftet med texten är inte att kartlägga behovet av idrottsanläggningar, utan snarare att lyfta olika frågor, perspektiv och exempel kopplade till utbud och tillgänglighet. Förhoppningsvis kan detta kapitel ge en inramning till övriga kapitel i boken.

Det finns många perspektiv, problem, trender och lösningar att nysta i. Fokus i kapitlet ligger på anläggningar, platser och ytor för organiserad liksom självorganiserad idrott. Av avgränsningsskäl tar jag inte upp ytor för lek och rekreation i vidare bemärkelse, inte heller aktiva transporter. Ofta preciseras inte exakt vilken form av idrott som åsyftas, utan resonemangen sker på ett mer generellt plan. Eftersom jag är verksam vid Malmö universitet återkommer Malmö som exempel. Jag rör mig mellan olika aktörer och geografiska nivåer för att kunna belysa olika perspektiv.

Texten tar dels sin utgångspunkt i tankar och kunskaper som jag utvecklat under de 15 år jag på olika sätt arbetat med frågor rörande fysisk planering och fysisk aktivitet, dels i olika typer av material: forskningsrapporter och -artiklar, dagstidningsartiklar, aktuella planeringsexempel, kommunala strategier etcetera. Därtill har jag genomfört semistrukturerade intervjuer med fem personer, som representerar olika sektorer och geografiska nivåer med direkt koppling till idrottens rumsliga förutsättningar. Fyra av dem kommer till tals redan i nästa avsnitt.

---

⁹ Boverket (2021). *Miljöer för idrott och fritid*.

Fyra röster om tillgänglighet

Tillgänglighet är ett begrepp som är svårt att hantera, eftersom det kan inrymma många olika dimensioner och tolkas på olika sätt. Vad menas med tillgänglighet till och behov av idrottens ytor och anläggningar? Hur arbetar olika aktörer med detta och vilket ansvar har, eller bör, de ha?

För att få en bild av hur olika aktörer med koppling till idrott definierar och problematiserar tillgänglighetsbegreppet genomförde jag fyra intervjuer. Syftet var att få inblick i vilka frågor och perspektiv de tycker är relevanta, och kanske även problematiska, när det kommer till tillgänglighet till ytor och anläggningar för idrott och fysisk aktivitet.

Samtliga intervjuade är män. Jag tror dock inte att detta i sig har påverkat resultaten. Det är snarare talande för vilka som arbetar med frågor som rör idrottens anläggningar. De intervjuade är:

- Jonnie Nordensky, projektledare Plats för idrott, Riksidrottsförbundet (RF)
- Patrik Karlsson, distriktsidrottschef, RF-SISU Skåne
- Nils-Olof Zethrin, handläggare/expert idrott och fritid, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
- Thomas Sterner, avdelningschef Drift, Fritidsförvaltningen, Malmö stad.

Svårt att definiera tillgänglighet

Först fick de intervjuade fritt reflektera över vad ”tillgänglighet till och behov av idrottens ytor och anläggningar” betyder.

Jonnie Nordensky (RF) berättar att han ofta använder tillgänglighetsbegreppet, men inte har någon tydlig definition. Ibland handlar det om närhet till en viss yta/plats, ibland om tillgång till ytor. ”Jag skulle säga att det, utifrån vårt perspektiv, handlar om möjligheten för barn och unga att ta sig till och verka på idrottsytor och anläggningar.”

Han lyfter fram tre centrala dimensioner av tillgänglighet: närhetsprincipen, öppenhet och att det finns tillräckligt med ytor och anläggningar räknat i antal och storlek. Nordensky menar att platsperspektivet är centralt, då platsen utgör grunden för att föreningsidrott ska kunna tillgängliggöras. Idrotten och dess ytor

ska numera också ha en bredare samhällsfunktion och bidra till folkhälsa, meningsfull fritid med mera. Om fler känner tillhörighet till platsen och verkar på den, kommer det i slutändan också att gynna idrottsrörelsen.

När Riksidrottsförbundet kommunicerar om utbud, behov och tillgänglighet görs det ofta i kvantitativa termer, menar Nordensky. Vad gäller de mer kvalitativa aspekterna är det frågor som alla aktörer redan ställer sig bakom. De kvalitativa aspekterna ska också genomsyra hur RF arbetar i ett större perspektiv, med att utveckla den moderna föreningen. Det intressanta, eller problematiska, när det gäller de kvantitativa frågorna är att det, trots att de ofta lyfts fram, finns lite att ta på rent konkret. Hur kan vi mäta tillgängligheten? Vad är god tillgänglighet? Vems ansvar är det att ta fram dessa mått?

Patrik Karlsson (RF-SISU Skåne) säger att: ”Vi arbetar inte utifrån en tydlig definition av tillgänglighet. Men det som först poppar upp är en närhet till idrottsanläggningar, att inte behöva åka så långt.” Kopplat till detta lyfter Karlsson även ett varierat utbud, och att utbudet måste vara funktionellt utifrån både idrottens och individens perspektiv. Att man *kan* vara där är centralt, men lika viktigt är att man *vill* vara där. Mycket av det som nu måste hanteras i termer av tillgänglighet finns inbakat i utvecklingsresorna i idrottsrörelsens *Strategi 2025*, menar han.

När man talar om tillgänglighet kopplat till anläggningar landar man ofta i behovsfrågan. Nils-Olof Zethrin (SKR) pekar på en rad överväganden och analyser som behöver göras när behoven ska utredas. Några exempel rör huruvida bokade tider används, hur många som nyttjar anläggningarna och vad man egentligen gör i dem. Studier från Danmark pekar på att även fullbokade anläggningar är relativt underutnyttjade, det vill säga kan stå tomma eller nyttjas av få individer.

Varför efterfrågan på anläggningar ökar är inte studerat i den svenska kontexten. Det finns flera möjliga förklaringar, till exempel att flera idrotter fått förlängda säsonger. Zethrin understryker att anläggningarna skulle kunna användas effektivare. Uppvärmning inför fotboll behöver inte nödvändigtvis äga rum på plan. Ett lag kanske ägnar väsentlig tid åt löpning eller i gymmet, och behöver då inte boka en hel hall. Detsamma gäller ridhus eller paddockar, eftersom mycket ridande äger rum utanför anläggningarna. Det är även viktigt att se till fritid i vidare bemärkelse, anser han. ”Majoriteten av fritidsaktiviteterna äger ju inte rum på idrottsanläggningen.”

Behovsplaneringen är en komplex fråga, menar Thomas Sterner (Fritidsförvaltningen, Malmö stad). För vems behov ska man planera? Fritidsförvaltningens arbete med frågor som rör anläggningar och tillgänglighet görs utifrån förvaltningens kommunala uppdrag: att ge alla medborgare möjligheter till en meningsfull fritid. Sterner tillägger: ”Å andra sidan tenderar vi att reproducera mer av det vanliga, så då kanske vi inte skapar möjligheter för alla.” Sedan är det även så att alla inte kan få sina behov och önskemål tillgodosedda. ”Vi kan ju inte bygga en anläggning för 25 utövare.”

I mångt och mycket handlar det just om att skapa möjligheter, menar Sterner. Ibland måste man då våga satsa på unika, nya saker. Satsningar på cricket och frisbeegolf är exempel på detta. Sterner menar att tillgänglighetsfrågan omfattar olika saker. Det första som kommer upp är frågor med koppling till funktionsnedsättningar. Vidare handlar det om att motverka exkludering utifrån olika diskrimineringsgrunder, vilket påverkar till exempel duschrums utformning. Tillgänglighet omfattar även andra trygghetsfrågor och utbudet av platser; att det finns ytor som människor är intresserade av och vill besöka. Här är även transport- och närhetsfrågan viktig.

Uppdrag, fokus, behov och ansvar

De intervjuade visar på en bred tolkning av begreppet tillgänglighet. Samtidigt är de naturligtvis begränsade av sina respektive uppdrag. Därtill är det ibland ett dilemma att när utbud och behov ska hanteras handlar det ibland om idrott, ibland om fysisk aktivitet mer allmänt, ibland om en specifik idrott. Det komplicerar tillgänglighetsdiskussionen, eftersom det kan handla om olika frågor och perspektiv.

Samtliga intervjuade, inklusive de som representerar idrottsrörelsen, vittnar om att ambitionerna breddats. Karlsson påtalar till exempel att RF-SISU Skåne så klart i första hand arbetar utifrån ett idrottsperspektiv, främst då barn- och ungdomsidrott. De har emellertid numera också en sekundär ambition, nämligen att mer allmänt arbeta för att fler ska röra på sig. Detta synsätt har utvecklats det senaste decenniet. Ytterligare en fråga som måste beaktas är att idrottens ytor och anläggningar måste ha förutsättningar för att vara en social mötesplats, för att bli tillgängliga för fler.

Detta skapar både utmaningar och möjligheter när det gäller att erbjuda tillgänglighet till anläggningar och aktiviteter. För att kunna arbeta med tillgänglighets-

frågorna, krävs i än högre grad än tidigare tydliga strukturer. Det behövs metoder, begrepp och mått för att tala om och arbeta med tillgänglighet.

Bidragssystem och stödformer är variabler som flera av de intervjuade lyfter. De påverkar på flera olika sätt vilka ytor som står till buds och till vad, och behöver utvecklas för att kunna hantera dagens komplexa verklighet. Zethrin påtalar att det behövs ett bättre samspel mellan nationella, regionala och lokala idrottsstöds-system. Sterner lyfter behovet av att se över fördelningsprinciperna, till exempel för att gynna båda könen. Karlsson pekar på betydelsen av att stöden når olika idrotter och får en geografisk spridning.

Att definiera och mäta anläggningsutbudet försvåras av att ägandeformerna varierar. Här behövs nya, öppnare synsätt där olika ägandeformer kartläggs och problematiseras.

Behovet av riktlinjer och nyckeltal som hjälper aktörer inom såväl idrotten som kommunerna att ta beslut och planera, är något som återkommer i flera av intervjuerna. Det kan till exempel handla om nyckeltal för anläggningsbehov i samband med att bostäder byggs. Som Nordensky uttrycker det: ”Riktlinjer och nyckeltal kommer aldrig ge den absoluta sanningen för vad som behövs, men hjälper till att lyfta upp frågan för diskussion – vad behöver vi i vår region, kommun eller stadsdel?”

Ett centralt tema är behovet av samverkan mellan olika aktörer. På kommunal nivå handlar det bland annat om förvaltningsövergripande samverkan. Till exempel finns det mycket att vinna på att samordna behov och användning av idrottsanläggningar i anslutning till skolor. På regional nivå behöver kommuner samverka och synkronisera sina anläggningsstrategier.

Samverkansfrågan är kopplad till den viktiga ansvarsfrågan. Nordensky talar en hel del om vikten av metoder och stöd. Staten borde ta ett större ansvar, förslagsvis genom Boverket, tycker han. Hans vision är att det på Boverkets hemsida ska finnas hjälp och verktyg för att beräkna och planera för ytor för idrott och fysisk aktivitet.

Riksidrottsförbundet har å sin sida tagit ansvar för att belysa utbuds- och tillgänglighetsfrågan de senaste åren, påtalar Nordensky. De har påbörjat ett arbete med nyckeltal baserat på data från bland annat SKR. Därtill har RF börjat titta på data från Lantmäteriet rörande var i kommunerna ytor för idrott finns. Nu önskar Nordensky att RF får hjälpa kommunerna att arbeta vidare med denna typ av frågor. Rörelsefaktor är ett digitalt verktyg som RF utarbetat tillsammans med

arkitekter. Det syftar till att synliggöra idrott och fysisk aktivitet i stadsplaneringen och i förlängningen skapa en god tillgänglighet för dessa. Riksidrottsförbundet är emellertid en intresseorganisation och kan uppfattas som partisk i frågor som rör idrottens behov. Därför är det viktigt att andra aktörer är med och aktivt engagerar sig i frågan, menar Nordensky.

Sveriges Kommuner och Regioners roll är att föra fram kommunala intressen, vara en stark faktabärare samt ta fram och tillgängliggöra underlag. SKR gör inga egna utredningar. Zethrin pekar på att SKR lyfter anläggningsfrågor gentemot staten med utgångspunkt i anläggningsrapporterna,¹⁰ som är en av de viktiga sammanställningar som organisationen står bakom. ”Vi vill skapa bäst möjliga underlag för beslutsprocesser.”

Sterner resonerar avslutningsvis kring betydelsen av samverkan mellan de kommunala förvaltningarna för att utveckla ytor och anläggningar för idrott och fysisk aktivitet. Han berättar att kommunikationen med Fastighets- och gatukontoret har ökat. Förvaltningarna har skapat en grupp som ska titta på vilka områden de ska samarbeta runt, till exempel avseende typer av ytor och geografiska områden. De ska också testa Rörelsefaktorverktyget tillsammans.

”Vi hörs mer och får mer plats i planeringsprocesserna än tidigare, men vi måste prata om behoven långt innan planprogram tas fram.” Här ser Sterner att det fortfarande brister. Han betonar emellertid att till exempel Fritidsförvaltningens lokalbehovsplaner används mer av Stadsbyggnadskontoret numera, och att man har lite lättare att påverka i dag än tidigare.

Författarens summerande ord

De olika aktörernas röster illustrerar att tillgänglighet inte är ett lättdefinierat begrepp. Det inbegriper dels kvantitativa dimensioner, som är svåra att mäta, dels kvalitativa aspekter, vilka är än svårare att mäta. Intervjuerna visar också att frågor som rör tillgänglighet till idrottens anläggningar och ytor är viktiga för de olika aktörerna, och att de resonerar om dessa frågor på ett djupare plan. Kanske kan man slå fast att vi befinner oss i en fas när dessa frågor har lyfts på bordet och börjat sorteras. Det saknas dock både ett gemensamt sorterings- och värderingssystem och en gemensam ansvarsfunktion, som kan samordna kunskap och insatser. I den

---

¹⁰ Se t.ex. Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Anläggningsrapporten 2019*. Rapport.

fortsatta texten strävar jag efter att knyta an till flera av de aspekter som intervju-personerna lyfter.

När det gäller det konkreta behovet av anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet finns ingen klar bild. Det finns naturligtvis ett behov, men av vad och för vem? Det leder oss till den centrala frågan:

Råder det brist på anläggningar?

Bristen på anläggningar är en aspekt som ofta lyfts fram när det talas om tillgänglighet till anläggningar, även om intervjupersonerna ovan inte är helt entydiga i frågan.

”I dag råder det konsensus bland idrottspolitiker, tjänstemän och företrädare för RF om ett mer eller mindre stort och ökande behov av idrottsanläggningar”, skriver forskarna Faskunger och Sjöblom.¹¹ I detta kapitel ser jag inte som min uppgift att belägga detta, utan snarare att problematisera påståendet. Som Sjöblom påtalar är det svårt att slå fast hur stort behovet är, eftersom det beror på utgångspunkter och beräkningsunderlag samt vem och hur man frågar. Det beror även på vilken idrott eller aktivitet man fokuserar på.¹² I ljuset av detta kan frågan i rubriken inte enkelt besvaras.

Lås oss gå tillbaka till tidningsartikeln om bristen på fotbollsplaner i Malmö. Är detta en generell trend? Handlar det specifikt om fotbollsplaner eller idrottsanläggningar i stort? Det beror på hur vi räknar och vilken kommun vi tittar på. Enligt SKR har det skett en 50-procentig ökning av elvaspelsplaner med konstgräs för fotboll de senaste fem–sex åren i Sverige. Därtill är det inte givet att det finns ett samband mellan anläggningstillgång och aktivitet. Nils-Olof Zethrin visar i webbsändningen *Nya nyckeltal och nya analysmöjligheter om idrott* med hjälp av statistik från databasen Kolada att sambandet mellan mängden fotbollsplaner och deltagande i fotboll är lågt.¹³ Således innebär inte många planer nödvändigtvis att fler deltagartillfällen äger rum. När det gäller nyttjandet av fotbollsplaner skiljer det emellertid mycket mellan olika kommuner. Frågan kommunerna måste ställa sig är om de bör bygga mer/nytt, eller optimera nyttjandet av de anläggningar de har. En

---

¹¹ Faskunger, J. m.fl. (2017). ”Anläggningar och andra miljöer för idrott” I J. Faskunger m.fl. (Red.), *Idrottens samhällsnytta*, s. 192.

¹² Sjöblom, P. (2015). *’Idrott åt alla’ i en förtätad och exploaterad storstad*.

¹³ Sveriges Kommuner och Regioner (2021). *Nya nyckeltal och nya analysmöjligheter om idrott*. Webbsändning.

annan fråga som måste resas är om det är vettigast att satsa på sådant som är mest efterfrågat, eller att öppna upp för nya grupper och aktiviteter.

Åter till fotbollsplanerna. Större städer har generellt färre fotbollsplaner per 1 000 invånare än kommuner med färre invånare. I artikeln om situationen i Malmö presenteras statistik över antal fotbollsplaner per 10 000 invånare i ett antal svenska kommuner. Där framgår att medan Stockholm och Malmö har 1,40 respektive 1,66 planer, har Linköping hela 9,20 planer per 10 000 invånare.¹⁴

Jag blev nyfiken på om detta var ett tecken på att Linköping har en större mängd idrottsanläggningar generellt, och kontaktade kommunens idrottsutvecklingschef Andreas Hagström. Siffrorna för fotbollsplaner i Linköping ser visserligen bra ut, men om exemplet i stället rört idrottshallar (fullmättshallar) hade bilden varit en annan, påpekade han. I Linköping går det fler invånare per hall än i de flesta andra kommuner av ungefär samma storlek. Det visar på att utbud och behov kan variera beroende på anläggningstyp. Jämförelser är dessutom svåra att göra eftersom kommuner är så olika till sin karaktär. Zethrin rekommenderar därför jämförelser med liknande kommuner med hjälp av nyckeltal i Kolada.¹⁵

Fotboll är den klart största föreningsidrotten räknat i utövare och aktivitets-tillfällen. De mest populära motions- och idrottsaktiviteterna hos Sveriges befolkning (i åldern 8–60 år) sett till antalet regelbundna utövare är i stället gång/promenad, löpning, styrketräning, cykling och gruppträning (typ gymna), det vill säga inte typiska föreningsidrotter.¹⁶ Det är också i dessa aktiviteter vi hittar flest kvinnor. Vi kan då fråga oss om det kanske är denna typ av aktiviteter som därför ska främjas, när anläggningar och miljöer för idrott och motion planeras? Eller beror dessa aktiviteters popularitet på att föreningsidrottens anläggningar inte fått tillräckligt med omsorg i planeringen och därmed inte kunnat utvecklas och locka fler? En förklaring till att just dessa aktiviteter är de vanligaste är sannolikt att de är lätta att utöva, inte nödvändigtvis kräver specialanläggningar och är lättillgängliga i flera avseenden.

De senaste åren har många aktörer inom idrottsfältet fått nya erfarenheter som kan användas när behovet av anläggningar diskuteras i framtiden. Kanske måste inte idrottsaktiviteter alltid bedrivas i anpassade anläggningar. På grund av de restriktioner som coronapandemin inneburit har idrottsföreningar, kommersiella

---

¹⁴ Sädås, M.

¹⁵ Sveriges Kommuner och Regioner (2021).

¹⁶ Centrum för idrottsforskning (2021). "Fysisk aktivitet". Webbsida.

aktörer och privatpersoner tvingats flytta sina inomhusaktiviteter till olika utemiljöer. I stället för idrottshallen eller gymmet blev till exempel en närbelägen park, en kulle eller ett utegym den nya platsen för aktiviteterna. Detta har inneburit utmaningar och krävt nytänkande. Det har också medfört att en del aktörer upptäckt att det inte alltid behövs en specialanläggning för att bedriva idrottslig aktivitet.

När verksamheten flyttar ut i stadsrummet kan det förvisso uppstå problem, till exempel ofrivillig exponering, men samtidigt skapas en demonstrations- och inspirationseffekt som kan locka fler att vara med. Kanske är detta ett sätt att tillgängliggöra verksamheten och avlasta de hårt bokade anläggningarna även efter pandemin?¹⁷

Tillgänglighet till idrottens ytor och anläggningar

Närhet och tillgång

En stor andel av det offentliga stödet till idrott (främst på kommunal nivå) läggs på att bygga, underhålla och driva anläggningar. Att ha ytor och platser för idrott och fysisk aktivitet är naturligtvis avgörande för att aktivitet ska kunna äga rum. Leder då utbyggnad av fler platser per automatik till att fler kommer i rörelse?

Sport policies generally assume that differences in the accessibility of sport facilities are at least partly responsible for differences in sport participation [...]. Empirical evidence for this assumption is rather meagre, however, especially in Western and Northern Europe.¹⁸

Med utgångspunkt i nederländska förhållanden visar författarna till citatet att utbyggnaden av anläggningsbeståndet där kan förklara uppgången i idrottsdeltagande upp till en viss nivå, då en deltagandetröskel uppnåddes. Denna tröskel nåddes på 1980-talet. Därefter har ökningen i idrottsdeltagande avtagit, för att så småningom rent av minska. Så ser det ut i många länder. Detta pekar på att vi inte slentrianmässigt kan sätta likhetstecken mellan utbyggnad av anläggningsbestånd och ökat idrottande. I stället måste vi tänka vidare kring behov, trender och tillgänglighet.

---

¹⁷ Angående rumslig anpassning av idrottsaktiviteter under coronapandemin, se vidare Book, K. m.fl. (2022). "New spatial practices in organised sport following COVID-19". I *Sport in Society*, kommande specialnummer.

¹⁸ Hoekman, R. m.fl. (2016). "A landscape of sport facilities in the Netherlands". I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 8, nr. 2, s. 205.

Närhet till ytor och anläggningar förutsätts vara avgörande för om vi ska aktivera oss. Riksidrottsförbundet skriver till exempel på sin hemsida under rubriken "Närhet till anläggningar gör oss aktivare" att: "Människor med 'god' tillgång till idrottsanläggningar visar sig vara 43 procent mer benägna att motionera regelbundet jämfört med människor med 'dålig' tillgång till anläggningar."¹⁹

Denna tämligen exakta siffra kan upplevas som ett starkt bevis och argument för att bygga fler anläggningar. Granskar vi siffran visar det sig däremot att den är lösryckt. Meningen är hämtad ur en i övrigt högsta grad relevant text av Faskunger och Sjöblom.²⁰ De refererar i förbifarten till en artikel av forskarna Giles-Corti och Donovan baserad på studier genomförda i Australien, det vill säga i en annan geografisk kontext än den svenska. Studierna fokuserar på den vuxna delen av befolkningen. Därtill lyfter Giles-Corti och Donovan, till exempel i följande text, betydelsen av andra faktorer än de fysiska:

Thus, perhaps the most striking finding of this study was that the influence of the physical environment on physical activity levels, generally was relatively weak and secondary to individual and social environmental determinants.²¹

Med detta sagt vill jag inte hävda att god tillgång och närhet till ytor och anläggningar är oviktigt, men sådana satsningar räcker inte för att fler ska bli fysiskt aktiva. Närhet kan dock vara viktigt ur ett hållbarhetsperspektiv, för att minska transportbehovet. Andra tillgänglighetsfaktorer är lika viktiga att arbeta med, vilket också lyftes i intervjuerna ovan. I det kommande använder jag två olika forskningsstudier för att reflektera över såväl fysiska som andra tillgänglighetsfaktorer.

Räckvidd och rörlighet

När man i kulturgeografiska sammanhang studerar underlaget för olika funktioner och anläggningar är det vanligt att man refererar till centralortsteorin (på engelska *central place theory*) som utvecklades av Walter Christaller på 1930-talet. Teorin utgår från att varor och tjänster har en viss räckvidd och ett visst tröskelvärde. John Bale, en pionjär när det gäller att studera idrott ur ett geografiskt perspektiv, har i sin klassiska bok *Sports geography* gjort en idrottsplatstillämpning av centralortsteorin: *sports place theory*.²² Olika idrottsanläggningar har olika

---

¹⁹ Riksidrottsförbundet (2021). "Närhet till anläggning gör oss aktivare". Webbsida.

²⁰ Faskunger, J. m.fl. (2017).

²¹ Giles-Corti, B. m.fl. (2002) "The relative influence of individual, social and physical environment determinants of physical activity". I *Social Science & Medicine*, vol. 54, nr. 1, s. 1809.

²² Bale, J. (2003). *Sports geography*.

upptagningsområden. En liten bollplan kräver ett mindre befolkningsunderlag än en avancerad simanläggning. En Orts befolkningsstorlek påverkar således vilken sorts anläggningar det finns underlag för. Samtidigt innebär en viss befolkningsstorlek (eller snarare befolkningstäthet) inte ett givet och samstämt aktivitet- och rörelsemönster. Olika individer eller grupper beter sig, som bekant, inte alltid likadant.

För tio år sedan genomförde jag en studie i Malmö, i vilken jag bland annat undersökte på vilka platser ungdomar i åldern 11–14 år utövade fysisk aktivitet och idrott.²³ Tre områden med olika socioekonomisk karaktär jämfördes. Området med lägst socioekonomisk status har en markant lägre inkomstnivå och en hög andel invånare med utländsk bakgrund, medan området med högst socioekonomisk status ("medelklassområdet") följaktligen har en förhållandevis hög inkomstnivå. I samtliga områden rapporterade ungdomarna fler självorganiserade fysiska aktiviteter och idrottsaktiviteter än (förenings)organiserade idrottsaktiviteter. Dock var platserna för aktiviteterna utspridda över ett större område för ungdomarna i området med en högre socioekonomisk status.

Detta mönster förstärks om vi tittar på de organiserade idrottsaktiviteterna. Ungdomarna i "medelklassområdet" hade fler organiserade aktiviteter än de med lägre socioekonomisk status, vilket följer nationell statistik och även belyses i studien *Ung livsstil Malmö 2021*.²⁴ Även om en majoritet av dessa aktiviteter ägde rum i det egna området angavs även många platser runt om i staden. Ungdomarna med lägst socioekonomisk status rapporterade nästan uteslutande platser belägna i eller i direkt anslutning till det egna området. Medan de unga i området med hög socioekonomisk status använde hela staden som sin "arena", var de unga med låg socioekonomisk status mer bundna till sitt eget område. Ungdomarna hade således olika räckvidd eller geografisk rörlighet.

Räckvidd hänger ihop med en individs geografiska rörlighet. Den beror på en rad olika faktorer. Rörligheten ökar med stigande ålder, för att så småningom minska igen. När det gäller barns (självständiga) rörlighet finns det numera en hel del studier.²⁵ Rörligheten är även viktig att beakta ur ett hållbarhetsperspektiv.

Resultatet av studien i Malmö kan tolkas på flera olika sätt. Å ena sidan är lokaliseringsspekter viktiga. Det kan handla om att skapa fysisk tillgänglighet för

---

²³ Book, K. (2012). *Rörelser i staden*.

²⁴ Blomdahl, U. m.fl. (2021).

²⁵ Se t.ex. O'Brien, M. m.fl. (2000). "Children's independent spatial mobility in the urban public realm." I *Childhood*, vol. 7, nr. 3, s. 257–277.

så många som möjligt, och då lägga särskild vikt vid närhet till anläggningar i områden där invånarna har, eller kan antas ha, en mer begränsad geografisk rörlighet. Å andra sidan handlar det inte bara om fysiska aspekter, såsom avstånd och kommunikationsmöjligheter. Det finns uppenbarligen andra faktorer som styr den geografiska rörligheten/räckvidden och i förlängningen användningen av anläggningar. För att kunna ta del av en orts utbud behövs också social och kulturell tillgänglighet. För att vissa aktiviteter (ofta av organiserad karaktär) ska äga rum krävs därför resurser i form av bland annat information, kunskap och tillgång till nätverk. Vill man höja kunskapsnivån om de möjligheter och det utbud som finns i en kommun kan det kräva att informationsarbetet görs via nya former och kanaler. Kunskap kan leda till att individen motiveras och känner sig trygg med att använda hela sin boendeort, och därigenom utvidga sin geografiska räckvidd och mobilitet.

Studien visar dessutom att de flesta fysiska aktiviteterna äger rum i närområdet, oavsett bostadsområdets karaktär och socioekonomiska status. Majoriteten av dem sker också spontant och är inte organiserade. Detta talar för att det finns ett behov av ytor och anläggningar för fysisk aktivitet, med betoning på spontanaktivitet, som bör beaktas i planeringen.

Som jag tidigare nämnt har deltagande i fysisk aktivitet i många sammanhang och studier kopplats ihop med fysisk tillgänglighet till idrottsinfrastruktur, främst relativ närhet och transportavstånd (räknat i tid eller kilometer) till idrottsanläggningar.²⁶ En växande mängd studier och publikationer lyfter emellertid fram mer subjektiva och kvalitativa aspekter. Det kan till exempel handla om trygghet, underhåll, bekvämlighet, visuellt intryck, skala etcetera.²⁷ Detta leder oss vidare till en annan studie.

Tillgänglighetens många dimensioner – exemplet Equalizer

Behovet av så kallade spontanidrottsytor har i ökad utsträckning slagit igenom i kommunernas planering. Trenden att bygga offentliga ytor för fysisk aktivitet och idrott, såsom utegym, multisportplaner och skateparker, är tydlig och tar i dag en stor mängd offentliga medel i anspråk. Undersökningar har visat att ganska få av en kommuns invånare hittar till, eller kan och vågar använda dessa aktivitetsytor (se till exempel rapporterna inom ramen för projektet Ung livsstil). Framför allt är

---

²⁶ Se t.ex. Poulidou, T. m.fl. (2019). "Assessing the health impacts of adults' participation in sports". I *International Journal of Population Data Science*, vol. 4, nr. 3; Lotfi, S. m.fl. (2009). "Analyzing accessibility dimension of urban quality of life". I *Social Indicators Research*, vol. 94, nr. 3, s. 417–435.

²⁷ Fathi, S. m.fl. (2020). "The role of urban morphology design on enhancing physical activity and public health". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 17, nr. 7, s. 2359.

det pojkar och män i en viss åldersgrupp, mellan 12 och 30 år, som syns på dessa ytor, medan flickorna är klart underrepresenterade. Om de alls syns till. Även många pojkar lyser med sin frånvaro.

Aktivitetsplatserna behöver både problematiseras och göras mer inkluderande, för att locka de grupper eller individer som i dag känner att de av olika anledningar inte kan eller vill närma sig dem. De är en del av det offentliga rummet som bör vara tillgängligt för alla; det är likväl resurs-, folkhälso-, demokrati- som normfrågor. Detta motiverar till att undersöka vad som påverkar användningen av en fysisk aktivitetsplats, och hur mönstren kan påverkas. De gångna åren har flera projekt, bland annat i Malmö, handlat om att skapa mer jämställda aktivitetsplatser, däribland satsningarna *Rosens röda matta* och *Jämställda platser*. Projekten har varit positiva och lyft viktiga frågor, men det har visat sig vara svårt att förändra könsmönstren på aktivitetsytor.

Med utgångspunkt i den tillgänglighetsproblematik som finns på många offentliga idrotts- och aktivitetsytor utvecklades projektet *Equalizer – ett redskap för jämställda och inkluderande aktivitetsplatser* (hädanefter *Equalizer*).²⁸ Projektet syftade till att utveckla verktyg för att göra existerande aktivitetsplatser mer jämställda och inkluderande och, kopplat till detta, identifiera och ifrågasätta normer som skapas i dessa miljöer. Projektet, som finansierades av Vinnova, byggde på samverkan och samproduktion mellan olika aktörer: forskare (varav jag är en), arkitekter i en privat firma, Fritidsförvaltningen i Malmö och unga kvinnliga brukare (invånare). I fas två av projektet involverades även Stadsbyggnadskontoret i Lund och elever på två skolor.

Equalizer som metod är utvecklad för att stimulera ett brett deltagande i fysisk aktivitet på en orts olika idrottsytor. *Equalizer*-metodens grund utgår från denna mer mångdimensionella förståelse av en plats, där såväl den fysiska utformningen som användandet av platsen, (kroppsliga) erfarenheter av, och föreställningar om den får likvärdig betydelse. Genom att få en mer mångdimensionell förståelse för platsen kan vi också se vad som lockar till användande och vilka hinder som kan uppstå för olika individer och grupper. Målet med *Equalizer*-metoden är därmed att platserna ska bli mer inkluderande, jämställda och jämlika genom att människor själva identifierar vad som hindrar användande, och också är delaktiga i att överbygga de hinder som finns. *Equalizer*-metoden är processbaserad och anpassar sig efter det sammanhang där den används, men har några beståndsdelar som är centrala:

---

²⁸ Book K. & Högdahl E. (2018). "Att ge grönt ljus till tjejer". *PLAN*, nr 4–5, s. 41–52.

Det första steget handlar om att förstå den aktuella idrottsytan utifrån de hinder som finns för användande. Detta gör vi framför allt genom en metod som kallas *störning*, som vi genomför tillsammans med brukare av olika slag. En störning innebär att personer som i vanliga fall inte använder en viss aktivitetsplats "tar plats" och använder den. Metoden är av fysisk karaktär, eftersom vi menar att känslor av obehag och hinder ofta är svåra att sätta ord på, de liksom "sitter i kroppen". Det handlar om att tillsammans och medvetet bryta osynliga barriärer och fundera över vad som händer när detta görs.

Nästa steg innebär att tillsammans med deltagarna utforska deras erfarenheter, ofta i workshopform, och fundera över hur platsen skapar hinder, eller hur hinder kan upphävas för att göra platsen mer inkluderande och tillgänglig.

Det sista steget är att utifrån deltagarnas synpunkter och idéer skapa olika lösningar, som kan upphäva fysiska såväl som immateriella hinder och barriärer, vilka gör det svårt att använda platsen och delta i den gemenskap som där formas. Det kan handla om att skapa nya aktiviteter som lockar nya användare, eller olika sätt att ta sig till, in på och förhålla sig till platsen. Det kan också handla om att skapa olika stödfunktioner (som exempelvis föreningsverksamhet) som kan stötta olika grupper deltagande.

Den första fasen av projektet *Equalizer* fokuserade på offentliga spontanidrottsytor. Med hjälp av den utarbetade metoden identifierades olika former av barriärer:

- Finner ingen anledning eller saknar stöd att ta sig till platsen (den är inte naturligt integrerad i personens aktivitetsrum eller vardagspraktik).
- Känner sig obekvämt när man väl närmar sig platsen (brist på inbjudande strukturer runt aktivitetsplatsen).
- Vet inte hur man ska kliva in på aktivitetsytan på ett naturligt sätt (skarpa gränser, till exempel en sarg mellan det som är innanför och utanför, samt att ytan tagits över och domineras av mer vana brukare).
- Vet inte hur man använder platsen (brist på information och inspiration, ensidig användning).
- Känner sig underlägsen (ovan, underrepresenterad).
- Tycker det är svårt att ta sig in i en pågående aktivitet (det verkar finnas normer för vem som använder platsen och hur den används).

Utifrån dessa barriärer identifierades fyra former av åtgärder för att göra spontanidrottsytorna mer inkluderande:

1. *Rumsliga och fysiska åtgärder* – Att vägleda och hjälpa folka att hitta, känna sig välkomna och använda platsen. Inte minst utformningen av ”gränsszonen” är viktig, det vill säga zonen i direkt anslutning till idrottsytan.
2. *Organisatoriska åtgärder och socialt stöd* – Att föreningar, skolor, fritidsgårdar, kommunala förvaltningar och så vidare arbetar för att göra platsen känd och trygg, till exempel genom aktiviteter, information eller evenemang.
3. *Aktivitetsrelaterade åtgärder* – Att göra platsen möjlig att använda för fler aktiviteter och på olika sätt.
4. *Norm- och representationsrelaterade åtgärder* – Att öka synligheten av fler grupper och aktiviteter på platsen, samt att genom olika åtgärder (inklusive de i punkt 1–3) bryta ner dominerande normer som kan verka exkluderande.

Återigen ser vi alltså att tillhandahålla en idrottsyta är en sak, men att det krävs en rad andra åtgärder för att tillgängliggöra platsen. Olika former av stöd för inkludering och kanske lite ”nudging”,²⁹ för att använda ett engelskt begrepp, kan behövas. *Equalizer* fokuserar på spontanidrottsytor, men åtgärderna för att bryta barriärer kan tillämpas också på idrottsanläggningar. Att skapa tillgänglighet bygger på att olika aktörer engagerar sig. Nästkommande fördjupar vi oss i betydelsen av samverkan, samsyn och att tänka brett.

Samverkan, samsyn och helhetsgrepp

Idrotten i planeringen

År 2015 presenterade jag resultaten av ett uppdrag om idrotten i den fysiska planeringen, som Riksidrottsförbundet givit mig.³⁰ Syftet med studien var att visa hur kommuner arbetar med fysisk planering, till exempel översiktsplanering, och hur (förenings)idrotten och idrottsfrågor kommer, eller kan komma in i planeringsprocessen. Syftet var också att identifiera hinder och möjligheter att inrymma idrottsfrågor i den fysiska planeringen.

I slutrapporten lyfte jag fram att man bör verka för att utarbeta riktvärden och nyckeltal för idrottsytor, utan att för den skull ta bort möjligheter till flexibilitet och nytänkande. Studien visade på en ökad skepsis mot den traditionella idrotten bland ansvariga för den fysiska planeringen. Bland de ansvariga rådde därtill oklarheter

²⁹ Att ”nudga” betyder att puffa människor i en viss riktning.

³⁰ Book, K. (2015).

om vad idrott egentligen är. Detta påverkade hanteringen av idrottsfrågorna i den fysiska planeringen. Studien visade att fritids- och idrottsförvaltningarna (eller motsvarande), det vill säga de aktörer som ska verka för att idrottens intressen tillvaratas, inte deltog i den fysiska planeringen eller samverkade med andra förvaltningar i den utsträckning som är önskvärd. Dock tenderade förvaltningarna att få en mer framskjuten position i planeringen, om de visade intresse för nytänkande kring idrott och idrottsytor.

Två begrepp gick som en röd tråd genom hela studien: samverkan och nytänkande – vilka om de hanteras rätt kan betraktas som möjligheter för idrottsytor att få en mer framträdande plats i den fysiska planeringen. Dock finns det en rad hinder för samverkan, till exempel mellan olika förvaltningar: stuprörstänkande, att de har olika politiska uppdrag och olika tidshorisonter, samt utformningen av bidragssystemet till idrotten. Ytterligare en aspekt som bör framhållas är vikten av att frågor lyfts och samarbeten etableras i rätt skede av planerings- och förändringsprocesser. Det är centralt att dessa nyckelskeden identifieras.

Studien visade alltså att det är viktigt att olika aktörer medverkar aktivt när det gäller planeringen för idrottens ytor. Referensgrupper bör skapas, med företrädare för idrotten på kommunal nivå (med hjälp av fritidsförvaltning och distriktsidrottsförbund), som processar och diskuterar idrottsfrågor i planeringen. Arbetet med att skapa framtidens idrottsanläggningar handlar inte bara om fysiskt utrymme. Det handlar i lika hög utsträckning om att finna en mental plats i planeringsprocesserna – det är till och med en förutsättning för att lyckas. Kanske är samverkan kring idrottspolitiska program det första viktiga steget att ta för att detta ska komma till stånd?

Idrottspolitiska program

Tidigare i texten nämndes att Linköpings kommun har relativt få idrottshallar. Trots detta utsågs kommunen 2019 till Årets breddidrottskommun och Årets mest jämställda idrottskommun i tidningen Sport & Affärers årliga rankning. En av motiveringarna var att Linköping har ett av Sveriges bästa idrottspolitiska program, *Aktiv hela livet*, och en tydlig planprocess för att säkerställa ytor för idrottsanläggningar och spontanaktiviteter. Därtill har Linköping jämställda bidragsformer, en utvecklad anläggningsstrategi och en handlingsplan för genomförandet av programmet. Kommunen genomför även omfattande utbildningsinsatser, löd motiveringen. Det finns därför skäl att uppehålla sig vid Linköpings idrottspolitiska

program och anläggningsstrategi som ett intressant exempel på hur en kommun arbetar strategiskt och utifrån ett helhetsperspektiv med idrottsmiljöer.

Linköpings idrottspolitiska program antogs 2018. Idrottsutvecklingschef Andreas Hagström berättade i min intervju med honom om arbetet med att ta fram programmet. Man skapade och problematiserade en aktuell bild över nationella och lokala förhållanden, och undersökte möjligheterna att ta fram nyckeltal och evidens. Kommunen fokuserade särskilt på att hitta strategier för att hantera negativa aktivitetstrender, särskilt bland vissa grupper. I arbetet med programmet medverkade olika aktörer. Till exempel hölls workshops med föreningsliv, intresseorganisationer och politiker.

Med utgångspunkt i målsättningen att fler barn ska röra på sig var tanken, enligt Hagström, att skapa tillgång, tillgänglighet och närhet till olika mötesplatser och miljöer för idrott, motion och fysisk aktivitet. Ordet *mötesplats* används just för att understryka att det inte bara handlar om idrott.

I det idrottspolitiska programmet lyfter kommunen en rad ambitioner:

- Tillhandahålla säkra, tillgängliga och jämställda anläggningar och mötesplatser.
- Tillhandahålla anläggningar/mötesplatser för bredd, motion och elit.
- Optimera nyttjandet av kommunens mötesplatser.
- Investera i anläggningar och mötesplatser utifrån ett jämställdhetsperspektiv.
- Bygga mötesplatser och anläggningar som är flexibla och framtidsinriktade.
- Arbeta för att mötesplatser och rekreationsområden är en självklarhet i stadsplaneringen.³¹

Det idrottspolitiska programmet har en stark politisk förankring, alla partier utom ett ställde sig bakom det. Detta har bidragit till att programmet fått genomslag och används. Bland annat har det legat till grund för den anläggningsstrategi som också antogs 2018. Även denna strategi är blocköverskridande.

Tillsammans innebär det idrottspolitiska programmet och anläggningsstrategin, samt den breda uppslutningen bakom dessa, att frågor rörande ytor och

---

³¹ Linköpings kommun (2018). *Aktiv hela livet: Idrottspolitiskt program*, s. 13.

anläggningar för fysisk aktivitet och idrott kommit in på ett tydligare sätt i den fysiska planeringen. Hagström uttrycker det som så att: ”det idrottspolitiska programmet har blivit förpliktigande i den fysiska planeringen.” Till exempel finns det numera en kontrollruta i detaljplanen med frågan: Har vi fått in tillräckligt med idrottsyta? Kommunen har också börjat utarbeta nyckeltal för att fastställa behov av ytor och anläggningar för fysisk aktivitet och idrott. Olika handlingsplaner utarbetas utifrån det idrottspolitiska programmet, och dessa samordnas numera i ökad utsträckning mellan olika förvaltningar. Det idrottspolitiska programmet och anläggningsstrategin ger mer välgrundade beslut och gör att kommunikationen blir tydligare, till exempel gentemot föreningar. Enligt Hagström var det ofta den förening som skrek högst som tidigare fick sina önskemål tillgodosedda.

Just nu pågår arbetet med en uppdatering av anläggningsstrategin, med särskilt fokus på egenorganiserad aktivitet. Den nya strategin kommer att heta *Strategi för idrotts- och aktivitetsmiljöer*. Därtill arbetar Hagström med kollegor för att verktyget *Rörelsefaktor* (se vidare nedan) ska föras in i översikts- och detaljplaneringsprocessen.

Linköping är så klart inte den enda kommun som har ett idrottspolitiskt program, utan ska endast ses som ett gott exempel. Värt att notera är att en majoritet av Sveriges kommuner saknar idrottspolitiska program.³²

Nyckeln är samverkan – på alla geografiska nivåer

Olika idrottsanläggningar har olika räckvidd och upptagningsområde, vilket åskådliggörs i tidigare nämnda *sports place theory*.³³ En del idrottsanläggningar, däribland de mer specialiserade för träning och tävling, liksom anläggningar för idrotter med få utövare, kräver ett större befolkningsunderlag än vad som finns i en kommun. Då den fysiska planeringen sköts på kommunal nivå brister emellertid inte sällan den regionala samordningen. För att skapa ett optimalt och hållbart utbud av idrottsanläggningar, med tillgängliga lokaliseringar, är en regional samordning önskvärd.³⁴ Såväl kommunernas lokalbehovsutredningar och anläggningsstrategier, fysiska planering och stöd-/bidragssystem, som distriktsidrottsförbundens strategier och stödsystem bör utifrån detta perspektiv i högre utsträckning samordnas. I Stockholmsregionen finns en samverkan kring idrottsmiljöer som kan fungera som inspiration.

---

³² Sjöblom, P. (2015).

³³ Bale, J. (2003).

³⁴ Se även Boverket (2021).

Ofta utgår vi från ett urbant perspektiv när vi talar om trender och behov av ytor och anläggningar. När det kommer till landsbygd och glesbygd är förhållandena andra, ibland direkt motsatta de vi finner i de större stadsregionerna. Med ett bristande befolkningsunderlag och en åldrande befolkning finns ingen grund för ett varierat utbud av anläggningar. Detta lyfts i det landsbygdsprogram som Riksidrottsförbundet publicerade tidigare i år. I programmet betonas bland annat vikten av samordning över kommungränserna, behov av att utveckla nya investeringsmodeller och mångfunktionella anläggningar.³⁵

Ett annat exempel på att Riksidrottsförbundet i dag visar ett ökat intresse för idrotts- och fysiska aktivitetsfrågor kopplade till fysisk planering är arbetet med verktyget *Rörelsefaktor*, som RF bedrivit tillsammans med arkitekter på företaget FOJAB (se vidare kapitlet "Idrottens villkor och verklighet" s. 121 och RF:s hemsida).³⁶ *Rörelsefaktor* är ett verktyg som hjälper till att synliggöra och integrera frågor om fysisk aktivitet i samhällsplanering och byggande. Verktyget har som målsättning att skapa en helhetsbild, där alla sorters fysisk aktivitet ingår. Med hjälp av verktyget kan medverkande aktörer skapa en gemensam målbild, beskriva nuläget, synliggöra eventuella behov och definiera vad som krävs för att skapa områden med goda förutsättningar för fysisk aktivitet. En viktig del av verktyget är att ge stöd angående vilka aktörer som är viktiga att involvera i arbetet, och när. Verktyget kan användas på olika geografiska nivåer: för en hel kommun, en stadsdel eller ett kvarter.

Oavsett geografisk nivå är det uppenbart att samverkan mellan olika aktörer är nyckeln till att utveckla ett relevant och tillgängligt utbud som främjar idrott och fysisk aktivitet. Samverkan måste ske mellan kommuner, mellan kommunala förvaltningar (såsom fritids-, skol-, park- och stadsbyggnadsförvaltningar) samt mellan kommuner, föreningsliv och privata aktörer. Sist men inte minst har vi invånarna (de potentiella brukarna), som i ökad utsträckning måste involveras i anläggningsutvecklingen.

När vi kommer ner på mikronivå, det vill säga själva anläggningarna eller idrottsytorna, vill jag hävda att det skett mycket det senaste årtiondet när det gäller förhållningssätt och vilja att tänka nytt. Det pågår flera parallella trender (se även kapitlets inledning) som gör att den traditionella idrottsanläggningen inte alltid betraktas som den mest relevanta. För det första har förtätningstrenden i städerna medfört att ytkrävande enfunktionella anläggningar inte alltid får plats. I stället

³⁵ Riksidrottsförbundet (2021). *Idrottsrörelsens landsbygdsprogram*.

³⁶ Riksidrottsförbundet (2021). "Rörelsefaktor". Webbsida.

utvecklas mång- eller flerfunktionella koncept. Genom samordning av olika aktiviteter på samma plats/anläggning ökar nyttjandegraden, men med det följer även en rad utmaningar. Utifrån föreningsidrottens perspektiv kan detta så klart innebära att tillgången på specialiserade, funktionsanpassade ytor minskar. Utifrån ett bredare perspektiv kan det dock göra att tillgängligheten ökar. En plats med olika funktioner, såsom möjlighet till olika fysiska aktiviteter samt ytor för socialisering och kanske även för vila, gör att fler känner sig välkomna och inkluderade. Förhoppningsvis kan det också ge möjlighet till korsbefruktning mellan olika aktiviteter, aktörer och brukare. Fler kontaktytor kan emellertid också betyda fler konfliktytor, vilket kräver särskild uppmärksamhet.

Ytterligare en trend som måste hanteras är aktivitetsmönstren och behov som tenderar att skifta allt snabbare. Anläggningar måste vara flexibla för att möta dessa förändringar. Ett exempel på en trend som i dag behöver hanteras är det ökande intresset för självorganiserade och individanpassade fysiska aktiviteter, som konkurrerar med och kompletterar föreningsidrotten. Ytor och anläggningar bör således vara tillgängliga för både självorganiserad och organiserad aktivitet, vilket är en utmaning. Därtill har den slutna anläggningstyp som länge varit förhärskande inom idrotten börjat kritiseras. För att bjuda in och inspirera fler måste platser för idrott och fysisk aktivitet öppna upp, synliggöra vad som erbjuds och ha så kallade aktiverande kanter eller gränzoner.

Det finns i dag en mängd intressanta projekt som tagit fasta på de ovannämnda trenderna, till exempel projektet *Framtidens idrottshall* (se vidare kapitlet "Framtidens idrottshall" s. 97) Det finns också en växande mängd internationella exempel på innovativa lösningar för idrotts- och aktivitetsplatser eller anläggningar. Exempelvis kan International Association for Sports and Leisure Facilities (IAKS) resursbank med *best practices* vara en inspirationskälla.

Här vill jag också återkoppla till en av intervjuerna som presenterats tidigare i kapitlet. Thomas Sterner på Fritidsförvaltningen i Malmö berättar att de arbetar med öppenhet, synlighet och att befolka/aktivera platser. De arbetar även med mer konkreta trygghetsåtgärder såsom att se över mörka delar av anläggningarna, buskar som skymmer etcetera. Därtill är det viktigt att idrottsytan är tydlig, informativ och inbjudande. Detta åstadkoms bland annat med bra skyltning och vägledning.

Trots kommunens ambitioner finns det fortfarande sporthallar där man inte vet var entrén är, påtalar Sterner. Fritidsförvaltningen arbetar mycket med tillgänglighets-

anpassning av anläggningar. Parasportförbundet har hjälpt till att inventera och anpassa. Tidigare var fokus på handikapptoaletter och -ramper. Nu tar förvaltningen ett helhetsgrepp och arbetar med ljussättning och hjälp för personer med syn- och mobilitetsnedsättningar. ”Många av dessa åtgärder kan vara bra för alla!” Sterner lyfter även fram verktyget Accessibility view, med vilket man med hjälp av Google street view kan få en virtuell bild av en anläggning.³⁷ Till exempel kan då personer med funktionsnedsättningar förbereda sig innan besöket. ”Samtidigt får vi inte fastna i att allt anpassas in absurdum”, påtalar Sterner. Det är bättre att välja ut vissa anläggningar för helhetslösningar. Det handlar om att göra relevanta avvägningar.

När vi nu rört oss från den övergripande nivån ner till anläggningsnivån kan den aktuella frågan om ägande och drift vara lämplig att kort reflektera kring.

Större privat ägande och drift – dilemma eller lösning?

Samverkan innebär att fler tar ansvar. De senaste decennierna har allt fler anläggningar gått från offentligt till privat ägande och drift. Privat ägande och drift är särskilt vanligt när det gäller anläggningar med kommersiell potential, exempelvis gym, äventyrsbad, golfbanor, klätterhallar och racketanläggningar.³⁸ Ett exempel på det sistnämnda är den stora tillväxten av padelhallar de senaste åren. Det finns både möjligheter och problem med att anläggningar ägs och drivs av andra aktörer än kommunen. Möjligheterna inbegriper att fördela ansvar och kostnader, utnyttja specialkunskap hos en förening eller en specialiserad kommersiell aktör, främja nytänkande och synergieffekter genom att fler aktörer kommer in med olika behov och perspektiv samt frigöra tider i de offentliga anläggningarna. Forskarna Faskunger och Sjöblom påtalar att samverkan mellan olika aktörer (till exempel så kallade OPS-lösningar) ger tillgång till resurser som kan möjliggöra byggandet av anläggningar som annars inte hade kommit till stånd.³⁹

Bland problemen som kan uppstå när andra aktörer än kommunerna driver anläggningar finns: risk för höga hyror, oklara ansvarsstrukturer, att kommuner ändå måste gå in och ta ansvar/kostnader, risken att anläggningen inte sköts ordentligt, kunskapsbrist, ensidiga intressen, samt ointresse för att tänka bredare

---

³⁷ Malmö stad (2021). ”Accessibility view”. Webbsida.

³⁸ Faskunger, J. m.fl. (2017).

³⁹ Ibid.

kring till exempel målgrupper. Faran är alltså att en bred tillgänglighet till anläggningen inte kan säkras.

Idrottspolitiska program kan med fördel lyfta frågan om ägande och drift av idrottens ytor och anläggningar. Samverkan över förvaltnings-, sektors- och intressegränserna bör uppmuntras och regleras. När det gäller breddidrottsanläggningar kan dessa mycket väl ägas och drivas av andra aktörer än kommuner, men med några förbehåll. Kommunerna bör ha övergripande planerings-/koordineringsansvar, det måste finnas strikta nyttjande- och ansvarsavtal, olika former av partnerskap behöver upprättas, system för bokning måste utredas liksom klargöras, och en god tillgänglighet för olika typer av brukare måste säkerställas.

Till detta kommer även frågan om ansvar och användning av lokaler för skolrelaterade respektive fritidsrelaterade fysiska aktiviteter. En bättre samordning mellan dessa funktioner kan bättre optimera tillgången på och användningen av ytor och anläggningar.

Avslutning

Kapitlet har kretsat mycket kring den fysiska tillgången på och planeringen av ytor och anläggningar för idrott, och i viss mån fysisk aktivitet i vidare bemärkelse. Var och i vilken omfattning dessa finns är grundläggande för den fysiska tillgängligheten för invånarna. Det räcker emellertid inte att tillhandahålla en fysisk idrottsinfrastruktur, eftersom en rad andra faktorer också påverkar huruvida idrottsmiljöer är attraktiva och möjliga att använda, till exempel deras ekonomiska, kulturella och psykologiska tillgänglighet. Det gäller att identifiera potentiella barriärer, och utifrån dessa hantera de olika tillgänglighetsdimensionerna.

I tabell 1 (s. 46) summeras faktorer som påverkar en anläggnings/plats tillgänglighet. Faktorerna verkar på olika geografiska nivåer, från makronivå (i detta fall den kommunövergripande nivån), mesonivå (stadsdels-/områdesnivån), till mikronivå (själva anläggningen/platsen). Tanken med matrisen är att visa vad som påverkar om en brukare tar sig till en anläggning, i sin egen stadsdel eller annan del av staden, och slutligen om personen attraheras att kliva in när den väl är framme.

Tröskeln mot att färdas utanför sitt närområde är större än att göra det inom närområdet, men även där och på plats finns det barriärer som kräver att tillgänglighetsåtgärder vidtas (se tidigare nämnda *Equalizer*). Det gäller både anläggningar för organiserad aktivitet och platser för självorganiserad/ spontanidrott. Dessa

åtgärder kan summeras i begreppet ”stödjande strukturer”. Oavsett typ av idrottsyta måste den ses som en del av och samspela med sin omgivning.

Självklart varierar individuella faktorer från person till person, till exempel ålder, kön och intressen, vilket inte syns i matrisen. Det kan finnas hälsorelaterade och kroppsliga faktorer, tidsbegränsningar och inte minst olika sociala strukturer runt individen, som påverkar möjligheterna att ta sig till en plats och delta i en aktivitet. Det finns en mängd olika teorier som åskådliggör olika strukturer som påverkar en individs fysiska aktivitet. Exempelvis kan socioekologiska modeller och habitus- och kapitalbegreppen⁴⁰ utgöra ett komplement till matrisen (se tabell 1).⁴¹

---

⁴⁰ Bourdieu, P. (1984). *Distinction*. Engström, L.-M. (2010). *Smak för motion*.

⁴¹ Se även Faskunger, J. (2007). *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet*.

Tabell 1. Stödande strukturer för tillgänglighet till en plats för idrott och/eller fysisk aktivitet

Geografisk nivå	Tillgänglighetsfaktorer utifrån brukarperspektivet	Tillgänglighetsfaktorer utifrån utbuds-/tillhandahållarperspektivet
Makronivå: Staden/Kommunen	Individuellt kapital Kunskap, kännedom Tillgång på information Nätverk Avstånd till platsen Hållbara transportmöjligheter Geografisk rörlighet ↓ Möjlighet att ta del av stadens utbud	Övergripande program och strategier Planering Utbud Lokalisering Transportnät Informationsspridning Samverkan Stöd/bidrag ↓ Relevant och tillgängligt utbud
Mesonivå: Stadsdelen/Området	Kunskap, kännedom Motivation Intressen Sammanhang Rörelsemönster (naturliga rutter) ↓ Anledning att närma sig	Organisatoriskt stöd och samverkan Rutter och stråk som integrerar aktivitetsytor/platser med bostäder, skola etc Nudging ↓ Vägledande strukturer
Mikronivå: Platsen/Anläggningen	Förståelse för hur platsen kan användas Känsla av inkludering Trygghet Nyfikenhet Rätt/makt att delta ↓ Trygghet och vilja att kliva in och delta	Stödande, inkluderande kanter (gränzoner) God fysisk tillgänglighet Inkluderande design Orienterbarhet, tydlighet Innehåll (Mång)funktionalitet Information, instruktioner, hjälp Trygg miljö Renlighet Bred representation ↓ Inbjudande och funktionell miljö och mötesplats

En strategi för tillgänglighet

För att skapa största möjliga tillgänglighet för så många som möjligt skulle det kanske vara en lösning att satsa på att planera och anlägga massvis med ytor och anläggningar för idrott och fysisk aktivitet. Detta är dock varken ekonomiskt eller miljömässigt hållbart. I stället måste anläggningsutvecklingen baseras på långsiktiga, välgrundade, rimliga och flexibla strategier. Dessa måste hantera avvägningar mellan föreningsidrott och självorganiserade aktiviteter, och hur dessa

ska samordnas och integreras. Vidare måste ytor för fysisk aktivitet och idrott möjliggöra sociala aktiviteter. Kanske rentav vara lite kreativa och nytänkande.

Den allra största utmaningen ligger nog i att förstå och kunna tolka trender. Därtill behöver man ställa frågor om målgrupper. För vem skapas ett utbud? Det traditionella anläggningsutbudet, liksom de nyare offentliga aktivitetsytor, har tenderat att gynna pojkar. Hur når man fler? Matrisen ovan kan vara ett stöd för att få igång tankarna. Verktuget *Rörelsefaktor* ett annat.

Jag har flera gånger upprepat att tillgängligheten till idrottens anläggningar och ytor inte får betraktas som en rent fysisk, planeringsmässig fråga. Tillgänglighet har inte bara att göra med kvantitativt utbud och avstånd, utan lika mycket med till exempel social, kulturell och ekonomisk tillgänglighet. Frågor om tillgänglighet bör även kopplas till FN:s globala mål, med syfte att skapa god hälsa och välbefinnande, jämställdhet, minskad ojämlikhet och hållbara städer och samhällen.

Detta kräver samverkan över förvaltnings- och sektorsgränser. Samverkan måste bygga på samförstånd och enighet kring vart man är på väg. Att på kommunal nivå i samverkan mellan olika aktörer ta fram ett idrottspolitiskt program kan vara en bra start, och skapar möjlighet att lyfta tillgänglighetsfrågor som inte bara handlar om fysiskt utbud.

Ett nästa steg kan vara att utarbeta en anläggningsstrategi med utgångspunkt i å ena sidan det idrottspolitiska programmet, å andra sidan en regional samverkan. Helst av allt skulle jag vilja att anläggningsstrategin vidgades till en tillgänglighetsstrategi för platser för fysisk aktivitet och idrott. Centrala frågor i en sådan är: Vad? Varför? För vem? Var? Hur? När?

Det idrottspolitiska programmet och tillgänglighetsstrategin måste bli levande och synliga i den fysiska planeringen och i den konkreta plats-/anläggningsutvecklingen. För att tillgängliggöra anläggningarna måste dokumenten också tillämpas i annat arbete som kommunala och idrottsrelaterade aktörer bedriver inom en kommuns gränser. Det är viktigt att komma ihåg att idrotten (idrottsföreningar/-förbund) besitter en specialkunskap som måste integreras. Samtidigt är det nödvändigt att utveckla nya sätt att bedriva idrottsliga aktiviteter. Som tidigare nämnts: i dag finns viljan och förhållningssättet, men inte alltid konkreta strukturer och verktyg.

Saknas en samlande kraft

Att kommunerna är centrala aktörer när det gäller tillhandahållande och tillgänglighet till anläggningar och ytor för idrott är givet, med tanke på de svenska planerings- och bidragssystemen. Men att varje kommun ska uppfinna hjulet igen är inte givet. Det finns massvis med goda exempel, kunskap och arbetsgrupper bland svenska och utländska kommuner, idrottens aktörer, kommersiella aktörer samt över sektorsgränserna. Det saknas dock en samlande kraft, en gemensam plattform, som samlar och systematiserar kunskapen och hjälper de ansvariga aktörerna (främst kommunerna) med konkret vägledning. Boverket föreslår ett forum om miljöer för idrott och fritid.⁴² Det låter vettigt. Kanske är det naturligt att Boverket ansvarar för ett sådant forum, men kanske blir det än mer fruktbart om det utvecklas i samråd mellan Boverket, Riksidrottsförbundet och Sveriges Kommuner och Regioner, inte nödvändigtvis med Boverket som projektägare. Såväl en gedigen förståelse för idrottsfältet som planeringsfältet är nödvändig. Frågan är också om fokus ska ligga på miljöer för idrott och fysisk aktivitet, eller fritid i vidare bemärkelse.

I mina samtal med olika aktörer och genomgångar av olika former av material återkommer ständigt samma önskemål: konkreta begrepp, metoder och mått för att hantera tillgänglighetsfrågor kopplade till idrottens miljöer. Såväl idrotten som kommunerna efterfrågar tydliga riktlinjer och nyckeltal. Det forum som tar sig an att samla kunskapen och hjälpa med vägledning, bör ta med sig detta önskemål. Samtidigt finns det risker med nyckeltal. Alla kommuner är olika, och det finns inga nyckeltal som är gångbara överallt. Det är dessutom svårt att inrymma sociala tillgänglighetsaspekter i nyckeltal. Därtill måste följande fråga beaktas: Hur kan riktvärden eller nyckeltal för idrottens ytor och anläggningar utarbetas utan att möjligheter till flexibilitet och nytänkande försvinner?

---

⁴² Boverket (2021).

Referenser

- Bale, J. (2003). *Sports geography*. 2:a uppl. New York: Routledge.
- Blomdahl, U., Elofsson, S. & Bergmark, K. (2021). *Ung livsstil Malmö 2021: En studie om levnadsvillkor, delaktighet och preferenser i åldersgruppen 10–19 år*. Malmö: Forskningsgruppen Ung livsstil/Malmö stad.
- Blomdahl, U. m.fl. (2012). *Spontanidrott för vilka? En studie av kön och utnyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret*. Stockholms stads idrottsförvaltning.
- Book K. & Högdahl E. (2018). ”Att ge grönt ljus till tjejer. En metoddiskussion utifrån projektet Equalizer för jämställda och inkluderande aktivitetsplatser”. *PLAN*, nr 4–5, s. 41–52.
- Book, K. (2015). *Idrotten i den fysiska planeringen*. FoU-rapport 2015:2. Riksidrottsförbundet.
- Book, K. (2012) *Rörelser i staden: En studie av ungas fysiska aktiviteter och geografiska rörlighet i tre områden i Malmö*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Book, K., Hedenborg, S. & Andersson, K (2022). ”New spatial practices in organised sport following COVID-19: The Swedish case”. I *Sport in Society*, kommande specialnummer.
<https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2031017>. (Hämtad 8 februari 2022.)
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Boverket (2012). *En urbaniserad värld*.
<https://sverige2025.boverket.se/en-urbaniserad-varld.html>. (Hämtad 25 november 2021.)
- Boverket (2021). *Miljöer för idrott och fritid: Hur kan kunskap utvecklas, samlas och förmedlas*. Rapport 2021:6.
- Centrum för idrottsforskning (2018). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2017*. Rapport 2018:1.
- Centrum för idrottsforskning (2021). ”Fysisk aktivitet”. Webb sida.
<https://idrottsstatistik.se/motion-och-fysisk-aktivitet/fysisk-aktivitet/>. (Hämtad 25 november 2021.)
- Engström, L.-M. (2010). *Smak för motion: Fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Faskunger, J. (2007). *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet: En kunskapssammanställning för regeringsuppdraget "Byggd miljö och fysisk aktivitet"*. Rapport 2007:3. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.

Faskunger, J. & Sjöblom, P. (2017). "Anläggningar och andra miljöer för idrott: Mär, var, hur och varför är de samhällsnyttiga?" I J. Faskunger & P. Sjöblom (Red.), *Idrottens samhällsnytta: En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens mervärden för individ och samhälle*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Fathi, S., Sajadzadeh, H., Mohammadi Sheshkal, F., Aram, F., Pinter, G., Felde, I. & Mosavi, A. (2020). "The role of urban morphology design on enhancing physical activity and public health". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 17, nr. 7, s. 2359.

Giles-Corti, B. & Donovan, R. J. (2002). "The relative influence of individual, social and physical environment determinants of physical activity". I *Social Science & Medicine*, vol. 54, nr. 1, s. 1809.

Hoekman, R., Breedveld, K. & Kraaykamp, G. (2016). "A landscape of sport facilities in the Netherlands". I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 8, nr. 2, s. 205.

Linköpings kommun (2018). *Aktiv hela livet: Idrottspolitiskt program*, s. 13.

Lotfi, S. & Koohsari, M. J. (2009). "Analyzing accessibility dimension of urban quality of life: Where urban designers face duality between subjective and objective reading of place". I *Social Indicators Research*, vol. 94, nr. 3, s. 417–435.

Malmö stad. Accessibility view (2021). Webbsida. <https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Bada-och-simma/Hylliebadet/Besoka-Hylliebadet/Tillganglighet-pa-Hylliebadet/Accessibility-view.html> (Hämtad 4 mars 2022.)

Norberg, J. (2018). *Statens stöd till idrotten. Uppföljning 2017*. Centrum för idrottsforskning 2018:1.

O'Brien, M., Jones, D., Sloan, D. & Rustin, M. (2000). "Children's independent spatial mobility in the urban public realm." I *Childhood*, vol. 7, nr. 3, s. 257–277.

Pouliou, T., Lowe, S. & Higgs, G. (2019). "Assessing the health impacts of adults' participation in sports: Investigating the role of accessibility to sport facilities". I *International Journal of Population Data Science*, vol. 4, nr. 3.

Riksidrottsförbundet. *Närhet till anläggning gör oss aktivare*. <https://www.rf.se/idrottisamhallet/narhettillanlaggninggorossaktivare> (Hämtad 25 november 2021).

- Riksidrottsförbundet (2021). "Rörelsefaktor". Webbsida.
<https://www.rf.se/RFarbetarmed/idrottsanlaggningarochidrottsmiljoer/rorelsefaktor/>. (Hämtad 20 november 2021.)
- Riksidrottsförbundet (2021). "Närhet till anläggning gör oss aktivare". Webbsida.
<https://www.rf.se/idrottisamhallet/narhettillanlaggninggorossaktivare>. (Hämtad 20 november 2021.)
- Riksidrottsförbundet (2021). *Idrottens landsbygdsprogram: Ett Sverige fullt med rörelse och gemenskap*. RF, Stockholm.
- Sjöblom, P. (2015). 'Idrott åt alla' i en förtätad och exploaterad storstad: *Breddidrottens anläggningar och intressenter i Stockholms stad 1985–2014*. FoU-rapport 2015:1. Stockholm: Stockholms Idrottsförbund.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2015). *Förtätning av städer: Trender och utmaningar*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid*. Rapport.
<https://rapporter.skr.se/anlaggningsrapporten-2019---idrott-och-fritid.html>. (Hämtad 25 november 2021.)
- Sveriges Kommuner och Regioner (2021). *Nya nyckeltal och nya analysmöjligheter om idrott*. Webbsändning.
<https://skr.se/skr/skolakulturfritid/kulturfritid/idrottochanlaggningar/nyanyckeltalfoRIDrottwebbsandning.58517.html>. (Hämtad 20 november 2021.)
- Sädås, M. "Malmöbarnen köar i flera år för att få spela fotboll". *Sydsvenskan* 16 oktober 2021.
- Wong, D.W.S. & Shaw, S-L. (2010). Measuring segregation: an activity space approach. *J Geogr Syst*, nr. 13: 127–145.

Idrottsanläggningar och kommunerna

– Perspektiv på beståndens utveckling och effekter

Nils-Olof Zethrin, expert Idrott och fritid, Sveriges Kommuner och Regioner

Inledning

Det är kommunalt beslutade prioriteringar som ligger bakom både de ekonomiska stöden till idrottsföreningar och engagemanget för idrottens infrastruktur i form av anläggningar.

En del i det svenska politiska systemet är det kommunala självstyret. Flera icke lagstadgade verksamheter är därmed frivilliga åtaganden. Kommunernas engagemang för medborgarnas idrotts- och motionsvanor på fritiden är ett exempel.

Kommunernas ekonomiska satsningar på idrott är mycket stora. Faktum är att det kommunala ekonomiska åtagandet relaterat till anläggningar utgör den största andelen av det offentliga samhällets kostnader vad gäller idrott. Anläggningarna utgör väsentliga förutsättningar för möjligheterna till idrottande. Inom anläggningsområdet kan kommuner och andra anläggningsägare göra skillnad.

Detta kapitel ger en översiktlig bild av anläggningsbestånden i kommunerna, och visar exempel på möjligheter att analysera anläggningarnas betydelse för det lokala idrottandet. I texten lyfts även ett antal frågor vilka de som utvecklar anläggningarna kan ställa, till stöd i utvecklingsprocesser. Dessa kan ställas med hjälp av den statistik som förmedlas av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) samt annan relevant statistik. Utifrån dessa frågor går det att närma sig svar kring anläggningsbehoven.

Kapitlet bygger på resultaten från SKR:s anläggningsenkät, vilka publicerades i *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid*, samt nyckeltal samlade som idrottsindikatorer i databasen Kolada.

Det offentliga stödet till idrott

Kommunernas driftskostnader för idrotts- och fritidsanläggningar uppgick 2020 till över 13,2 miljarder kronor. Driftskostnaderna är således cirka fem gånger större än det kommunala stödet till idrottsföreningar.⁴³ De är också cirka sex gånger större än det samlade årliga reguljära statliga idrottsanslaget till idrottsrörelsen (under coronapandemin har idrottsrörelsen dock fått extra statligt stöd). Utifrån ovanstående går det att slå fast att kommunerna har en central roll i att skapa förutsättningar för motion och idrott, där de största ekonomiska åtagandena är kopplade till anläggningar.

Var är invånarna fysiskt aktiva?

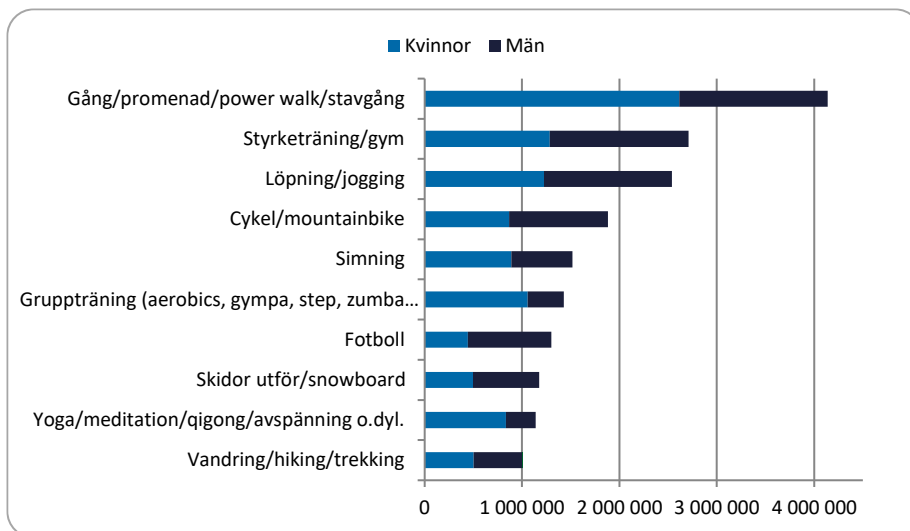
Idrotts- och fritidsanläggningar är ofta nödvändiga för att människor ska kunna idrotta och motionera. Aktuella vetenskapliga undersökningar visar att anläggningstillgången har stor betydelse för hur många som är aktiva.⁴⁴ Men var utöver egentligen invånarna idrott och motion? För att närma sig ett svar på denna fråga behöver man veta vilka aktiviteter som de helst ägnar sig åt.

Tillgänglig statistik indikerar att huvuddelen av den svenska befolkningen i åldern 6–80 år inte utövar sina aktiviteter på standardiserade idrottsanläggningar utformade i enlighet med tävlingsidrottens krav, det vill säga de krav som formuleras av idrottsrörelsens olika specialidrottsförbund (figur 1). De tio populäraste idrotts- och motionsaktiviteterna hos befolkningen sett till antalet utövare 2019 var: gång/promenader, styrketräning/gym, löpning, cykel/mountainbike, simning, gruppträning, fotboll, utförsåkning på skidor och bräda, yoga/meditation/*qigong*/avslappning samt vandring.

Endast en traditionell lagidrott (fotboll) finns bland de tio idrotts- och motionsaktiviteter med flest antal utövare. Vidare indikerar statistiken att aktiviteterna i stor utsträckning utövas i andra typer av miljöer som tillgängliggörs av kommuner, såsom simhallar, motions- och naturområden och promenadstråk, samt äger rum i anläggningar som i stor utsträckning drivs av kommuner eller kommersiella aktörer, till exempel gym och yogastudior. Gruppträningsaktiviteter kan äga rum både inom och utanför idrottsföreningars regi och då ofta i idrottshallar eller på gym.

⁴³ Rådet för främjande av kommunala analyser. "Kolada – den öppna och kostnadsfria databasen för kommuner och regioner". Webb sida.

⁴⁴ Elmose-Østerlund, K. m.fl. (2020). "Do public subsidies and facility coverage matter for voluntary sports clubs?" I *Sport Management Review*, vol. 23, nr. 2, s. 315–329.

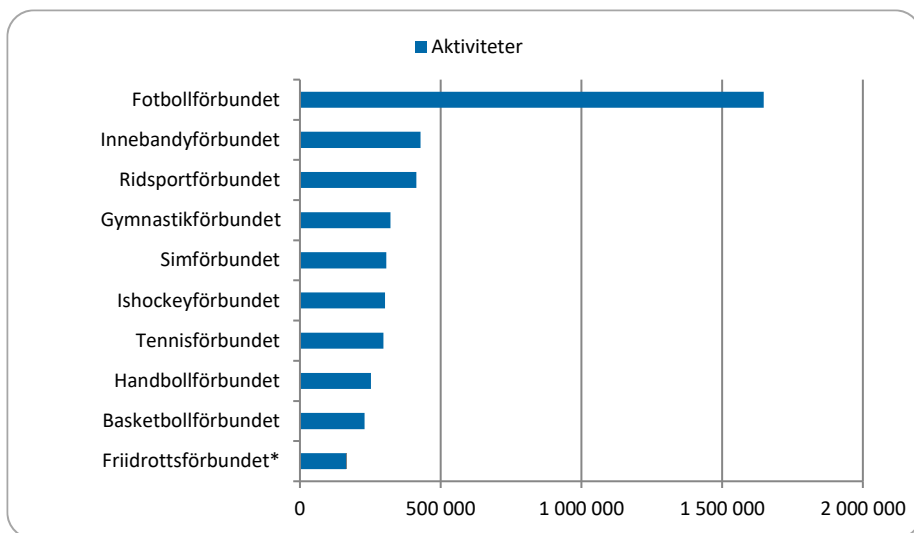

Figur 1. De tio populäraste idrotts- och motionsaktiviteterna* hos befolkningen (6–80 år) sett till antal utövare år 2019

*Aktiviteter som utövas regelbundet. En person kan förekomma inom flera aktiviteter. Avrundat till närmsta tusental.

Källa: Riksidrottsförbundet/SCB

Om vi däremot avgränsar analysen till sådan idrott som är organiserad i föreningsform för barn och ungdomar framträder andra mönster. Utifrån Riksidrottsförbundets LOK-stödsstatistik ser fördelningen av aktiviteter ut som i figur 2 nedan. De tio största ungdomsidrotterna bedrivs på vad man i dagligt tal kallar idrottsanläggningar, det vill säga anläggningar utformade för föreningsidrottens behov.

Figur 2. Lokalt aktivitetsstöd, idrotter med flest aktiviteter 2019, deltagare 7–25 år (för deltagare med funktionsvariation finns ingen övre åldersgräns)

*Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: Riksidrottsförbundet/LOK-stöd

Enligt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors ungdomsenkät om bland annat idrottsvanor från 2018 idrottar 29 procent av ungdomarna i åldern 16–25 år i idrottsföreningar varje vecka, medan 62 procent idrottar i andra sammanhang.⁴⁵ Dessa uppgifter indikerar att en stor andel av dagens ungdomar idrottar och motionerar på idrottsanläggningar, men att en större andel företrädesvis gör det i andra miljöer. Detta stämmer till eftertanke. Det finns en omfattande forskning i Sverige om den traditionella föreningsidrotten, men mycket lite kunskap kring anläggningarna och de miljöer som används av personer som inte idrottar i föreningar.

Beståndet av idrottsanläggningar

Det finns ingen heltäckande statistik över de anläggningar och miljöer där invånarna idrottar och motionerar. Ingen myndighet eller organisation sammanställer sådana uppgifter.

Det finns flera anledningar till det. För det första har ingen myndighet ett statistikansvar motsvarande det som finns inom det kulturpolitiska området, till exempel

⁴⁵ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF (2018). www.ungidag.se. Webbplats.

sådant som rör biblioteks- eller museistatistik. Idrottsanläggningar är inte och har aldrig varit en statlig angelägenhet. Anläggningsbeståndet har därmed inte en direkt koppling till den statliga idrottspolitik. Därmed ingår de inte heller i den statliga uppföljningen av idrottspolitik. Staten är framför allt inriktad på att stödja idrottsrörelsen, inte att sammanhållet stödja förutsättningarna för invånarnas idrottande och motionerande. Den statliga politiken relaterad till fysisk aktivitet handhas av Folkhälsomyndigheten, vilket bland annat manifesteras via de nyligen presenterade riktlinjerna för fysisk aktivitet.⁴⁶ Myndigheten sammanställer statistik kring fysisk aktivitet, men ej om förutsättningarna för idrott och motion i form av anläggningar.

För det andra finns det stora utmaningar i att skapa heltäckande statistik då aktiviteterna bedrivs i så många olika former, på olika typer av anläggningar och i miljöer som ägs och drivs av olika aktörer. Den enda aktör som tar fram översiktlig statistik på området är Sveriges Kommuner och Regioner, via de återkommande anläggningsenkäterna. Det handlar då om anläggningar som har en nära relation till kommunen, via ägande eller via stöd till driften av dem. Dessa anläggningar nyttjas i stor utsträckning av skolor och idrottsföreningar. Stora delar av de kommunala bestånden för egenorganiserade aktiviteter är inte belysta på grund av utmaningar med att skapa vederhäftig statistik om dessa. Utöver SKR har vissa specialidrottsförbund kunskap om vissa av de bestånd som är aktuella för de egna idrotternas verksamhet.

SKR:s statistik är främst avsedd att användas till stöd för kommunala planerings- och uppföljningsprocesser. Statistiken finns tillgänglig via *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid* och databasen Kolada. Där finns statistik om de anläggningstyper som hyser större delen av föreningsdrivna aktiviteter för barn och unga. Däremot finns, som nämnts, begränsat med statistik om anläggningar för idrottande och fysiska aktiviteter utanför den organiserade idrottsrörelsen. Det gäller för såväl vuxna och äldre som för barn och unga.

Om SKR:s anläggningsenkät

Anläggningsrapporten 2019 bygger på den så kallade anläggningsenkäten om idrotts- och fritidsanläggningar som SKR skickade ut till kommunerna under 2019. Enkäten hade en svarsfrekvens på 88 procent. Detta innebär att den ger en relativt god, men inte heltäckande bild, av anläggningsbeståndet.

---

⁴⁶ Folkhälsomyndigheten (2021). *Riktlinjer för fysisk aktivitet och stillasittande*.

I enkäten har kommunerna redovisat antal, ägandeform och driftform för följande anläggningstyper: inomhusbad, bandyplaner, fotbollsplaner, friidrottsplatser och friidrottshallar, idrottshallar, elljusspår, ishallar och konstfrusna ytor, ridhallar samt evenemangsarenor. Kommunerna har även besvarat översiktliga frågor om förekomsten av vissa andra typer av anläggningar. Rapporten går att ta del av i sin helhet på nätet.⁴⁷

Sveriges Kommuner och Regioner (tidigare Sveriges Kommuner och Landsting) och dess föregångare Svenska kommunförbundet har sedan 1983 återkommande samlat in uppgifter om idrotts- och fritidsanläggningar. Enkäterna har till sin form varierat över tid. Vilka anläggningar som undersökts har också varierat. Det finns möjligheter att göra vissa jämförelser över tid, men sådana bör göras med försiktighet av tre skäl. Det första är att frågorna varit något olika utformade genom åren. Det andra är att definitionerna av anläggningarna har förändrats. Det tredje är att ändrade ägar- och driftförhållanden bidrar till att kommunerna tenderar att svara olika rörande vilka anläggningar man sätter i relation till kommunal idrott och fritid.

Avgörande för hur många anläggningar som redovisas totalt för landet är vilka kommuner som svarat. Generellt har fler större kommuner besvarat enkäten 2019 i förhållande till tidigare år. Eftersom befolkningsmässigt större kommuner har fler anläggningar har även detta en påverkan på möjligheten till jämförelser av de undersökta anläggningsbestånden. Via databasen Kolada kan man studera enskilda kommuners bestånd samt jämföra med likartade kommuner.

Undersökningarna har inte gjorts på det totala anläggningsbeståndet. De fokuserar på de viktigaste anläggningstyperna, där huvuddelen av föreningsidrotten för barn och unga bedrivs, samt på de övriga typer som kommunerna kan ge tillförlitliga uppgifter om.

De anläggningstyper som valts ut till enkäten är de som via ägarskap har en tydlig relation till kommunerna, eller där det bedrivs verksamhet med en tydlig relation till kommunerna. Därför undersöks till exempel inte beståndet av golfanläggningar. Vidare ska det vara anläggningar som går att definiera på ett sådant sätt att kommunerna svarar likartat. Detta gör att viktiga anläggningstyper såsom till exempel skidspår, spontanidrottsytor, utomhus- och inomhusgym, faciliteter för aktiviteter på öppet vatten eller den stora mångfalden av miljöer där aktiviteter med hästar och andra djur bedrivs inte är undersökta.

---

⁴⁷ Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid*. Rapport.

Urvalet av idrottsanläggningar svarar mot en mycket stor andel av de aktiviteter som bedrivs av idrottsföreningar för barn och unga. På idrottsområdet finns uppgifter kring huvuddelen av beståndet för de idrotter som stod för nästan 80 procent av alla LOK-stödsgrundande aktiviteter år 2018. Tio förbund bidrog tillsammans med cirka 80 procent av alla dessa aktiviteter.⁴⁸ Av dessa tio förbunds huvudverksamheter belyser SKR:s enkät dock inte tennis. SKR:s urval av anläggningar kan därmed konstateras ge en relativt god bild av anläggningsbeståndet för barn- och ungdomsidrott som bedrivs i idrottsföreningar, det vill säga de grupper som oftast är särskilt prioriterade i lokal idrottspolitik.

Anläggningsenkäten ger inte en lika god bild av föreningsidrottande för vuxna, där till exempel golf, snöskoter och motorcykel finns med bland de största idrotterna.⁴⁹ Idrott och motion för vuxna bedrivs dock allra mest på egen hand utanför den organiserade idrotten, utomhus, på gym, hemma eller på andra träningsplatser.

Huvudresultat från Anläggningsrapporten 2019

De resultat som presenteras i *Anläggningsrapporten 2019* visar på kommunernas stora engagemang för att tillhandahålla en infrastruktur för idrott och fritid.

Anläggningsbeståndet skapar stabila och långsiktiga infrastrukturella förutsättningar för idrottsaktiviteter. Resultaten indikerar att det totala studerade beståndet är stabilt över tid samt att vissa anläggningstyper ser ut att öka i antal. Detta gäller framför allt de anläggningar där vi hittar de största andelarna av barn och unga som är aktiva inom föreningsidrott, det vill säga idrottshallar och fotbollsplaner. De förra hyser sporter som handboll, basket, gymnastik, innebandy och volleyboll. Flickors LOK-stödsberättigade aktiviteter utgör majoriteten av aktiviteterna i idrottshallarna och pojkars på fotbollsplanerna (egna vidare analyser kan göras via www.kolada.se).

Resultaten indikerar samtidigt att förändringar kan ske relativt snabbt. I många kommuner använder fotbollsplaner inte längre grusplaner, samtidigt som anläggningar för relativt nya sporter i Sverige, såsom parkour, vissa typer av klättring, padel och cricket, etableras.

Vissa anläggningstyper har blivit fler, andra har blivit färre. Huvudresultatet från SKR:s anläggningsenkät 2014 bekräftas även 2019, det vill säga att anläggningarna har blivit mer avancerade. Exempel på detta är tillkomsten av fler konstfrusna bandyplaner, att konståkning och ishockey numera är inomhussporter, den stora

⁴⁸ Riksidrottsförbundet (u.å.). "LOK-stöd – statistik och utbetalningar". Webbsida.

⁴⁹ Riksidrottsförbundet (2021). *Idrottsrörelsen i siffror 2020*. Rapport.

ökningen av antalet konstgräsplaner (om än i en något långsammare takt än tidigare) samt att fotbollshallarna blir fler. Det har också byggts fler badanläggningar med äventyrsbad.⁵⁰ Arenaboomen ser ut att vara över, men antalet större evenemangsarenor fortsätter att öka något.

Det går sålunda att iaktta en utveckling där de kvalitativa förutsättningarna för idrotternas utförande blivit bättre över tid. Denna utveckling har skett parallellt med övergripande minskande aktivitetsnivåer i den organiserade barn- och ungdomsidrotten.⁵¹ Dessa iakttagelser utmanar tanken om kausala samband mellan att, och de följande behoven av, bättre och fler anläggningar ökar andelen barn och unga i föreningsidrott. Fortsatta analyser av relationen mellan antal anläggningar och kvaliteten på dessa i förhållande till hur många som idrottar kan förväntas ge intressanta resultat, eftersom förbättrade och fler anläggningar inte samspelat med större andelar av barn och unga inom idrotten.

Vilka anläggningstyper finns i kommunerna?

Övergripande kan konstateras att vissa anläggningstyper finns i praktiken i nästan alla kommuner (figur 3). Detta gäller till exempel idrottshallar, ridhallar, motionsspår, tennisbanor utomhus och fotbollsplaner med natur- eller konstgräs. Vidare finns ett flertal ytterligare anläggningstyper i en stor andel av kommunerna. Vi vet också att en mycket stor andel av alla aktiviteter inom barn- och ungdomsidrotten bedrivs vid anläggningar såsom idrottshallar, fotbollsplaner och ridhallar. De anläggningstyper som är mer sällsynta i kommunerna hyser en relativt liten andel av barn och ungdomars föreningsdrivna idrottsaktiviteter.

Spontanaktivitetsanläggningar, till exempel leder för mountainbike, cykelparker eller utomhusbasketanläggningar, finns i något fler än 50 procent av kommunerna. Utomhusgym finns numera i 85 procent av kommunerna.

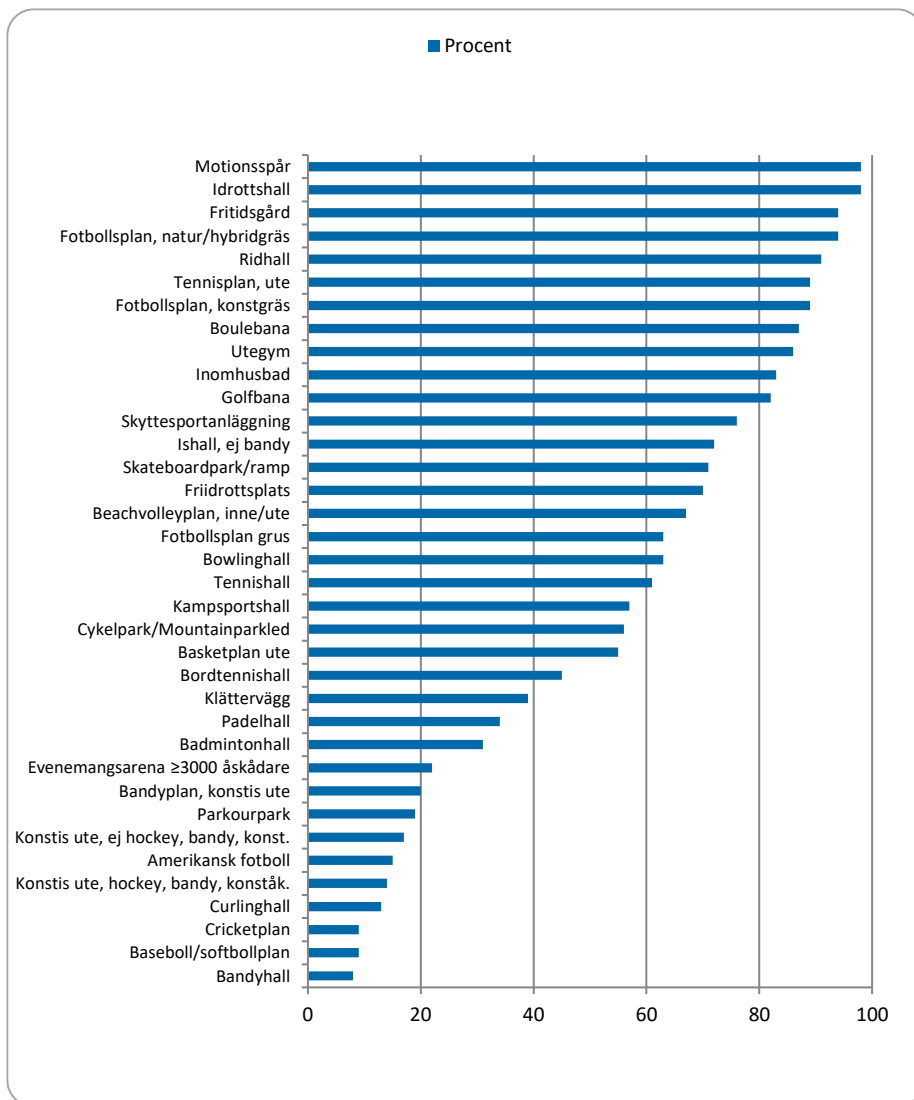
Fotboll spelades förr ofta på grus. I nästan 40 procent av kommunerna bedrivs numera inte någon fotbollsverksamhet i föreningsregi på grusplaner. Andra iakttagelser är att idrotter som är relativt nya i Sverige, såsom padel eller cricket, har tillgång till anläggningar i 34 respektive 9 procent av kommunerna.⁵²

---

⁵⁰ Sveriges Kommuner och Landsting (2016). *Anläggningar för kultur, idrott och fritid 2014*. Rapport.

⁵¹ Centrum för idrottsforskning (2019). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2018*. Rapport 2019:1.

⁵² Sveriges Kommuner och Regioner (2020).

Figur 3. Vilka anläggningar finns det tillgång till i er kommun? (Procent, 2019)

Källa: SKR/Anläggningsenkäten 2019

Resultatet från SKR:s anläggningsenkät indikerar att det totala antalet anläggningar för idrott och fritid ökat något de senaste två decennierna. Det är i sammanhanget viktigt att återigen betona att anläggningsenkäten inte utgör en fullständig undersökning av förekomsten av alla typer av anläggningar, och att jämförelser mellan de olika undersökningstillfällena ska göras med försiktighet.

Vidare har inte utvecklingen av anläggningsbeståndet satts i relation till respektive kommuns befolkningsutveckling. Vi vet bland annat att den andel av invånarna som är barn och unga har minskat i cirka hälften av kommunerna, och ökat i hälften.

Det är fortsatt kommunerna som är huvudaktörer avseende ägande och drift av anläggningar. Andelen privata aktörer är liten, men det finns en påtaglig variation av aktörskap mellan olika anläggningstyper. Ridsporten utmärker sig genom att föreningar och privata aktörer är betydligt mer involverade i ägandet och driften av ridanläggningar, jämfört med motsvarande aktörer inom andra idrotter. Andelen föreningsägda och föreningsdrivna anläggningar är också relativt stort avseende 11-spelsplaner med naturgräs, även om kommunerna är i stor majoritet även där.

Resultatet från undersökningen är entydigt. Det är kommunerna som tar det största ansvaret för ägande och drift av de idrotts- och fritidsanläggningar som nyttjas av barn- och ungdomsidrotten. Oavsett ägande- eller driftsform är kommunerna också starkt involverade i finansieringen av idrottsanläggningar. Resultatet berör dock inte hur kommunerna subventionerar drift eller bidrar till finansieringslösningar av dessa. Från andra sammanhang vet vi däremot att kommunerna bidrar med stöd till anläggningar som ägs och drivs av andra aktörer. Framför allt gäller det anläggningar som i stor utsträckning är avsedda för föreningsdriven barn- och ungdomsverksamhet.

Evenemangsarenor

En särskild del i anläggningsbestånden utgörs av större evenemangsarenor. De har mer sällan en direkt relation till lokala idrottspolitiska målsättningar, såsom breddat deltagande i idrottsaktiviteter, vilket annars ofta är motivet bakom det kommunala engagemanget för idrotten. Tillkomsten av dessa arenor motiveras ofta med att de skapar positiva ekonomiska effekter i kommunen. Dessa effekter har i aktuell forskning kommit att nyanseras.⁵³

Specialidrottsförbund och föreningar har bedrivit ett långsiktigt arbete för att förbättra sina medlemmars förutsättningar att erbjuda attraktiva publik-evenemang. Det kan konstateras att detta är en infrastruktur som i huvudsak hittills svarat mot herrelidrottens behov. Arenorna utgör i stor utsträckning ekonomiska satsningar på just herridrott.

Knappast någon ishockeyarena eller multifunktionell arena är i huvudsak byggd för att nyttjas av damishockeylag eller annan damelitidrott, även om några av dessa

---

⁵³ Värja, E. (2016). *Local public expenditure*. Doktorsavhandling.

även nyttjas av damelitlag. Inom damfotboll finns emellertid ett mindre antal evenemangsarenor som främst nyttjas av damelitfotboll.

Behoven av anläggningar

Larmen om anläggningsbrist är legio. Anläggningsbristen har bland annat påtalats av förra idrottsministern Amanda Lind, när hon presenterade fördjupningsuppdraget till Centrum för idrottsforskning för årets utredning, med fokus på anläggningar.⁵⁴ Riksidrottsförbundet lyfter regelbundet upp en förmenad anläggningsbrist. Ett av många exempel är Stockholmsidrotten, som menar att barn och unga i Stockholm på grund av anläggningssituationen har sämre möjligheter att vara fysiskt aktiva än man har på andra håll i landet, och att "resultaten är skrämmande".⁵⁵ Utan att här värdera detta påstående kan det sättas i kontrast till att barn och unga i Stockholmskommunerna generellt har högre deltagarnivåer i föreningsidrott än de flesta andra kommuner i Sverige.⁵⁶

Anläggningstillgången och anläggningsnyttjandet ser olika ut i olika kommuner och i olika delar av kommunerna. Här ges inte svaret på om det råder anläggningsbrist eller inte. Däremot kommer ett antal analysmöjligheter att åskådliggöras, vilka kan bidra till att kunna ställa mer initierade frågor rörande lokala idrottspolitiska mål i förhållande till överväganden vid planering av anläggningar samt miljöer för idrott och fysiska aktiviteter. Detta görs med hjälp av ett antal nyckeltal som SKR tillsammans med Rådet för främjande av kommunala analyser tillhandahåller via databasen Kolada. Databasen bygger på statistik som delas av en mängd olika statistikproducenter.

Möjligheter till analyser

Kostnader, aktivitetsnivåer och anläggningstillgång

Kommunernas driftskostnader för idrottsanläggningar har ökat stort, sett över tid. År 2001 var kostnaderna cirka 5,5 miljarder kronor och 2020 uppgick de till 13,2 miljarder kronor.⁵⁷

Den övergripande slutsatsen i *Anläggningsrapporten 2019* är att kommunerna utvecklar sitt anläggningsbestånd dels genom att löpande tillhandahålla ett brett

---

⁵⁴ Regeringen (2021). "Regeringen ger Centrum för idrottsforskning uppdrag att titta på behovet av idrottsanläggningar". Pressmeddelande.

⁵⁵ Stockholms idrottsförbund m.fl. (2018). *Får vi ta plats?*. Rapport.

⁵⁶ Rådet för främjande av kommunala analyser. "Idrottsindikatorer", *Kolada*. Webbsida.

⁵⁷ Rådet för främjande av kommunala analyser. *Kolada*. Webbsida.

anläggningsutbud, dels bygga den typ av mer avancerade anläggningar som idrottsrörelsens organisationer efterfrågar.

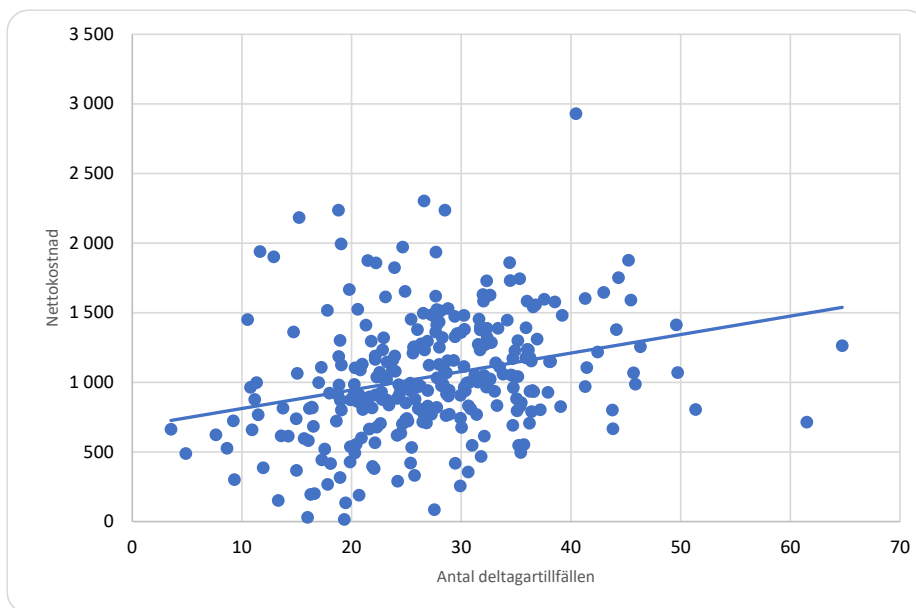
Utvecklingen av aktivitetsnivåer inom olika idrotter gör det värt att fördjupa de lokala analyserna om samband mellan anläggningstillgången och deltagande i olika idrottsaktiviteter. Några belysande exempel kan användas som utgångspunkt för sådana. Mellan 2010 och 2018 ökade gymnastiken antalet LOK-stödsgrundande deltagartillfällen med 68 procent och konståkningen sina med 41 procent. Fotbollens ökning låg på 1 procent, varav flickfotbollen minskat något.⁵⁸

Sett till den övergripande statistiken på anläggningsområdet motsvaras inte förändringarna i aktiviteter av förändringar i anläggningsbestånden. Det är för fotboll som de största förändringarna ägt rum, med den stora utbyggnaden av konstgräsanläggningar. Ytorna för konståkning i ishallar är i det närmaste konstanta och det syns bara en viss ökning av antalet idrottshallar. Idrottsinterna förändringar kan alltså ha bidragit till förändringarna i aktivitetsnivåer, liksom fördelningen av tider i olika anläggningstyper kan spela roll.

Via databasen Kolada går det att jämföra sambandet mellan ekonomiska satsningar på att driva idrotts- och fritidsanläggningar och nivån av idrottsaktiviteter bland barn och unga i alla kommuner (figur 4). Ett spridningsdiagram som möjliggör en sådan jämförelse visar på ett mycket svagt samband mellan nivåerna på de kommunala kostnaderna för anläggningsdrift och antalet aktiva inom föreningsidrotten. Denna iakttagelse kan också sättas i relation till de övergripande minskade nivåerna av barn och ungas deltagande i föreningsidrott, samtidigt som det skett en mycket stor ökning av driftskostnaderna för anläggningarna.

---

⁵⁸ Centrum för idrottsforskning (2020). "Utvecklingen för olika idrotter". Webbsida.

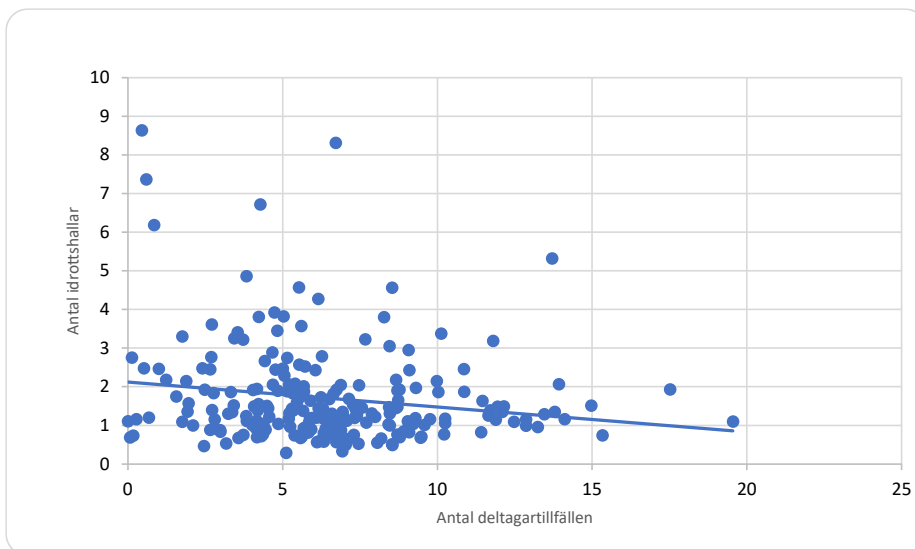

Figur 4. Nettokostnad för idrotts- och fritidsanläggningar (kronor/invånare) i förhållande till antal deltagartillfällen i idrottsföreningar per antal invånare 7–20 år, alla 290 kommuner 2019. $R^2=0,075$

Källa: Kolada

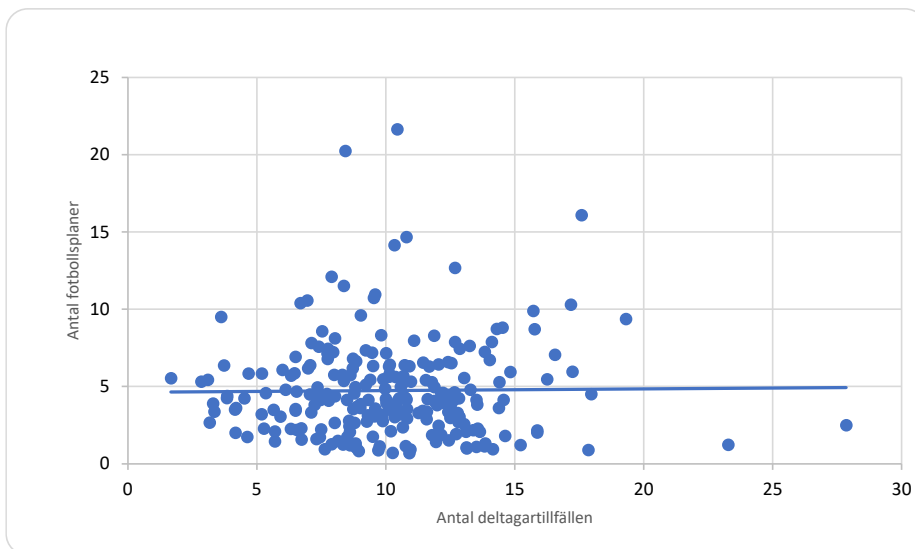
I Kolada har ett antal idrotters deltagarstatistik samlats i kategorier som motsvarar vilka anläggningstyper de nyttjar. Som exempel på analysmöjligheter kan man närmare studera de två största utövarkategorierna av idrott för barn och unga (figur 5 och 6). Den ena är fotboll. Den andra består av de fem största idrotterna som bedrivs i hallar: innebandy, basket, handboll, volleyboll och gymnastik. På fotbollsplanerna är pojkar i majoritet, i idrottshallarna är flickor den största gruppen.

Inget av diagrammen indikerar samband mellan antalet anläggningar och aktivitetsnivåer för barn och ungdomar 7–20 år. Detta påkallar fördjupade lokala analyser kring hur anläggningstillgång kan bidra till ökat deltagande i idrott. Inte minst i ljuset av tidigare refererade rapporter som lyft tillgången till anläggningar som central för aktivitetsnivåerna bland barn och unga.

Figur 5. Antal idrottshallar/1000 invånare 7–20 år, i relation till antal deltagartillfällen i idrotter (innebandy, basket, handboll, volleyboll, gymnastik) som nyttjar idrottshallar per antal invånare 7–20 år. Data från 230 kommuner 2019. $R^2=0,029$

Källa: Kolada

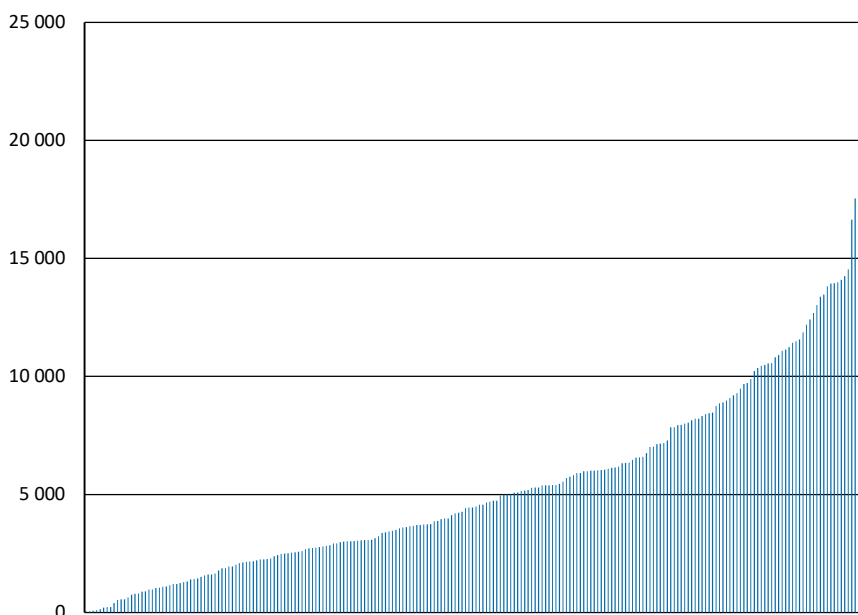

Figur 6. Antal fotbollsplaner/1000 invånare 7–20 år, i relation till antal deltagartillfällen i idrottsföreningar som nyttjar fotbollsplaner per antal invånare 7–20 år. Data från 246 kommuner 2019. $R^2=0,000$

Källa: Kolada

Bristen på samband mellan antalet anläggningar och aktivitetsnivåer kan även ses mot antalet aktiviteter per anläggning. Figur 7 avser idrottshallsidrotter, men mönstren är likartade även för andra kategorier av föreningsidrotter med LOK-stöd. Kolada saknar dock statistik om icke bidragsgrundande aktiviteter.

Det finns en mycket stor variation mellan kommunerna avseende hur mycket anläggningarna nyttjas för bidragsgrundande föreningsidrottande. Slutsatsen är dock att det finns stora bestånd som skulle kunna användas betydligt mer än vad som är fallet. Medelvärdet är 5 640 deltagartillfällen per idrottshall och år. Det betyder att om en hall nyttjas för föreningsidrottande 250 dagar om året, är det 23 aktiva barn och unga per dag i hallen. Variationen är som sagt trots allt mycket stor mellan olika kommuner, där den kommun som har högst antal deltagartillfällen per idrottshall har 85 aktiva barn och unga per hall och dag. Om statistiken i figur 7 delas upp på kommuner av olika befolkningsmässig storlek syns att ju fler invånare en kommun har, desto fler aktiva barn och unga per idrottshall och detta gäller i princip alla anläggningstyper som SKR studerat via sin anläggningsenkät.

Figur 7. Totalt antal deltagartillfällen i idrottsföreningar, 7–20 år, för de fem idrotter (innebandy, basket, handboll, volleyboll, gymnastik) som främst nyttjar idrottshallar per idrottshall i kommunen. Data från 227 kommuner 2019.

Källa: Kolada

Avslutande reflektioner

Redan tidigt i denna text konstaterades att det finns ett behov av fördjupade studier på ämnet. Flera intressanta frågor söker svar, till exempel:

- På vilka anläggningar utövas olika idrotts- och motionsaktiviteter?
- Vilka grupper söker sig till vilka idrottsanläggningar?
- Vilka grupper väljer att inte nyttja idrottsanläggningar, och varför?

I kommande studier är det viktigt att sätta anläggningsbeståndens nyttjande i relation till genusaspekter. Man kan också ställa bestånden i relation till den minskande andel barn och unga som deltar i föreningsidrotten, svårigheten att nå prioriterade grupper, ökade kommunala kostnader för anläggningar (se databasen Kolada) samt den pågående debatten om anläggningarnas miljöpåverkan. Den senare rymmer aktuella frågor såsom till exempel energiåtgång och mikroplast-spridning från rid- och fotbollsanläggningar. Att sträva efter att nå prioriterade grupper, att aktualisera miljöfrågor och att beakta kostnader gör att anläggningsfrågor också i stor utsträckning kan sättas i relation till social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet.

Lokala analyser behövs

Resultatet från *Anläggningsrapporten 2019* samt exemplen på analysmöjligheter via Kolada ger för handen att kommunerna stadigt ökat sitt stöd till förutsättningarna för idrottande via ökade kostnader för anläggningar. Det gör att anläggningsbestånden är stabila, men också att de utvecklas för nya sporter och att mer avancerade anläggningar byggs.

Detta är dock enbart den övergripande nationella bilden. De exempel som lyfts fram i den här texten pekar också på vikten av lokala analyser och jämförelser mellan likartade kommuner. Analyser som väger samman anläggningstillgång i form av antal anläggningar, dess faktiska nyttjande och fördelningsprinciper till olika aktiviteter. Analyser som sätter tillgången till anläggningar i relation till kostnaderna för dessa, och hur tillgången samspelar – eller inte – med utvecklingen av aktivitetsnivåer.

Avseende aktivitetsnivåer finns det skäl att ställa sig frågor om förändringarna i nivåerna beror på att redan aktiva individer blir mer aktiva, eller om det är fler individer som blivit aktiva.

Anläggningar behöver nyttjas i förhållande till potentialen

Statistiken över anläggningsnyttjande visar en stor lokal variation. Efterfrågan på anläggningar handlar inte enbart om antalet anläggningar. De anläggningar som finns behöver också nyttjas i förhållande till sin potential. Efterfrågan på anläggningar kan därför sättas i relation till träningsintensitet och antal tävlings-tillfällen bland de som nyttjar dem. Lika viktigt är att bokade anläggningar verkligen används. Studier från Danmark pekar på att till synes fullbokade anläggningar används i betydligt lägre utsträckning än avsett i förhållande till sin kapacitet, och att det finns stora möjligheter att nyttja befintliga anläggningar i högre utsträckning.⁵⁹

Den generella utvecklingen är att andelen barn och unga i populationen minskar sitt deltagande i föreningsidrotten. Samtidigt finns det flera exempel på idrotter som ökar antalet aktiviteter stort, utan att detta motsvaras av större förändringar i det totala anläggningsbeståndet. Frågor kan ställas kring vilka inomidrottsliga förändringar som skulle kunna bidra till ökat deltagande i förhållande till anläggningstillgång, inte minst med utgångspunkt i iakttagelsen att idrottsdeltagandet i LOK-stödsgrundande aktiviteter är störst i de kommuner där anläggningarnas kapacitetsutnyttjande är störst, alltså i kommuner med relativt sett få anläggningar per individ.

Sambandet mellan antal anläggningar och aktivitetsnivåer är bristfälligt utrett ur flera aspekter. Detta gäller var och hur olika idrottsaktiviteter bedrivs i förhållande till anläggningsbehovet, till exempel hur stor andel av Gymnastikförbundets verksamhet som är artistisk gymnastik, gruppträning av olika slag eller parkour, och i vilken typ av anläggningar aktiviteterna bedrivs. Svenska Gymnastikförbundet skriver att "det behövs fler hallar". Detta görs utan att referera till hur man kommit till denna slutsats, eller var förbundets nuvarande verksamheter faktiskt bedrivs.⁶⁰ Liknande gäller till exempel ridaktiviteter. Det saknas statistik både om hur stor andel barn och unga som rider i icke LOK-stödsgrundande aktiviteter, och i vilken grad ridföreningarnas verksamhet äger rum i ridhallar eller utomhus i varierande miljöer.

---

⁵⁹ Høyer-Kruse, J. m.fl. (2017). *Idrætsanlægs benyttelse og brugernes tilfredshed*. Rapport.

⁶⁰ Svenska Gymnastikförbundet (2017). *Redskapshallar*. Broschyr.

Idrottsrörelsen formulerar behovet

Vad vet vi egentligen om hur olika anläggningar bidrar till barn och ungas idrottsaktivitet? Tillspetsat kan man fråga sig om ytterligare en anläggning bidrar till att fler invånare börjar idrotta om det i stället leder till att de redan aktiva ökar sin tränings- och tävlingsfrekvens eller om effekterna är små. Det förstnämnda scenariot bidrar förmodligen till mer folkhälsomässiga vinster, det senare till att stärka kärnvärden inom idrotten, såsom social gemenskap, identitetsmässig återförsäkring genom val av aktivitet, individuell utveckling eller goda tävlingsresultat.

Vi vet alltså inom vilka idrotter som barn och unga i praktiken är aktiva och vi vet också hur anläggningsbeståndet ser ut för föreningsidrottande. I praktiken är en mycket stor andel barn och unga aktiva inom ett tiotal specialidrottsförbund. Samtidigt pekar den samlade idrottsrörelsen på anläggningsbehovet hos alla 72 förbund. Behovet av idrottsanläggningar formuleras ofta i en dialog kring just föreningsidrottens behov, och signalerna om att det behövs fler anläggningar kommer inte sällan från just dess företrädare.

Oklart vilka anläggningar som bidrar mest till fysisk aktivitet

Det kan konstateras att kunskapsläget är begränsat kring vilka anläggningar som substantiellt bidrar till att många idrottar. Än mer begränsat är kunskapsläget kring kostnaden för anläggningarnas tillkomst och drift, i förhållande till hur många aktiviteter och aktiva personer dessa bidrar till.

Man kan ställa sig frågan om vilka anläggningar och miljöer som ska utvecklas i förhållande till de preferenser för idrott och motion som finns bland de grupper som ska nås via anläggningssatsningarna. SKR:s *Anläggningsrapport 2019* belyser framför allt det anläggningsbestånd som är viktigt för stora delar av föreningsidrotten. Mycket stora andelar barn och unga är aktiva inom idrottsföreningar och nyttjar därmed det undersökta beståndet. Än större andelar idrottar och motionerar utanför idrottsföreningarna. De idrottar därmed inte bara i andra miljöer än på traditionella idrottsanläggningar, utan kan också sägas idrotta och motionera utanför de traditionella ramarna för statlig idrottspolitik.

Referenser

- Centrum för idrottsforskning (2020). ”Utvecklingen för olika idrotter”. Webbsida. <https://idrottsstatistik.se/foreningsidrott/idrottsutveckling-over-tid/>.
- Centrum för idrottsforskning (2019). *Statens stöd till idrotten – uppföljning 2018*. Rapport 2019:1.
- Elmose-Østerlund, K. & Bundgård Iversen, E. (2020). ”Do public subsidies and facility coverage matter for voluntary sports clubs?” I *Sport Management Review*, vol. 23, nr. 2, s. 315–329. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S144135231830562X?via%3Dihub>. (Hämtad 10 januari 2022.)
- Folkhälsomyndigheten (2021). *Riktlinjer för fysisk aktivitet och stillasittande: Kunskapsstöd för främjande av fysisk aktivitet och minskat stillasittande*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/106a679e1f6047eca88262bfdceb145/riktlinjer-fysisk-aktivitet-stillasittande.pdf>. (Hämtad 10 januari 2022.)
- Høyer-Kruse, J., Bundgård Iversen, E. & Forsberg, P. (2017). *Idrætsanlægs benyttelse og brugernes tilfredshed*. Rapport. <https://www.idan.dk/vidensbank/udgivelser/idraetsanlaegs-benyttelse-og-brugernes-tilfredshed/bac7cc5a-140b-4ea6-87e6-a81f00a1ff52>. (Hämtad 10 januari 2022.)
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF (2018). Ungdag.se. Webplats. <https://www.ungdag.se/>. (Hämtad 10 januari 2022.)
- Regeringen (2021). ”Regeringen ger Centrum för idrottsforskning uppdrag att titta på behovet av idrottsanläggningar”. Pressmeddelande. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/01/regeringen-ger-centrum-for-idrottsforskning-uppdrag-att-titta-pa-behovet-av-idrottsanlaggningar/>. (Hämtad 10 januari 2022.)
- Riksidrottsförbundet (2021). *Idrottsrörelsen i siffror 2020*. Rapport. <https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/idrottsrorelsen-i-siffror/2020-idrotten-i-siffror---rf.pdf>. (Hämtad 10 januari 2022.)
- Riksidrottsförbundet (u.å). ”LOK-stöd – statistik och utbetalningar”. Webbsida. <https://www.rf.se/bidragochstod/Bidrag/LOK-stod>. (10 januari 2022.)
- Rådet för främjande av kommunala analyser. ”Kolada – den öppna och kostnadsfria databasen för kommuner och regioner”. Webbsida. www.kolada.se.
- Stockholms idrottsförbund & Volante Research (2018). *Får vi ta plats? Om barn och ungas tillgång till idrottsanläggningar i Stockholm*. Rapport.

<https://www.rfsisu.se/Stockholm/Viarbetarmed/anlaggningar/anlaggningskrisenistockholmsdistriktet>. (Hämtad 10 januari 2022.)

Svenska Gymnastikförbundet (2017). *Redskapshallar: För träning inom Svensk Gymnastik*. Broschyr.

https://www.gymnastik.se/globalassets/svenska-gymnastikforbundet-foreningar/dokument/hallar/x2d_redskapshallar_broschyr-20171001-lagupplostwebb.pdf. (Hämtad 10 januari 2022.)

Sveriges Kommuner och Landsting (2016). *Anläggningar för kultur, idrott och fritid 2014*. Rapport.

<https://skr.se/download/18.45167e4317e2b341b24b867e/1642763082259/7585-459-5.pdf>. (Hämtad 10 januari 2022.)

Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid*. Rapport.

<https://rapporter.skr.se/anlaggningsrapporten-2019---idrott-och-fritid.html>. (Hämtad 10 januari 2022.)

Värja, E. (2016). *Local public expenditure: Equality, quality and growth*.

Doktorsavhandling. Örebro: Örebro University

<http://oru.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A958289&dsid=6438>. (Hämtad 10 januari 2022.)

Danska idrottsplatser i förändring

– Från förenings- till samhällsanläggningar

Peter Forsberg, analytiker Idrættens Analyseinstitut, Danmark

Inledning

Idrottsanläggningar uppstår kärnan för det offentliga stödet till breddidrotten i Danmark. Landets 98 kommuner lägger omkring 5,3 miljarder danska kronor om året på idrott (eller cirka 900 kr per invånare).⁶¹ Huvuddelen av dessa pengar, cirka 70–80 procent, har historiskt sett gått till drift och etablering av idrottsanläggningar. Mot denna bakgrund kan den lokala idrottspolitikens betecknas som anläggningspolitik, med den övergripande principen att kommunerna ställer idrottsanläggningar till förfogande för idrottsföreningar och skolor, som sedan fyller dem med aktiviteter.⁶²

Principen utvecklades redan i början av 1900-talet, då de första idrottsanläggningarna i Danmark etablerades.⁶³ Det är först de senaste 15–20 åren som den så smått har börjat utmanas. Det har bland annat skett efter att undersökningar visat att idrottsanläggningar i större utsträckning kan nyttjas av medborgare utanför idrottsföreningars och skolors regi. Det har sammanfallit med en debatt om hur idrottsanläggningar kan bidra till att skapa ett offentligt värde för samhället i stort.⁶⁴

I detta kapitel diskuterar jag offentlig anläggningspolitik och dess begynnande förändring genom att fokusera på en särskild aspekt av politiken som varit i blickfånget de senaste åren: ansvaret och förvaltningen av idrottsanläggningar.⁶⁵ Själva förvaltningen av idrottsanläggningar har traditionellt inte varit av något större intresse inom anläggningspolitiken. Uppgiften har främst handlat om att ställa anläggningarna till förfogande för idrottsföreningar och skolor. Ur det offentliga vardagsperspektivet är detta dock numera under debatt. Det aktualiserar

⁶¹ Siffrorna kommer från Danmarks Statistik och står för kommunernas årliga förbrukning på drifts- och anläggningstillgångskonton. En beskrivning av beräkningssättet finns att läsa i Kulturministeriet (2009). *Idræt for alle*, s. 57f.

⁶² Ibsen, B. m.fl. (2006). *Dansk idrætspoliti*; Ottesen, L. m.fl. (2000). *Forsamles og forenes om idræt*.

⁶³ Mortensen, M. (2004). *Idræt som kommunal velfærd*. Doktorsavhandling; Wøllekær, J. (2007). *Tidens krav er sportens krav*. Doktorsavhandling.

⁶⁴ Idrættens Analyseinstitut m.fl. (2019). *Fremtidens idrætsfaciliteter*.

⁶⁵ Forsberg, P. (2020). *I idrætsforeningernes tjeneste*. Doktorsavhandling.

behovet av en annan typ av ledning, som ska kunna agera långt mer utåtriktat och göra idrottsanläggningarna relevanta för fler och olika användargrupper.

Tre faser i dansk anläggningspolitik

Innan vi tittar närmare på det offentliga vardagsperspektivet och aktuella utmaningar med förvaltningen av idrottsanläggningar, är det viktigt att introducera svenska läsare för idrottsanläggningar i Danmark. Det gör jag genom att beskriva utvecklingen av anläggningspolitiken sedan etableringen av de första idrottsanläggningarna i Danmark. De olika frågor som funnits med på dagordningen i debatten om idrottsanläggningar kan grovt delas in i tre faser.

Den första fasen hade särskilt genomslag under senare hälften av 1900-talet och handlade om behovet av idrottsanläggningar. Fokus i denna fas var att anlägga tillräckligt med idrottsanläggningar i Danmark, så att inte anläggningsbeståndet skulle begränsa danskarnas deltagande i idrotts- och motionsaktiviteter.⁶⁶ Frågan om behovet av idrottsanläggningar ledde under 1960–1980 till den så kallade hallboomen, där varje samhälle i Danmark skulle ha sin egen sporthall. Även i städerna tillkom många anläggningar till följd av välfärdsstatens expansion och urbanisering.⁶⁷ Idrottsanläggningar uppfördes oftast med betydande stöd från kommunen, men på landsbygden hade många av anläggningarna knappast blivit byggda om det inte samtidigt funnits ett stort lokalt engagemang från föreningar och invånare. De stora investeringarna av kommuner och lokala samfund mellan 1960- och 1980-talen bidrog till att Danmark i dag är ett av de länder som har flest idrottsanläggningar i hela världen.⁶⁸ Det är följaktligen få danskar som anser att det är bristen på idrottsanläggningar i deras närområde som är orsaken till att de inte gillar idrott, sport eller motion.⁶⁹

Det är ett intressant faktum att många av idrottsanläggningarna runt om i kommunerna etablerades redan innan kommuner enligt lag blev förpliktigade att stödja de egna invånarnas fritidsliv. Den skyldigheten tillkom först senare, med införandet av fritidslagen 1969, vilken uppdaterade en rad minimumstandarder för kommunalt stöd på idrottsområdet. Fritidslagen medförde emellertid inga krav på att idrottsanläggningar skulle etableras.⁷⁰ Redan 1937 hade däremot folkskolelagen

---

⁶⁶ Kulturministeriet (1974). *Betænkning om idrætten og friluftslivet*.

⁶⁷ Ottesen L. m.fl. (2000); Svendsen, G. L. H. (2003) "Det store halbyggeri". I *Fortid og Nutid*, nr. 3, s.186–204; Wøllekær, J. (2007).

⁶⁸ Rafoss, K. m.fl. (2010). "Sports facilities for all?" I *Sport in Society*, vol. 13, nr. 4, s. 643–656.

⁶⁹ Ibsen, B. m.fl. (2021). *Kommunale forskelle på danskernes bevægelsesvaner*; Pilgaard, M. m.fl. (2016). *Danskernes motions- og sportsvaner 2016*. Rapport.

⁷⁰ Ottesen L. m.fl. (2000).

infört krav om att gymnastiksalarna skulle uppföras vid alla skolor som bedrev undervisning för barn över tolv år. Detta bidrog till starten av det moderna anläggningsbyggandet.⁷¹ Många kommuner var därför redan innan fritidslagen tillkom involverade i detta arbete. I många kommuner gjorde man lokala avtal om att stödja idrotts- och fritidslivet, vilka avspeglade lokalpolitikernas välvilja och önskan om att stödja idrotten.⁷² Det betydande lokala engagemanget parat med byggandet av idrottsanläggningar var inte oväsentligt, eftersom dessa förmodligen medverkade till att säkra välviljan hos politiska företrädare. Fritidslagen visade sig likväl vara administrativt besvärlig och väckte motstånd från föreningsidrotten. Den ersattes 1991 med folkupplysningslagen, som har relativt få minimumkrav och som ger kommunerna möjlighet att avtala och komma överens om bidragssystemen lokalt. Genom folkupplysningslagen är kommunerna i dag förpliktade att stödja idrottsföreningar och att ställa lediga kommunala idrottsanläggningar till deras förfogande. Lagen säger å andra sidan ingenting om hur många anläggningar kommunerna ska ha, och den förbjuder inte heller kommunerna att prioritera andra organiseringsformer eller användare framför skolor och föreningar.⁷³ Många kommuner ger detta till trots mer stöd till idrotts- och föreningslivet än vad lagen föreskriver, vilket illustrerar den fortsatta välviljan hos politikerna när det gäller idrotts- och fritidsområdet.⁷⁴

Medan fokus i den första fasen alltså låg på att få till stånd så många idrottsanläggningar som möjligt, låg fokus i den andra fasen – från mitten av 1990-talet – på idrottsanläggningarnas estetiska kvaliteter och arkitektoniska utformning. Denna fas drevs särskilt av Lokale og Anlægsfonden, som upprättades 1994 och har till uppgift att utveckla nytänkandet kring byggandet av idrottsanläggningar i Danmark. Fastän fonden endast delar ut cirka 80–90 miljoner kr årligen till byggprojekt inom idrott, kultur och fritid, en liten del av de samlade investeringarna på området, har fondens arbete skapat ringar på vattnet och gjort att det fokuseras mycket mer på hur arkitektoniska grepp (som till exempel dagsljus, transparens och multifunktioner) kan anpassa idrottsanläggningar till utvecklingen av danskarnas idrotts- och motionsvanor, och inkludera nya målgrupper.⁷⁵

Fondens tillkomst – och behovet av nya anläggningar i Danmark – ska ses i ljuset av de stora förändringarna i danskarnas idrotts- och motionsvanor, som särskilt

⁷¹ Ibid.

⁷² Forsberg, P. m.fl. (2017). *Organisering, styring og ledelse af idrætsanlæg i Danmark*.

⁷³ Iversen, E. B. m.fl. (2014). "Mål eller kaos?". I *Forum for Idræt, Historie & Samfund*, vol. 30, nr. 1, s. 36.

⁷⁴ Thøgersen, M. m.fl. (2021). *Folkeoplysningen i kommunerne*. Rapport.

⁷⁵ Se dessutom Forsberg (2020) för beskrivning av fondens bakgrund.

visade sig i slutet av 1900-talet. Förändringarna, som beskrivs mer utförligt längre fram, kretsar kring att vuxna, inklusive kvinnor och äldre, vid det laget utgjorde en markant större grupp av de aktiva. Deras aktiviteter bedrevs inte nödvändigtvis i föreningar och i idrottsanläggningar, utan utövades i stället utomhus på egen hand eller i kommersiell regi.⁷⁶

Den tredje fasen, som på allvar slog igenom efter den stora kommunalreformen i Danmark 2007, där antalet kommuner minskades från 271 till 98, har fokus på idrottsanläggningarnas organisering, styrning och ledning. Medan de två första faserna således handlade om idrottsanläggningars tillkomst och arkitektoniska utformning, handlar den tredje fasen om på vilket sätt idrottsanläggningarna ska drivas. Tre centrala motiv för detta fokus är viktiga att framhäva.

För det första ledde kommunalreformen till en förändring av dansk kommunalpolitik, och kommunernas genomsnittstorlek växte markant. Detta skapade i sin tur grogrund för en ökad professionalisering av den kommunala fritids- och idrottsförvaltningen.⁷⁷ Ett flertal kommuner utarbetade strategier och politik på idrottsområdet. Kommunernas stöd skulle inte längre avgränsas till idrottsföreningarnas verksamhet, utan också omfatta invånare som bedrev idrott och motion i andra organisatoriska former (till exempel på egen hand), och även de som helt enkelt inte gillar idrott, sport eller motion.⁷⁸ Med kommunalreformen kom alltså ett ökat fokus på hur idrottsanläggningar organiseras och styrs – och denna uppmärksamhet spillde över på hur deras förvaltning kunde utformas. Det ska jag återkomma till.

För det andra har utvecklingen av danskarnas idrottsvanor visat sig bli en utmaning, då många idrottsanläggningar byggdes för de traditionella föreningsaktiviteterna såsom fotboll, handboll och badminton, vilka var dominerande från 1960 till 1980. Många idrottsanläggningar i Danmark är lämpade för dessa aktiviteter och det aktivitetsmönster som man fortfarande ser bland barn och unga i dag,⁷⁹ men anläggningarna har haft svårt att möta vuxna och äldres önskan om att utöva olika motions- och fitnessaktiviteter med en hög grad av flexibilitet och variation.⁸⁰ Den begränsade uppslutningen av främst vuxna är också den en utmaning, eftersom en lång rad undersökningar har visat att anläggningarna skulle kunna nyttjas mer. En

---

⁷⁶ Se t.ex. Pilgaard, M. (2012). *Flexible sports participation in late-modern everyday life*. Doktorsavhandling.

⁷⁷ Ibsen, B. (2009). "Afslutning". I B. Ibsen (Red.), *Nye stier i den kommunale idrætspolitik*, s. 269–290; Ibsen, B. m.fl. (2009). "Indledning". I B. Ibsen (Red.), *Nye stier i den kommunale idrætspolitik*, s. 7–28; Iversen, E. B. (2015). *Public management of private non-profit sports halls*. Doktorsavhandling.

⁷⁸ Pilgaard, M. (2021). *Evaluering af kommunale facilitetsstrategier*.

⁷⁹ Laub, T. B. m.fl. (2012). *Hvor dyrker danskerne idræt?*; Pilgaard, M. m.fl. (2016).

⁸⁰ Pilgaard, M. m.fl. (2016).

undersökning i 23 kommuner från 2017 visade att hallarna i genomsnitt användes 61 procent av tiden från kl. 16–22 på vardagar.⁸¹

För det tredje har prioriteringar och beslutsfattande i kommuner förändrats i takt med att nya undersökningar givit ökad kunskap. Ny kunskap har gått hand i hand med att nya studier genomförts på området, och den professionella uppgraderingen i kommunerna som nämnts här ovan. Många av undersökningarna har genomförts av Idrættens Analyseinstitut (Idan) och Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC) vid Syddansk Universitet, var man sedan 2012 genomfört idrotts- och anläggningsundersökningar i mer än 20 danska kommuner. Undersökningarna har oftast beställts av kommunerna själva, och bygger vanligtvis på lokala studier av invånarnas idrotts- och motionsvanor respektive föreningslivets välmående, samt analyser av drift och nyttjande av idrottsanläggningarna i kommunen.⁸² Utöver undersökningarna i regi av Idan och CISC har också rapporter och undersökningar utarbetats av andra kunskaps- och konsultaktörer. Dessutom har Idan och CISC tillsammans genomfört det treåriga forskningsprojektet *Fremtidens idrætsfaciliteter*,⁸³ som har undersökt idrottsanläggningarnas organisering, styrning och ledning och kommit med en hel rad rekommendationer för anläggningarnas framtida utveckling, som vi senare ska titta närmare på.⁸⁴ Undersökningarna och forskningsprojektet har bidragit till att öka kunskapsnivån inom området och förskjutit balansen från det att kunskapen bara har funnits hos lokala aktörer i föreningar och på anläggningar, till att den nu även finns centralt hos ombudsmän och politiker. Detta har öppnat för ett bredare perspektiv, bland annat i form av diskussioner om och på vilket sätt nyttjandet av idrottsanläggningar kan optimeras genom att man bjuder in fler dit, än de som vanligtvis brukar dem.

Idrottsanläggningens ledning

De ovanstående förskjutningarna i anläggningspolitiken kan ha stor betydelse för hur förvaltningen och ledningen av idrottsanläggningarna praktiseras, men innan vi fokuserar på detta är det viktigt att säga några ord om vad som menas med förvaltning av idrottsanläggningar, hur det sett ut historiskt och varför frågan först på senare tid fått uppmärksamhet i Danmark.

⁸¹ Høyer-Kruse, J. m.fl. (2017). *Idrætsanlægs benyttelse og brugernes tilfredshed*.

⁸² Se <https://idan.dk/idan-undersoeeger/idraet-og-faciliteter-i-kommunen/> för en översikt av undersökningar genomförda av Idrættens Analyseinstitut.

⁸³ Se <https://idan.dk/idan-undersoeeger/fremtidens-idraetsfaciliteter/> för en mer utförlig introduktion till forskningsprojektet.

⁸⁴ Iversen, E. B. m.fl. (2019). *Fremtidens idrætsfaciliteter*.

Det finns fler än 1 000 större idrottsanläggningar av varierande storlek och utformning i Danmark. De vanligaste typerna av idrottsanläggningar är allmänna idrotts-hallar, gymnastiksalor, fotbollsplaner, simbassänger, skjutbanor och motions-/fitnesslokaler.⁸⁵

De flesta större idrottsanläggningarna i Danmark har en anställd som hanterar anläggningens skötsel och ledning. Han eller hon har det övergripande ansvaret för den dagliga driften.⁸⁶ Denna anläggningsansvarig – eller hallinspektör – kan ha en central roll i att anpassa anläggningen till omvärlden och uppnå/uppfylla anläggningens målsättningar. Anläggningarna styrs nämligen olika beroende på ägarskap. Ledningen på privata anläggningar agerar med hjälp av en styrelse, medan de ansvariga för kommunala anläggningar ingår i den kommunala förvaltningen. De privata anläggningarna är också i juridisk mening privata, medan de kommunala anläggningarna hör till kommunen. Även om de på vissa punkter skiljer sig från varandra kan både privata och kommunala anläggningar betraktas som en sorts offentliga institutioner,⁸⁷ tack vare de betydande offentliga bidragen som båda typer av anläggningar erhåller, vilka är avgörande för de flesta idrottsanläggningars existens.⁸⁸

I Danmark kan ansvariga för idrottsanläggningar betraktas som representanter för den offentliga sfären, men med avseende på utbildningsbakgrund och ledar-/chefsutbildning skiljer de sig från chefer för andra typer av decentraliserade, offentliga välfärdsinstitutioner, såsom förskolor, skolor och ålderdomshem. De flesta som ansvarar för idrottsanläggningar har en renodlad yrkesutbildning, till exempel elektriker, snickare, murare eller rörmokare. Chefer för den andra typen av välfärdsinstitutioner har en något längre utbildning bakom sig.⁸⁹

Ser man på den kunskapsmässiga utbildningsnivån hos de ansvariga för idrottsanläggningar i förhållande till chefer på förskolor, skolor och ålderdomshem finns det skillnader. De förstnämnda har i betydligt mindre utsträckning än chefer för förskolor, skolor och ålderdomshem genomgått ledarutbildningar eller -kurser (se

---

⁸⁵ Facilitetsdatabasen (<https://facilitetsdatabasen.dk/>) samlar alla anläggningar i Danmark inom ett antal av de vanligaste anläggningstyperna.

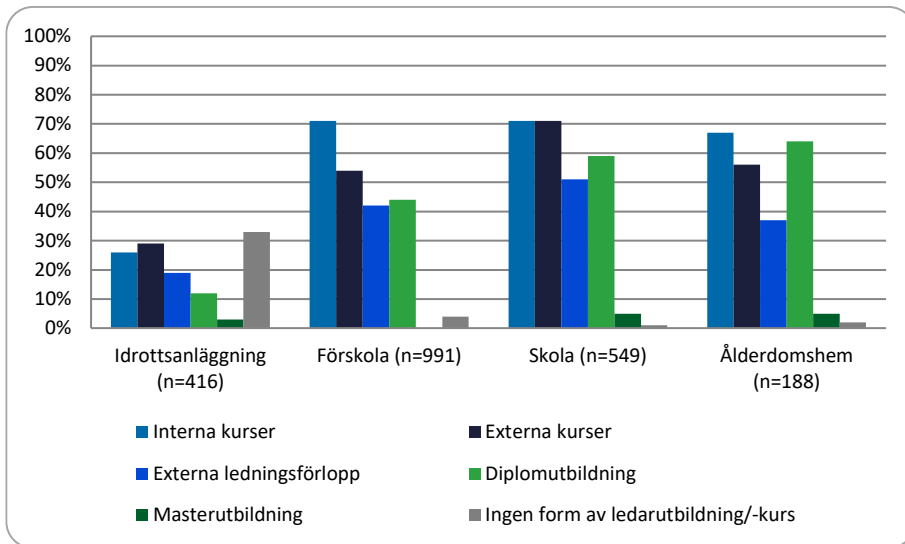
⁸⁶ Forsberg, P. m.fl. (2017).

⁸⁷ Bozeman, B. (1984). "Dimensions of 'publicness'". I B. Bozeman & J. Straussman (Red.), *New directions in public administration*, s. 46–62.

⁸⁸ Se ev. Iversen, E. B. (2015).

⁸⁹ Forsberg, P. (2017).

figur 1). En tredjedel (33 procent) har aldrig gått en ledarutbildning/-kurs, medan det är ett sällsynt undantag bland chefer på förskolor, skolor och ålderdomshem.⁹⁰

Figur 1. Andelen chefskurser/-utbildningar i tvärvetenskapliga kurser (%)

Figuren visar vad personer i ledande ställning svarar på frågan: "Vilka ledarutbildningar/-kurser har du gått eller har du tänkt att gå?" Det har varit möjligt att välja flera.

Källa: Forsberg, P. m.fl. (2017); Klausen, K. K. m.fl. (2011b).

I de fall de ansvariga för idrottsanläggningar har genomgått någon ytterligare utbildning handlar det oftast om kortare kurser. Mycket få har genomgått kurser på diplomnivå eller däröver. De påpekar att de i stället drar nytta av erfarenheter de skaffat sig från andra sammanhang än utbildning. Det kan bland annat vara frivilligt arbete i idrottsföreningar, som antingen ordförande, sektionsledare eller instruktör. Tre av fyra anger att de har det. För hälften av dem är erfarenheterna knutna till den anläggning de nu leder. Många ansvariga vid idrottsanläggningar är alltså tätt knutna till föreningslivet.⁹¹

Den begränsade utbildnings- och ledningsmässiga bakgrunden samt den täta kopplingen till föreningslivet kan leda till frågan om de ansvariga för idrottsanläggningar är kapabla att hantera den ökande uppgiftskomplexitet som uppstår när fler än bara

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Forsberg, P. (2020).

traditionella brukare, i form av idrottsföreningar och skolor, ska inkluderas, vilket de senaste årens utveckling pekar på.

Ledningsansvar kräver utbildning

Att många anläggningsansvariga saknar vidareutbildning aktualiserar två väsentliga frågor. Den första är: Varför har de ansvariga för idrottsanläggningar blivit förbisedda i den allmänna strävan att stärka offentliganställda tjänstemäns ledarmässiga förutsättningar genom utbildningar och kurser? Kvalitetsreformen,⁹² som lanserades 2007, hade just till uppgift att öka kvaliteten i den offentliga servicen, och gav alla med offentliga ledningsuppdrag rätt till en utbildning på diplomnivå. Sedan reformens lansering har många anställda på förskolor, skolor och ålderdomshem fått sin ledarkompetens uppgraderad, men här har alltså de ansvariga för idrottsanläggningar i mångt och mycket blivit förbisedda. Den andra frågan är: Vad kommer konsekvenserna bli av att anläggningsansvariga saknar formell ledarkompetens, med avseende på de begynnande förändringar som ses i anläggningspolitiken. Det är denna fråga som är i blickfånget här.

Ser man närmare på organisations- och managementforskningen gällande offentliga centrala välfärdsinstitutioner, vilket idrottsanläggningar kan kategoriseras som, så understryker forskningen ledningens betydelse. Två bidrag ska i detta sammanhang lyftas fram. För det första har forskartrion Klausen, Michelsen och Nielsen⁹³ argumenterat för att chefer och verksamhetsansvarigas förmåga att navigera i den kommunala organisationen förbättras i takt med deras utbildningsnivå. När deras utbildningsnivå höjs blir de också bättre på att agera gentemot de överordnade politiska visionerna på området, och inplacera sig i den kommunala regin.⁹⁴ Det är viktiga förmågor för de som ansvarar för idrottsanläggningar att besitta, för den förmågan går i rät linje med de begynnande förändringar i anläggningspolitiken, som just kräver en tätare koppling till dess kommunala nivå. För det andra visar en genomgång av forskningslitteratur att ledningen har betydelse för offentliga organisationers prestation, och att ledning grundad i en överordnad vision kan motivera medarbetare till att öka sin arbetsinsats.⁹⁵ Förmågan att förstå kommunala visioner och översätta dem till egen praktik blir centrala aspekter i att skapa bättre prestationer, och dessa förmågor hos personer i ledarställning tycks bland annat

---

⁹² Regeringen (2007). *Bedre velfærd og større arbejdsglæde*.

⁹³ Klausen, K. K. m.fl. (2011a). *Den decentrale leder*. Rapport.

⁹⁴ Klausen, K. K. (2006). *Institutionsledelse*; Klausen, K. K. m.fl. (2011a).

⁹⁵ Andersen, L. B. m.fl. (2016). "Forskning i ledelseeffekter på borgernes udbytte af de offentlige ydelse. I *Politica*, vol. 48, nr. 2, s. 113–134.

kunna frammanas genom att uppgradera ledarnas utbildningsbakgrund, såsom skett inom förskola, skola och ålderdomshem.

Nya krav på ansvariga för danska idrottsanläggningar

De begynnande förändringarna i anläggningspolitiken kan komma att ställa nya krav på de som ansvarar för förvaltning och drift av danska idrottsanläggningar.⁹⁶ De senaste årens förändringar handlar dock mest om att de ansvariga ska anpassa sina anläggningar efter samhället. En grov uppdelning i två idealtyper av idrottsanläggningar, som ställer vitt skilda krav på dem som driver anläggningen, kan göras. Idealtyperna kännetecknas av att de renodlar och förstorar dominerande aspekter hos dessa, och det finns självklart mängder av idrottsanläggningar mellan dessa ytterpunkter. Poängen är att de begynnande förändringarna på anläggningsområdet följs av förändring i anläggningarnas ledning och drift. Denna förändring kan sammanfattas som en övergång från ledning av en "föreningsanläggning" till ledning av en "samhällsanläggning". Nyckelegenskaper för de två formerna och övergången mellan dem fördjupas på nästkommande sida och sammanfattas i tabell 1.

---

⁹⁶ För en mer utförlig diskussion se Forsberg (2020).

Tabell 1. Idealtypiska skillnader mellan föreningsanläggningar och samhällsanläggningar

	Föreningsanläggningen	Samhällsanläggningen
Syfte	Idrottsanläggningen ska tjäna idrottsföreningarnas intressen.	Idrottsanläggningen ska tjäna samhällets intressen.
Brukarfokus	Skapar förutsättningar för aktiviteter i idrottsföreningar och skolor.	Skapa förutsättningar och hjälpa invånarnas idrottsutövning på lång sikt. Har som uppgift att få in så många invånare som möjligt på anläggningarna/vara aktiva idrottsutövare.
Förståelseram	Folkupplysningslagen, en del av en förpliktigande gemenskap, ingen kommunal intervention.	Offentligt värde (se ruta 1), del av det kommunala uppdraget, kommunalt medinflytande.
Ledning av idrottsanläggningar	Reaktiv ledningsform. Tjäna idrottsföreningarnas intressen. Upprätthålla och förstärka de rumsliga förutsättningarna för idrott och fysisk aktivitet i överensstämmelse med idrottsföreningarnas önsknings och behov.	Tjäna samhällets intressen. Stödja arbetet med att nå en eller flera kommunala målsättningar. Agera aktivt i förhållande till att ta reda på vad som skapar värde i lokalföreningarna och agera i förhållande till samhällets önsknings och behov.

Syftet med föreningsanläggningar är att tjäna idrottsföreningarnas intressen genom att skapa förutsättningar för aktiviteter i idrottsföreningar och skolor. Historiskt sett har skolorna rått över anläggningarna under dagtid, medan idrottsföreningarna har kunnat ta över från eftermiddagen och framåt (oftast från cirka kl. 16). Det ideella engagemanget utgör den ram som folkupplysningslagen bygger på. Poängen är att det skapas samhällsnytta när medborgarna går samman (förpliktar sig) i en ideell förening. För att samhällsnyttan ska realiseras är det viktigt att idrottsföreningarna kan agera relativt egenrådigt och utan inblandning från kommuner, då det potentiellt kan underminera den frivilliga insatsen.

Syftet med samhällsanläggningar är att tjäna samhällets intressen genom att skapa förutsättningar för aktiviteter i föreningar och skolor samtidigt som invånarnas idrottsdeltagande stöttas på ett bredare sätt.⁹⁷ Anläggningarna ska å ena sidan vara till för förenings- och skolaktiviteter (jfr föreningsanläggningar), men ska också kunna riktas mot särskilda målgrupper och vara relevanta för hela lokalsamhället. Den överordnade förståelseramen i det här perspektivet är ett offentligt värde, som går ut på att offentliga organisationer ska bedömas efter sin förmåga att skapa ett värde för hela samhället (se ruta 1). Den kommunala lösningen blir i det här

⁹⁷ Iversen, E. B. m.fl. (2019).

perspektivet centralt. Anläggningarna ses här som en del av den kommunala organisationen, de är till viss del underordnade kommunalt medinflytande och ska kunna bidra till realiseringen av centrala, kommunala visioner.

Ruta 1. Samhällsanläggningar ska skapa offentligt värde⁹⁸

Teorin om offentligt värde, som är utvecklad av Mark H. Moore (1995, 2013), har i Danmark introducerats som ett verktyg för att analysera den situation som danska idrottsanläggningar befinner sig i.

Utgångspunkten för den här teorin är att idrottsanläggningarnas syfte (som offentliga organisationer) är knutet till det gagn och värde som de anses ha för samhället som helhet. Värdet kan förstås brett och skapas på flera sätt. Det kan skapas direkta värden för de individer som använder anläggningarna, men värdet kan också ses i ett indirekt perspektiv och vara knutet till de vinster som samhället får när individerna utnyttjar anläggningen. Det kan till exempel vara i förhållande till hälsa, integration eller grupsammanhållning, men också hållbarhet och bättre resursutnyttjande.

Politiska intentioner, såsom de till exempel är formulerade i kommunal idrottspolitik, anger förväntningar på vilka former för värde som skapas, men ger också ansvariga vid anläggningarna ett uppdrag att undersöka vad de lokala invånarna i ett givet område önskar sig, och hur anläggningarna kan stötta detta. Moore talar om att de ansvariga ska vara "upptäcktsresande" när det gäller invånarnas önskningar och behov.

Dessa två idealtyper av idrottsanläggningar ställer vitt skilda krav på ledningen därav. I den första ska förvaltningen av idrottsanläggningar stå till idrottsföreningarnas tjänst. De ansvariga ska sätta ramarna till förfogande för föreningar och skolor. De centrala uppdragen kommer här att handla om underhåll, städning och stöd till föreningar och skolors aktiviteter. De som ansvarar för driften involverar sig primärt i den årliga fördelningen av halltider, men arrangerar inte själva aktiviteter i någon nämnvärd omfattning. Ledningen tar i den här bilden primärt en reaktiv form, med utgångspunkt i föreningar och skolors önskningar och behov.

För den andra idealtypen agerar ledningen i samhällets tjänst, och skapar ett offentligt värde. De ansvariga för idrottsanläggningen orienterar sig i de kommunalpolitiska syften och visioner som finns specifikt för idrottsområdet, men söker också bredare genom att vara upptäcktsresande i lokalbefolkningens önskningar och behov. Det kräver en utåtriktad och proaktivt agerande ledning som har en dialog med invånare och användare. Här ses idrottsföreningarna som en central användargrupp bland flera andra. I det här fallet är det inte nödvändigtvis givet hur det offentliga värdet skapas, och de ansvariga för idrottsanläggningen kan ta på sig rollen att skapa aktiviteter.

⁹⁸ En mer utförlig genomgång av det offentliga värdet och dess relevans för idrottsanläggningar i Danmark kan hittas i artikeln "Skaber ledere af idrætsanlæg offentlig værdi?" (Forsberg, P. m.fl., 2019) samt doktorsavhandlingen *I idrætsforeningernes tjeneste* (Forsberg, 2020).

Rekommendationer för ansvariga vid idrottsanläggningar

Ovanstående är idealtyper som kanske inte finns i sin renaste form. Den centrala frågan är emellertid hur de som ansvarar för en idrottsanläggning mer konkret kan försöka anpassa sig vid förändringar. Just den frågan diskuteras i det treåriga forskningsprojektet *Fremtidens idrætsfaciliteter*.⁹⁹ Projektet har kartlagt de aktuella utmaningar som danska idrottsanläggningar står inför. Tre av forskningsprojektets rekommendationer handlar om förvaltningen och driften av idrottsanläggningar.¹⁰⁰ Rekommendationerna är skrivna med avseende på en dansk kontext, men de kan också tjäna som inspiration för den svenska. Rekommendationerna framgår i tabell 2.

---

⁹⁹ Iversen, E. B. m.fl. (2019).

¹⁰⁰ Ibid.

Tabell 2. Tre konkreta rekommendationer för ledningen vid idrottsanläggningar i Danmark

Rekommendation	Beskrivning
Kommunerna bör säkra kompetensutveckling till ansvariga vid idrottsanläggningar	<p>Den första rekommendationen syftar till att höja utbildnings- och kompetensnivån. Var tredje ansvarig för en idrottsanläggning i Danmark har ingen formell utbildning eller gått kurser i ledarskap, de flesta har i stället en yrkesutbildning. Många av dem har goda kunskaper om anläggningars underhåll och utbyggnad, men kan utmanas när det kommer till att leda samhällsanläggningar. Det understöds av fallstudier, som visar att ansvariga primärt orienterar sig mot föreningars önsknings och behov, vilket hindrar initiativ i riktning mot samhällsanläggningen (Forsberg/Iversen, 2019).</p> <p>Forskning om förskola, skola och äldreomsorg visar att chefer med vidareutbildning i högre grad förmår att agera i enighet med kommunala önskemål och behov på området, och kommunerna bör arbeta för att erbjuda vidareutbildning till ansvariga vid idrottsanläggningar.</p>
Formulera en strategi för hur "offentligt värde" skapas och dokumenteras i förhållande till alla användare	<p>Den andra rekommendationen tar avstamp i offentligt värde och det faktum att de flesta idrottsanläggningarna i Danmark är beroende av statligt stöd för drift och etablering. Då är det avgörande att ledningen har blick för hur det skapas offentligt värde, och hur det dokumenteras i förhållande till väsentliga bidragsgivare, oftast kommunerna.</p> <p>Undersökningar på danska anläggningar visar att de ansvariga där har svårt med att tänka i offentligt värde för andra än de vanliga användarna: idrottsföreningar och skolor (Forsberg/Iversen, 2019). Det finns det historiska orsaker till. Traditionellt sett har offentligt värde kopplats samman med möjligheterna till idrott i föreningar. Detta är under förändring. Då krävs det också att ledningen kan formulera en strategi för offentligt värde och dokumentera den.</p> <p>Offentligt värde kan vara många saker och ledningen bör orientera sig mot det som deras styrelse och kommunerna ser som värdefullt att skapa, och vad användare och lokalsamhället tillräknar värde.</p> <p>Det kommer i högre grad än tidigare också finnas behov av att dokumentera anläggningarnas bidrag till skapandet av offentligt värde. Dokumentationen kan se olika ut, bland annat beroende på vilka former för värde som skapas.</p>
Initiera aktiviteter för att öka anläggningens användning – även för andra än föreningar	<p>Den tredje rekommendationen utgår från tanken att de flesta anläggningsansvariga är involverade i hur tider fördelas, och att de då gynnar föreningarna, även om målsättningen är att sträcka sig utanför föreningsidrotten.</p> <p>Fördelningen av tider sker oftast på årliga fördelningsmöten där föreningarna är representerade och kan bevaka sina intressen. Det kan därför finnas behov av att ledningen mer aktivt tar ställning till hur anläggningen ska nyttjas, och när en förening eller andra ska få använda den.</p> <p>Undersökningar visar också att när ansvariga för en anläggning engagerar sig i att utveckla och stötta olika aktiviteter, nyttjas den i högre grad än vid anläggningar där ledningen primärt är inriktad mot föreningar.</p>

Källa: Iversen, E. B. m.fl. (2019).

Rekommendationerna är som tidigare nämnts utarbetade för ett danskt sammanhang, med bakgrund i den aktuella situation som anläggningar i Danmark befinner sig i nu. På ett överordnat plan syftar rekommendationerna till att påverka ledningen för idrottsanläggningar i en ny riktning, som jag här tidigare argumenterat för på skilda sätt.

Reflektioner och överväganden

Fokus i detta kapitel har varit utvecklingen i Danmark, som har beskrivits genom tre faser som delvis överlappar varandra. Erfarenheterna från det danska fallet ger anledning till en rad reflektioner och överväganden. De kan också vara relevanta i andra sammanhang, som exempelvis det svenska. Vi tittar närmare på tre huvudpunkter.

Centrala aktörer trycker på utvecklingen av idrottsanläggningarnas organisering, styrning och ledning

Sedan kommunalreformen i Danmark 2007 har uppmärksamheten på frågor kopplade till idrottsanläggningarnas organisering, styrning och ledning ökat. Flera aktörer har varit med om att placera detta på dagordningen. Det har varit viktigt för att ge idrottsanläggningarnas organisation, styrelse och ledning en knuff framåt.

Kommunerna är, såsom har beskrivits tidigare, viktiga aktörer som på allvar har fått inflytande sedan kommunalreformen 2007. I takt med kommunernas ökade kompetens har de bidragit till att höja kunskapsnivån inom idrotts- och fritidsområdet. Inte minst genom de många undersökningar som kommunerna har begärt att få utförda, och som i olika omfattning handlar om idrottsanläggningarnas organisering, styrning och ledning.

Därtill kommer en grupp aktörer som på olika sätt arbetar med organisationen, styrningen och ledningen av idrottsanläggningar utifrån ett mer vetenskapsbaserat perspektiv. Här kan till exempel nämnas vetenskapsinstitutioner som Idan och CISC, och så även Lokale og Anlægsfonden, som förutom att stötta byggandet av idrottsanläggningar också har tagit sig in på vetenskapens område, och medverkat till att utveckla idrottsanläggningarnas användningsmöjligheter och relevans för olika användargrupper.

En tredje grupp aktörer är branschorganisationerna Idræts- og Fritidsfaciliteter i Danmark (IFFD) och Halinspektørforeningen (HI), som företräder ägarnas respektive de anställdas intressen. Med grund i deras olika utgångspunkter

intresserar de sig också för aspekter knutna till idrottsanläggningarnas organisering, styrning och ledning. Slutligen finns det en fjärde aktörsgrupp, de landsomfattande idrottsorganisationerna Danmarks Idrætsforbund (DIF) och Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI), som utifrån sin föreningsbaserade utgångspunkt också har intresserat sig för idrottsanläggningar.

Man kan alltså identifiera en lång rad aktörer som på olika sätt arbetar med idrottsanläggningar och deras organisation, styrning och ledning i Danmark. Flera av aktörerna är oberoende, i den meningen att de inte för idrottsföreningarnas eller andra särskilda användargrupper sak. Det har bidragit till att man har tagit fram kunskap och skapat debatt utifrån ett relativt objektiva underlag. De många aktörerna på området har – tillsammans med den löpande vetenskapsproduktionen – medverkat till att skapa en fruktbar och dynamisk debatt om idrottsanläggningarnas organisation, styrning och ledning. Det har varit viktigt i arbetet med att anpassa anläggningarna i förhållande till utvecklingen av danskarnas idrotts- och motionsvanor samt samhället mer generellt. På så vis pekar det danska exemplet på vikten av att det finns grupper av aktörer som kan debattera frågor som rör centrala förhållanden vid idrottsanläggningar.

Viktigt att höja kompetensen hos anläggningsansvariga

En fråga som hör ihop med resonemanget ovan berör mer snävt förvaltningen och driften av idrottsanläggningar, och vad framtidens ansvariga för idrottsanläggningar måste kunna behärska. Det har behandlats tidigare i texten och ska kort beröras här. Driften av idrottsanläggningar har formats till en särskild roll om att tjäna idrottsföreningarnas intressen. Det primära uppdraget har handlat om att förbereda idrottsanläggningar för användning av föreningar och skolor. Detta sätt att leda har varit under förändring i Danmark under några år, men roller hänger sig kvar och är svåra att lägga ifrån sig när de väl är inlärdas.¹⁰¹

Det är viktigt för utvecklingen av anläggningar i Danmark att höja de anläggningsansvarigas ledningsmässiga kvalifikationer, i enlighet med rekommendationerna i forskningsprojektet *Fremtidens idrætsfaciliteter*. Ledningsmässiga kvalifikationer är väsentliga för att kunna matcha den ökande uppdragskomplexiteten i förvaltningen av en idrottsanläggning, men det kommer också finnas behov av mer vetenskaplig kunskap om till exempel tendenser inom befolkningens idrotts- och motionsvanor. En central fråga som kan övervägas i det här sammanhanget är vem

¹⁰¹ Forsberg, P. m.fl. (2019). "The influence of voluntary sports clubs on the management of community sports facilities in Denmark". I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 11, nr. 3, s. 399–414.

som har ansvaret för att ge de anläggningsansvariga tillräckligt med hjälp, samt hur utbildningarna ska sättas samman – vilka ledarkvalifikationer som är viktiga och vilken idrottsvetenskaplig kunskap de ansvariga bör orientera sig i.

Idrottsanläggningars användning och offentliga värde

Huvudfokus i de senaste årens danska debatt har varit vem anläggningarna ska vara till gagn för. Traditionellt sett användes idrottsanläggningar av lokala idrottsföreningar, som i många fall – särskilt på landsbygden – också varit med och byggt dem. På många platser har man som praxis att skolor relativt fritt kan styra över idrottsanläggningarna under dagtid, medan idrottsföreningar har tiderna efter kl. 16 till sitt förfogande.

I takt med att allt fler undersökningar av idrottsanläggningarnas betydelse har visat att anläggningar (både under dagtid och kvällstid) skulle kunna utnyttjas mer och av fler olika användargrupper, har man i Danmark fokuserat på ett mer differentierat användningsområde. Man prioriterar visserligen fortfarande idrottsföreningar och skolor, men även andra användargrupper. Detta bredare fokus illustreras genom att man numera mäter idrottsanläggningars förmåga att skapa ett offentligt värde för hela samhället. Värdet är inte bara knutet till skolorna eller idrottsföreningarna, utan också till hur en anläggning kan vara relevant för det bredare lokalsamhället. Det ger utrymme för nya aktiviteter och erbjudanden, som ansvariga för idrottsanläggningarna också har en skyldighet att skapa. En central aspekt i det här sammanhanget är vem som får tillträde till anläggningarna, och hur man arbetar med att bjuda in de mindre vana besökarna.

Sammanfattning – framtida utmaningar i dansk anläggningspolitik

Anläggningspolitiken i Danmark är under förändring. Det fokuseras mer på hur idrottsanläggningar kan skapa ett större samhällsmässigt värde, och vara relevanta för fler olika användargrupper. Traditionellt sett har idrottsanläggningarna övervägande använts av idrottsföreningar och skolor, men det finns ett stigande intresse för hur anläggningarna också kan vara relevanta för den del av medborgarna som inte går i skola eller är medlemmar i en idrottsförening.

De begynnande förändringarna i anläggningspolitiken ställer krav på en ny sorts ledning. Det kan beskrivas som en övergång från föreningsanläggningar till

samhällsanläggningar. Det sistnämnda kräver en proaktiv ledningsform, som tar ansvar för att anläggningarna är relevanta för medborgarna på ett bredare vis.

Övergången från föreningsanläggningar till samhällsanläggningar är inte lätt och kräver formella ledarkompetenser, vilket många ansvariga för idrottsanläggningar saknar. Det är ett problem och kan vara en utmaning i arbetet med att skapa nödvändig förändring. Därför pekar forskningen också på behovet av att de ansvariga får mer utbildning. Vidare understryker forskning hur anläggningar kan utnyttjas mer och av fler, och på så vis skapa ett offentligt värde.

I strävan efter förändringar kan det i den danska kontexten pekas på en rad framtida fokusområden. Ett första fokusområde är att bli bättre på att fastställa vilken inriktning de olika anläggningarna ska ha. Detta har betydelse för ledningen av anläggningarna. Alla anläggningar ska inte vara samhällsanläggningar, och för en del anläggningar (till exempel i mindre lokalsamhällen) kommer versioner av föreningsanläggningar fortfarande vara relevanta. Det är viktigt att ta hänsyn till förutsättningarna på den aktuella platsen vid beslut om hur en övergång från föreningsanläggning till samhällsanläggning kan se ut.

Ett andra fokusområde rör utbildningen av anläggningsansvariga. Det är inte alla som är intresserade av att vidareutbilda sig, bland annat eftersom de en gång anställdes för en annan arbetsuppgift. Det kan vara nödvändigt med omplaceringar i anläggningars ledning, samtidigt som man försöker kvalificera ledare där det behövs.

Ett tredje fokusområde är att knäcka ”koden” till det breda idrotts- och fritidslivet i lokalsamhället. Många anläggningar är fortfarande beroende av de lokala idrottsföreningarnas förmåga att locka till sig medlemmar, och när föreningarna har det svårt drabbar det också anläggningarna. Det är ont om goda exempel på hur anläggningar och föreningar kan arbeta tillsammans för att erbjuda ett varierat idrotts- och fritidsutbud till gagn för den breda massan. På många platser är det fortfarande föreningarna som har förtur, men det kan finnas ett behov av att se hur föreningar och anläggningar i allt högre grad kan samarbeta och hjälpa varandra.

Referenser

- Andersen, L. B., Andersen, S. C. & Pallesen, T. (2016). "Forskning i ledelseeffekter på borgernes udbytte af de offentlige ydelser: styrker, svagheder og fremtidige perspektiver". I *Politica*, vol. 48, nr. 2, 113–134.
- Bozeman, B. (1984). "Dimensions of 'publicness': An approach to public organization theory". In B. Bozeman & J. Straussman (Red.), *New directions in public administration*, 46–62. Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Company.
- Forsberg, P. (2020). *I idrætsforeningernes tjeneste: En undersøgelse af ledelse af danske idrætsanlæg*. Doktorsavhandling. Odense: Syddansk Universitet.
- Forsberg, P. & Iversen, E. B. (2019). "Skaber ledere af idrætsanlæg offentlig værdi?" I *Forum for Idræt*, vol. 34, nr. 1, s. 48–71. <https://doi.org/10.7146/ffi.v34i1.114999>.
- Forsberg, P. & Iversen, E. B. (2019). "The influence of voluntary sports clubs on the management of community sports facilities in Denmark". I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 11, nr. 3, s. 399–414. <https://doi.org/10.1080/19406940.2019.1595699>.
- Forsberg, P., Iversen, E. B. & Høyer-Kruse, J. (2017). *Organisering, styring og ledelse af idrætsfaciliteter i Danmark*. Odense: Print & Sign.
- Høyer-Kruse, J., Iversen, E. B. & Forsberg, P. (2017). *Idrætsanlægss benyttelse og brugernes tilfredshed*. Odense: Syddansk Universitet.
- Ibsen, B. (2009). "Afslutning". I B. Ibsen (Red.), *Nye stier i den kommunale idrætspolitik*, s. 269–290. Köpenhamn: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, B. & Eichberg, H. (2006). *Dansk idrætspolitik: Mellem frivillighed og statslig styring*. Köpenhamn: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, B. & Jørgensen, P. (2009). "Indledning". I B. Ibsen (Red.), *Nye stier i den kommunale idrætspolitik*, s. 7–28. Köpenhamn: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, B., Elmose-Østerlund, K. & Høyer-Kruse, J. (2021). *Kommunale forskelle på danskernes bevægelsesvaner: Årsager og forklaringer*. Odense: Syddansk Universitet.
- Iversen, E. B., Forsberg, P., Høyer-Kruse, J., & Ibsen, B (2019). *Fremtidens idrætsfaciliteter: Anbefalinger til fremtidens organisering, styring og ledelse af idrætsanlæg*. 1:a uppl. Århus: Idrættens Analyseinstitut.
- Iversen, E. B. (2015). *Public management of private non-profit sports halls*. Doktorsavhandling. Odense: Syddansk Universitet.

Iversen, E. B. & Forsberg, P. (2014). "Mål eller kaos? Muligheder og begrænsning i at indføre 'performance management' i danske idrætsfaciliteter". I *Forum for Idræt, Historie & Samfund*, vol. 30, nr. 1, s. 36.

Klausen, K. K. (2006). *Institutionsledelse: Ledere, mellemlidere og sjakbajser i det offentlige*. København: Børsens Forlag.

Klausen, K. K., Michelsen, J. & Nielsen, D. M. (2011a). *Den decentrale leder: En undersøgelse af vilkårene for ledelse i kommunernes decentrale serviceinstitutioner*. Rapport. København: Syddansk Universitetsforlag.

Klausen, K. K., Michelsen, J., & Nielsen, D. M. (2011b). *Kommunal ledelse på det decentrale niveau. Spørgeskemaundersøgelse til traditionelle institutionsledere og nyere typer af ledere*. Odense.

Kulturministeriet (1974). *Betænkning om idrætten og friluftslivet*. København: Kulturministeriet.

Kulturministeriet (2009). *Idræt for alle: Baggrund og analyse*, s. 57f. København: Kulturministeriet.

Laub, T. B. & Pilgaard, M. (2012). *Hvor dyrker danskerne idræt? Notat om brug af faciliteter på baggrund af undersøgelsen "Danskernes motions- og sportsvaner 2011"*. København: Idrættens Analyseinstitut.

Moore, M. H. (1995). *Creating public value, strategic management in government*. Cambridge: Harvard University Press.

Moore, M. H. (2013). *Recognizing Public Value*. Cambridge: Harvard University Press.

Mortensen, M. (2004). *Idræt som kommunal velfærd: Mentalitet, velfærd og idrætspolitik i København, Ballerup og Skive 1870–1970*. Doktorsafhandling. København: Københavns Universitet.

Ottesen, L. & Ibsen, B. (2000). *Forsamles og forenes om idræt*. København: Lokale- og Anlægsfonden. <http://forskningsbasen.deff.dk/Share.external?sp=S4ae22f20-74c8-11db-bee9-02004c4f4f50&sp=Sku>.

Pilgaard, M. (2012). *Flexible sports participation in late-modern everyday life: An everyday life sociological analysis of the development, the variation and the character of leisure time sport and exercise among the Danish population*. Doktorsafhandling.

Pilgaard, M. & Rask, S. (2016). *Danskernes motions- og sportsvaner 2016*. Rapport. København: Idrættens Analyseinstitut.

Pilgaard, M. (2021). *Evaluering af kommunale facilitetsstrategier*.

Rafoss, K. & Troelsen, J. (2010). "Sports facilities for all? The financing, distribution and use of sports facilities in Scandinavian countries". I *Sport in Society*, vol. 13, nr. 4, s. 643–656.

<https://doi.org/10.1080/17430431003616399>.

Regeringen (2007). *Bedre velfærd og større arbejdsglæde: Regeringens strategi for høj kvalitet i den offentlige service*. København: Datagraf A/S.

Svendsen, G. L. (2003). "Det store halbyggeri". I *Fortid og Nutid*, nr. 3, s. 186–204.

Thøgersen, M. & Eske, M. (2021). *Folkeoplysningen i kommunerne: Delrapport 1 Tværgående temaer på folkeoplysningsområdet*. Rapport. Århus: Videncenter for Folkeoplysning.

Wøllekær, J. (2007). *Tidens krav er sportens krav: Studier i den kommunale idrætspolitikdannelse i Odense, Århus og Aalborg 1900–1950*. Doktorsavhandling. Odense: Syddansk Universitet.

Framtidens idrottshall

– Fler funktioner och mer aktivitet för pengarna

Daniel Glimvert, projektledare Framtidens idrottshall, Svenska Gymnastikförbundet

Bakgrund

Det finns i dag en stor efterfrågan på fler idrottshallar på många platser i Sverige, framför allt i våra tillväxtregioner. Avsaknaden av hallar begränsar många idrottsföreningars möjlighet till träning. Det ger även dåliga förutsättningar för skolämnet idrott och hälsa att uppfylla läroplanen, vilket resulterar i en begränsning av en av grundpelarna inom folkhälsan. En stor del av dagens hallar tillkom under andra halvan av 1900-talet, under en period då mycket av den samhällsservice vi har i dag formades och byggdes. Dessa byggnader är i många fall tekniskt uttjänta och omoderna, eller inte längre ändamålsenliga. Och även om byggandet av idrottshallar har ökat de senaste åren, ökar föreningar och skolors behov av idrottshallar i samma takt. Som exempel finns det siffror på att mer än 1 000 skolor behöver byggas de närmsta tio åren, och till dem en stor mängd idrottshallar.¹⁰²

Med det som utgångspunkt tog basketboll-, gymnastik-, handboll-, innebandy- och volleybollförbunden initiativ till konceptet *Framtidens idrottshall* för att reformera synen på en modern idrottshall. Tillsammans med White arkitekter inleddes ett samarbete för att ta fram ett koncept för hur framtidens moderna idrottshall för idrott och skola skulle kunna se ut.

Syftet med projektet var att skapa ett koncept med en ny norm för hur idrottshallar skulle kunna byggas i framtiden. En modern idrottshall ska kännetecknas av yt- och volymeffektivitet samt flerfunktionalitet. Eftersom det är stor brist på idrottshallar behöver de som byggs vara effektiva både till yta och volym, för att kunna rymma så många aktiviteter och utövare som möjligt. Den moderna hallen strävar också efter flerfunktionalitet, det vill säga att så många ytor som möjligt i anläggningen med fördel ska ha flera olika funktioner. Rörelseförståelse och rörelseglädje ska även präglade hela anläggningen, inte bara idrottsytan i hallrummet. Det är något som ska triggas hos besökarna redan i entrén.

---

¹⁰² Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020). *Framtidens idrottshall*, s. 5.

Den idrottshall som beskrivs i konceptet ska i första hand kunna användas för träning inom respektive idrott, och för skolornas undervisning i idrott och hälsa. Anläggningen ska även kunna användas till tävling på lägre nivåer inom respektive idrott. Detta projekt omfattar alltså inte en arena för tävlingar på högre nivåer, med de krav på läktare och dylikt som kommer med dem.

Konceptet har inte haft som mål att leverera en komplett typlösning eller en ritning. Det fokuserar på grundläggande värden och mål, och beskriver genom olika funktioner hur dessa kan omsättas i en byggd miljö. Materialet beskriver flera olika rum och funktioner men utan att föreslå en optimal kombination av dessa. Syftet är i stället att se till de lokala behoven i varje projekt, och att ha som mål att låta så många rum och funktioner överlappa varandra så att flerfunktionalitet och volymeffektivitet uppnås, och därmed även kostnadseffektivitet.

En bred kunskapsinhämtning har varit en viktig del i arbetet med att ta fram konceptet *Framtidens idrottshall*. Den viktigaste gruppen att få in kunskaper från har varit barn och ungdomar, det vill säga de huvudsakliga slutanvändarna av idrottshallarna. Ett stort antal uppsökande dialoger och djupintervjuer av flera olika målgrupper, brukargrupper, intressenter och specialister genomfördes under arbetet.

Samarbete mellan fem specialidrottsförbund

Många gånger är Riksidrottsförbundet (RF) en för bred organisation, samtidigt som ett enskilt specialidrottsförbund (SF) för litet för att göra skillnad i vissa frågor. Frågor som rör olika anläggningstyper är ett sådant exempel. Förhållandevis många specialidrottsförbund anslutna till RF använder idrottshallar, men inte en majoritet av förbunden. Därför kan RF av naturliga skäl oftast inte driva frågor som specifikt rör idrottshallar. Ett enskilt förbund kan heller inte driva frågor som rör idrottshallar, eftersom fler idrotter och andra verksamheter ofta ska samsas på samma ställe. Förbunden är också många gånger för små för att kunna ha anställda som arbetar med anläggningsrelaterade frågor.

Gymnastikförbundet såg, som så många andra förbund, ett behov av att uppdatera synen på vad en idrottshall är och hur en sådan kan se ut, men hade inte möjlighet att driva frågan helt själva. Därför undersökte vi vilka förbund som i störst utsträckning bedrev verksamhet i idrottshallar. En klar majoritet av alla föreningsaktiviteter i idrottshallar bedrevs inom förbunden för basketboll, gymnastik, handboll, innebandy och volleyboll. Det blev då naturligt att söka ett samarbete med övriga fyra förbund, och efter några möten kunde ett samarbete formaliseras och projektet startade.

Det finns flera likheter mellan verksamheterna i några av dessa förbund, men även stora olikheter. Ett samarbete där man behöver kompromissa är inte alltid lätt att skapa. Då samtliga förbund insåg hur viktigt det är att uppdatera synen på idrottshallens roll blev det ändå självklart att samarbeta. Vissa delar kunde förbunden dock inte komma överens om. Dessa delar fick därmed uteslutas ur projektet. I slutänden var det viktigast att *Framtidens idrotts hall* blev ett koncept för en bättre idrotts hall än dagens hallar för samtliga förbund.

Det var flera andra förbund som visade intresse för att vara en del i projektet, men det var tillräckligt svårt att enas och få till möten med personer från fem olika förbund. Samtidigt var det viktigt för projektet att skapa ett koncept som inte bara skulle fungera för verksamheten inom dessa fem förbund, utan även för andra föreningar och framför allt för skolan.

Kunskapsinhämtning avgörande för ett bra koncept

För att få fram ett så bra koncept som möjligt gjordes en upphandling av en arkitektfirma som skulle ta fram konceptet i samarbete med förbunden. I upphandlingsunderlaget trycktes det på vikten av att inhämta kunskap från ett flertal målgrupper som bedriver verksamhet i idrotts hallar – främst från föreningsliv och skola, men även målgrupper som i dag inte är så väl representerade i idrotts hallar. White arkitekter presenterade ett bra arbetssätt och vann upphandlingen.

Kunskap inhämtades från olika fokusgrupper bestående av barn och ungdomar (i gymnasieåldern) inom och utanför idrottsrörelsen, mammor från stadsdelen Vårberg i södra Stockholm, idrotts lärare samt förbundsrepresentanter. Dessutom intervjuades flera experter på området, till exempel en idrottsexpert på Sveriges Kommuner och Regioner, en anläggningsexpert på RF, en projektledare för rörelsesatsningen i skolan från RF, representanter från kommuner, danska experter från Lokale og Anlægsfonden, experter på parasport samt experter på idrotts hallsutrustning. Utöver detta fick projektet in nästan 2 000 svar på en enkät som skickades ut till föreningar inom de samarbetande förbunden.

Under kunskapsinhämtningen framkom det tre tydliga problem med dagens idrotts hallar:

1. Brist på idrotts hallar, svarade samtliga målgrupper.
2. Dåligt utrymme för samling och uppvärmning, ansåg främst tränare.
3. Hallarna är oftast i dåligt skick, tyckte barn, ungdomar och föräldrar.

Barnen uttryckte att en idrotts hall ska vara en plats för utforskande, glädjefyllt rörelse och gemenskap. Det ska finnas plats att göra läxor, värma eller köpa mat

där, och att hallen skulle kunna vara som en fritidsgård för barn i fler åldrar (många fritidsgårdar har en nedre åldersgräns på 13 år). Att många människor rör sig in och ut från en hall uppfattar barnen som något positivt och spännande. De ansåg också det vara viktigt att inte alltid behöva vara en del av den fysiska aktiviteten, utan att ibland även kunna betrakta aktiviteterna från sidan.

När barnen hänger med sina vänner, både före och efter träning, önskar de ha möjligheter till lekträning. Det kan vara fysiskt utmanande lekplatser för äldre barn, som samtidigt skulle utgöra spännande mötesplatser – en kombination av lek, träning och samvaro. De önskar även aktiverande platser med möjligheter för andra idrottsinslag, men också avkopplande platser.

Även ungdomar (vill att det ska finnas platser för att göra läxor, äta och återhämta sig ordentligt, då många av dem har träningstider som gör att de kommer hem sent på kvällen. De vill också ha ytor där de kan röra på sig, men till skillnad från barnen önskar de platser för spontanträning av den egna idrotten, att kunna ”nöta” före och efter huvudträningen för att utvecklas ännu mer.

De vill även ha plats för varierad fysisk träning och rehabiliteringsträning i närheten av själva hallrummet, gärna så att man kan se emellan, för att kunna känna sig som en del i gänget när de rehabiliteringstränar.

Omklädningsrum är ofta obehagliga, anser ungdomarna. De är bristfälligt städade och har toaletter utan papper och tvål. De upplevs också som kala och hårda, med hög ljudexponering. Ofta ser man rakt in i omklädningsrummet när dörren öppnas, vilket skapar en stressfylld känsla. Av dessa anledningar väljer de sällan att byta om i idrottshallen.

I samtal med ungdomar som i dag står utanför idrottsrörelsen framkommer att de behöver ta sig över många mentala trösklar för att komma in i idrottshallarna, till exempel pressen att behöva överprestera för att duga och få vara med. De tycker att en idrottshall borde vara mer som en fritidsgård, dit de kommer för att träffa sina vänner, spela pingis och bara hänga, utan krav på föransökan. Om det vore möjligt kan steget in i själva hallrummet och kanske in i föreningslivet bli mindre.

Idrottslärare trycker på vikten av att det finns gott om bra klassisk utrustning som är lätt att plocka fram och bort. De vill också att det kompletteras med annan utrustning, som även den lockar och utmanar till rörelse men samtidigt känns modern, med inslag av till exempel parkour och klättrvägg. Idrottslärarna menar också att hela hallen ska locka till rörelse och utmana rörelseförståelse: trappor kan vara utmanande ”likt lustiga huset, men utan att de rör sig” och all yta för för-

flyttning kan vara lekfullt utformat för att skapa rörelseglädje och rörelse hela vägen in till hallrummet.

Hallar som de är utformade i dag främjar de barn och ungdomar som tar plats och trivs i prestationsmoment. Men en hall för skolan ska locka även de som inte gillar prestation som motiv till att röra sig.

Utmaningar och behov

Behovet av idrotthallar i Sverige är stort, men geografiskt och funktionellt diversifierat. I landsbygds- och mindre kommuner pratas det ofta om att det snarare finns ett behov av modernare hallar, i stället för fler. I städer är det ofta både ett behov av modernare hallar och ett behov av fler hallar.

Utvecklingen av antalet idrotthallar är svår att följa, men det sägs att det byggdes många hallar på 1970-talet. Enligt Sveriges Kommuner och Regioners anläggningsrapport har det skett en viss ökning av idrotthallar sedan 1990, men den är ganska sparsam.¹⁰³ Samtidigt har Sveriges befolkning ökat med 28 procent sedan 1970. Antalet barn och unga har dock inte ökat lika mycket. De allra flesta idrotthallarna används både av idrottsrörelsen och skolan. Hur många aktiva det finns inom idrottsrörelsen finns det ingen tillförlitlig statistik på, däremot kan vi se att antalet skolelever i grundskolan har ökat med 23 procent sedan läsåret 1993/94.¹⁰⁴

De första idrotthallarna i Sverige var främst till för gymnastik, och var då i huvudsak utformade för den verksamheten. De började uppföras i slutet av 1800-talet. Under 1930- till -50-talen introducerades handbollen i Sverige, vilket påverkade hur idrotthallarna utformades framöver. Under 60- och 70-talen började sporterna basketboll och volleyboll växa i Sverige, och på 80- och 90-talen innebandyn, vilket genererade ytterligare nya dimensioner och önskemål på hur idrotthallar borde utformas.

På senare år har idrottsrörelsen utvecklats med ännu fler hallidrotter och allt fler bedriver verksamhet året runt. Det gör att trycket på ett större antal idrotthallar har ökat. Utvecklingen har dock inte enbart medfört ett behov av fler idrotthallar. Dagens idrotthallar ska även kunna användas till en stor mängd olika idrotter och aktiviteter.

Även ämnet idrott och hälsa i skolan har utvecklats från att ha utgått från gymnastik till att omfatta olika idrotter och lekar. I dag innehåller skolämnet inte bara

¹⁰³ Sveriges Kommuner och Landsting (2016). *Anläggningar för kultur, idrott och fritid 2014*. Rapport; Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Anläggningsrapporten 2019*. Rapport.

¹⁰⁴ Skolverket (2022). "Statistik". Webb sida.

praktiska utan även teoretiska moment. Alla elever ska i dag genom ämnet idrott och hälsa ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att röra sig allsidigt i olika fysiska sammanhang, planera, praktiskt genomföra och värdera idrott och andra fysiska aktiviteter utifrån olika synsätt på hälsa, rörelse och livsstil, genomföra och anpassa utvistelser och friluftsliv efter olika förhållanden och miljöer, förebygga risker vid fysisk aktivitet samt hantera nödsituationer på land och i vatten.¹⁰⁵

För att idrottshallarna ska kunna möta den diversifierade föreningsidrotten och ämnet idrott och hälsas behov behöver de utformas med många olika funktioner. Samtidigt behöver de vara attraktiva, så att alla känner sig välkomna och får en känsla av att vilja röra på sig. Ofta är mark och ekonomiska resurser begränsande faktorer vid uppförande av nya idrottshallar. Därför har vi i detta projekt försökt att visa vilka funktioner en modern idrottshall bör ha, och hur man kan kombinera en eller flera funktioner i varje rum för att kunna minska den totala ytan som behövs.

I Sverige är det kommunerna som äger och uppför de flesta idrottshallarna. Det gör att det är politiska beslut och prioriteringar som styr om och hur många idrotts-hallar som uppförs. Många gånger prioriteras idrotts-hallar ned när nya områden planeras, och då blir de fastigheter där det inte går att uppföra bostäder tillgängliga för idrotts-hallar. Detta gör att kostnaderna för uppförandet av hallar ökar. Tillsammans måste vi se till att utforma idrotts-hallar smartare, så att nyttjandet kan maximeras. Det gör man genom att ge varje utrymme flera funktioner och utnyttja ytan och volymerna i idrotts-hallen maximalt.

Men varken politiker eller tjänstemän i kommunerna har den kunskap som krävs för att kunna utforma ändamålsenliga idrotts-hallar. Det har även visat sig att många arkitekter och liknande också saknar den kunskapen. Konceptet *Framtidens idrotts-hall* ska då kunna fungera som ett underlag till de som planerar, beslutar och uppför idrotts-hallar, för hur man kan utforma ändamålsenliga sådana.

Idrottens utveckling har medfört att det ibland finns behov av mer specialiserade anläggningar riktade mot tävlingsidrotten. *Framtidens idrotts-hall* ska inte möta dessa behov och inte ersätta de anläggningarna, utan ska ses som ett komplement. *Framtidens idrotts-hall* ska få fler att vilja vara fysiskt aktiva och idrotta samt vara en plats för mängdträning inom många idrotter och skolverksamhet.

---

¹⁰⁵ Skolverket (2022). "Idrott och hälsa". Webbsida.

Vad är då *Framtidens idrottshall*?

Konceptet utgår från ett antal funktioner, där två eller flera bör kombineras i samma rum för att skapa en volymeffektiv och flerfunktionell idrottshall. På så sätt kan man få till mer aktivitet och ett bättre nyttjande av idrottshallen, det vill säga att man får mer aktivitet för pengarna.

Redan i entrén ska det finnas ett rikt innehåll som skapar en lust att röra på sig. Golv och väggar bör förses med utrustning som utmanar besökaren och lockar till lek och rörelse. Entrén är också den givna mötesplatsen och därför behöver det där finnas plats för samvaro och möten, samt platser där man kan göra läxor och äta.

I idrottshallar finns det många gånger stora korridorer som oftast bara är ”död” yta, som inte går att använda till något annat än att transportera sig från rum till rum. Det blir många kvadratmeter i en idrottshall som inte går att utnyttja till idrottshallens ändamål. Genom att göra korridorerna lite större och smartare utformade kan dessa däremot nyttjas till annat, som till exempel uppvärmning och nedvarvning. Detta gör att tiden som behöver bokas upp i själva hallrummet kan minska och anläggningen kan nyttjas bättre.

Hallrummet är idrottshallens hjärta och här bör det finnas plats för både regelstyrd och friare idrott och rörelse. Genom en smartare utformning kan man få in båda dessa aspekter, som är så viktiga för att kunna stimulera flera olika målgrupper till fysisk aktivitet. Genom att göra hallrummet lite större än vad som är standard i dag kan man maximera antalet som kan nyttja hallen. I konceptet presenteras ett hallmått som kan rymma betydligt fler samtidigt utövare.

Idrottshallar kräver många gånger en rejäl takhöjd, vilket ger en stor volym. Oftast nyttjas inte volymen i hela hallen, därför behöver man tänka mer tredimensionellt när man utformar idrottshallarna. Kan man exempelvis använda väggar och tak bättre, eller lägga in en andra våning, ett entresolplan, i delar av hallrummet? *Framtidens idrottshall* presenterar några förslag på hur man kan utnyttja hallrummets volym på ett mer effektivt sätt.

Det bör även finnas generösa flerfunktionella ytor vid sidan av huvudplanerna. En frizon som inte inkräktar på den regelstyrda idrottsytan, utan i stället stödjer den. Det bör finnas flera rum för olika typer av rörelse, alltifrån styrketräning till rum för enklare lek och rörelse. Det behöver även finnas rum för till exempel teori-genomgångar, lektioner och planering. Tanken är dock att det inte behöver vara separata rum. Det går att designa ett rum så att det kan användas både för rörelse och mer stillsamma aktiviteter.

Omlädningsrum är något som alltid behövs i en idrottshall, men som normalt har en låg nyttjandegrad. Genom att tänka till i designfasen kan man kanske använda ett omlädningsrum till annat när det inte behövs som just omlädningsrum. Då kan de så klart inte vara så kala och ogästvänliga som de ofta är i dag.

Ofta byggs det in läktare i idrottshallarna för att det finns behov av åskådarplatser, inte bara till större tävlingar och matcher utan även för ungdomscuper. Nyttjandet av dessa läktare är detta till trots försvinnande lågt. Därför ser vi inte att det bör finnas större fasta läktare som tar upp mycket plats och volym i *Framtidens idrottshall*. De platser för publik, pauser och genomgångar för de aktiva som krävs behöver planeras så att de kan nyttjas bättre. I konceptet finns det ett flertal förslag på hur man kan tänka kring åskådningsplatser. Man kan till exempel skapa en balkong där föräldrar kan stå eller sitta och titta på sina barn som tränar. Kanske kan de till och med genomföra någon fysisk aktivitet där, samtidigt som de tittar på barnens aktiviteter.

Konceptet öppnar alltså för flera nya tankar om vad som behövs i en modern idrottshall och hur man kan kombinera dessa funktioner i samma rum. Med fördel kan man se om de går att kombinera med andra verksamheter, såsom olika kulturaktiviteter. Allt för att kunna få upp nyttjandegraden av de idrottshallar som byggs i framtiden.

Projektets spridning

Konceptet har fått en bra spridning både i Sverige och internationellt. Vid den första presentationen var nästan 1 000 personer anmälda till webinariet. Därefter har konceptet presenterats på flertalet konferenser, i sammanhang som riktar sig mot skolor liksom idrott. Många kommuner har visat intresse, men det är än så länge för tidigt att kunna presentera ett färdigt koncept.

Även om projektet endast finns tillgängligt på svenska har det fått en del uppmärksamhet internationellt. Bland annat har Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet lyft det på sin webbsida "Gode idrettsanlegg". Det har även presenterats för en internationell expertgrupp på idrottshallar i organisationen International association for sport and leisure facilities.

Finansiering

För att finansiera projektet sökte Gymnastikförbundet ett bidrag från Riksidrottsförbundet, och blev beviljat totalt 850 000 kr ur dess stöd till speciella anläggnings-satsningar. Samtliga förbund finansierade själva främst kostnader för personals

arbetstid, men tillförde även knappt 100 000 kr av egna medel. Till det gick även White arkitekter in med 150 000 kr genom sitt White research lab, då de ansåg att projektet föll inom ramen för företagets forskning och utveckling. Förbunden såg det som väldigt meriterande att uppdragstagaren ville bli delfinansiär i projektet.

Referenser

Skolverket (2022). "Statistik". Webbsida.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik>. (Hämtad januari 2022.)

Skolverket (2022). "Idrott och hälsa". Webbsida.

<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRIDR01%26tos%3Dgr%26p%3Dp&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa219f>. (Hämtad januari 2022.)

Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020). *Framtidens idrottshall: Konceptprogram för Framtidens idrottshall*.

https://whitearkitekter.com/se/wp-content/uploads/sites/3/2020/08/Framtidens-idrottshall_WhiteArkitekter_200814.pdf /. (Hämtad januari 2022.)

Sveriges Kommuner och Landsting (2016). *Anläggningar för kultur, idrott och fritid 2014*. Rapport.

<https://skr.se/download/18.45167e4317e2b341b24b867e/1642763082259/7585-459-5.pdf>. (Hämtad januari 2022.)

Sveriges Kommuner och Regioner (2020). *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid*. Rapport.

<https://rapporter.skr.se/anlaggningsrapporten-2019---idrott-och-fritid.html>. (Hämtad januari 2022.)

Konstgjorda idrottsanläggningar

– Konsekvenser för utövare och miljö

Erik Backman, lektor Högskolan Dalarna

Inledning

På senare tid har kunskapen om relationen mellan idrott och miljömässig hållbarhet vuxit sig starkare. Ett av de områden som man i dag vet relativt mycket om är hur anläggningar och evenemang inom idrott påverkar miljön. Vid anläggning av till exempel golfbanor, samt vid stora evenemang såsom fotbolls-VM och de olympiska spelen, har man kunnat se att även om miljöfrågor förekommer i retoriken så hanteras dessa inte på tillfredställande sätt i praktiken.¹⁰⁶ Ett område som vi vet relativt lite om är hur konstgjorda idrottsanläggningar, till exempel konstsnöspår, konstgräsplaner, anlagda forspaddlingsbanor, ishallar, inomhus-skidbackar och vågsurfanläggningar, påverkar människors förhållande till miljömässig hållbarhet. De studier som gjorts inom detta område handlar ofta om hur själva konstruktionen av konstgjorda anläggningar påverkar miljön,¹⁰⁷ men vi vet mindre om vad människor som rör sig i dessa landskap tänker om sitt idrottande och dess miljöpåverkan.

I någon mening kan alla idrottsanläggningar sägas vara mer eller mindre konstgjorda. Vad som var konstgjort i går uppfattas som naturligt i dag. Mot den bakgrunden kan det vara svårt att prata om naturliga, ursprungliga eller autentiska miljöer för idrott. Med konstgjorda idrottsanläggningar i detta kapitel avses anläggningar där själva förutsättningen för att bedriva aktiviteten eller idrotten, till exempel snö, vatten eller gräs, har ersatts på konstgjord väg. Att detta är ett internationellt fenomen har vi sett tidigare, först i utbredningen av ishallar och på senare tid i den stora ökningen av konstgräsplaner. Man kan också se att vissa typer av konstgjorda anläggningar har en kulturell anknytning till specifika länder. Till exempel är det i Sverige vanligt med konstsnöspår för längdskidåkning, medan konstgjorda forspaddlingsbanor förekommer men är vanligare i andra länder i Europa och även i USA.

---

¹⁰⁶ Se t.ex. Millington, B. m.fl. (2016). *The greening of golf* och Del Fiacco, A. G. m.fl. (2019). "A review and synthesis of environmentalism within the Olympic Movement". I *International Journal of Event and Festival Management*, vol. 10, nr. 1, s. 67–80.

¹⁰⁷ Se t.ex. Salome, L. R. m.fl. (2013). "We are as green as possible". I *Leisure Studies*, vol. 32, nr. 2, s. 173–190 och Van Bottenburg, M. m.fl. (2010). "The indoorisation of outdoor sports". I *Leisure Studies*, vol. 29, nr. 2, s. 143–160.

Det som gör konstgjorda idrottsanläggningar särskilt intressanta ur ett miljöperspektiv är den dubbelhet som de medför. Å ena sidan så innebär själva anläggningarna, såväl inomhus- som utomhusanläggningar, i sig en miljöbelastning i form av direkta ingrepp i naturen. Å andra sidan så finns det ännu ingen kunskap om vad dessa anläggningar medför i form av till exempel hälsovinster eller påverkan på miljömedvetenhet och resande. I detta kapitel är avsikten att sätta fokus på miljöfrågor kopplade till idrottsanläggningar både i mer generell bemärkelse, samt mer specifikt i relation till konstgjorda idrottsanläggningar. I ett försök att visa hur konstgjorda idrottsanläggningar i Sverige är en del av ett globalt fenomen kommer exemplen konstsnöspår för längdskidåkning och konstgjorda forspaddlingsbanor för kanotslalom att diskuteras lite mer ingående i kapitlet.

Inledningsvis kommer innebörden av konstgjord idrottsanläggning att problematiseras. Därefter kommer kunskapsläget avseende relationen mellan konstgjorda idrottsanläggningar och miljömässig hållbarhet att beskrivas mera ingående. Vidare kommer tre för området relevanta begrepp och modeller att beskrivas och diskuteras. Det första är Klas Sandells ekostrategiska ramverk för landskapsrelationer.¹⁰⁸ Det andra är Lars-Magnus Engströms begrepp för meningsskapande logiker inom idrott och rörelse.¹⁰⁹ Det tredje är Brad Millington och Brian Wilsons begrepp för att diskutera idrotters geografiska placering i relation till miljömässig hållbarhet.¹¹⁰ Avslutningsvis, och i ljuset av den befintliga kunskapsbasen samt de beskrivna begreppen och modellerna, kommer olika framtidsscenarioer och kunskapsbehov att diskuteras.

Vad är en idrottsanläggning?

Genom historien har man förknippat idrottsanläggningar med såväl byggnader som med mer eller mindre anlagda öppna områden. Innan sekelskiftet 1800–1900-tal var det vanligt med badanläggningar, gymnastikhallar, öppna gården för spel och sjöisar för skridskoåkning. Runt och efter nämnda sekelskifte tog den konventionella idén om idrottsanläggningen som byggnad form, i och med byggandet av gymnastikhallar för Linggymnastik och fotbollsplaner kringgårdade av friidrottsmöjligheter. Detta utvecklades ytterligare efter andra världskriget, när byggandet av inomhushallar tog fart i och med spridningen av inomhusidrotter

---

¹⁰⁸ Sandell, K. (2016). "Ecostrategies". I *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, vol. 64, nr. 1, s. 63–80.

¹⁰⁹ Engström, L.-M. m.fl. (2018). "Logics of practice in movement culture". I *Sport, Education and Society*, vol. 23, nr. 9, s. 892–904.

¹¹⁰ Millington, B. m.fl. (2016).

inom racket- och bollspel.¹¹¹ Även i dag har den stora floran av aktiviteter i form av tävlingsidrott, spontanidrott och motion utomhus, både inom och utanför idrottsrörelsens regi, öppnat upp för en bred och inkluderande syn på vad en idrottsanläggning är. Enligt Riksidrottsförbundet kan en idrottsanläggning vara ett "anlagt eller anvisat område" vilket inkluderar "luft, mark och vatten".¹¹² I detta kapitel kommer därför begreppet idrottsanläggning att diskuteras utifrån ett brett perspektiv, med utgångspunkt i såväl anlagda byggnader som mer eller mindre konstruerade naturlandskap.

Konstgjorda anläggningar för idrott – ett nytt fenomen?

Om man tänker på till exempel skidbackar inomhus eller anläggningar för vågsurfing så kan man föreställa sig att konstgjorda anläggningar för idrott är en modern företeelse. Sett ur ett historiskt perspektiv finns dock många exempel redan från 1900-talet på idrotter där människan har anpassat miljöer och landskap efter sina behov. Skidspår, skidanläggningar med liftar, golfbanor, fotbollsplaner, ishockeyrinkar, bandybanor och simbassänger är bara några av dessa. Denna process har gått hand i hand med en ökad sportifiering av idrotter. Sportifiering innebär att det skapas gemensamma och mer eller mindre uttalade överenskommelser för hur idrotten ska utföras och bedömas, ofta i termer av kvantifierade mått. Till följd av detta blir idrotten alltmer specialiserad, organiserad och professionaliserad.¹¹³ Sett ur ett historiskt perspektiv har den ökade sportifieringen av idrotter alltså drivit på utvecklingen av konstgjorda idrottsanläggningar.

I dag ser vi att innebörden av vad som är konstgjort och artificiellt avseende anläggningar för idrott ytterligare håller på att omförhandlas. Till exempel är ett skidspår i dag inte vad det var för 30 år sedan. Konstsnöns intåg, utvecklingen av spårmaskiner, spåravgifter och möjligheten att lagra snö under varmare årstider har medfört ökade krav och behov för skidåkare inom såväl elit som motion. Inomhushallar för längdskidåkning har funnits i Sverige sedan ett antal år och fler är planerade att byggas. Denna utveckling av konstsnöspår speglar längdskidåkningens status och position som kulturbärare i svensk idrott liksom i samhället. Ett annat exempel på hur miljöer för en idrott förändrats och konstruerats av människan är kanotslalom. Under tidigt 1900-tal tävlades det i forspaddling utan slalomportar. Mellan första och andra världskriget började man införa portar som ytterligare en utmaning. Från att det inledningsvis handlade om bojar eller pålar i

¹¹¹ Blom, K. A. m.fl. (1995). *Idrottens historia*.

¹¹² Riksidrottsförbundet (2015). "Anläggnings- och idrottmiljöpolitiskt program för svensk idrott", s. 6.

¹¹³ Svensson, D. m.fl. (2019). "The 'physiologization' of skiing?" I *Sport in Society*, vol. 22, nr. 9, s. 1574–1588.

vattnet som de tävlande skulle runda eller passera, övergick man senare av säkerhetsskäl till hängande portar.¹¹⁴ I dag sker alla internationella tävlingar i byggda banor där vattenflödet kan regleras. I Sverige har man sedan ett par år tillbaka Nordens enda uppbyggda kanotslalomkana i Falun.¹¹⁵ Även om kanotslalom inte är en stor idrott i Sverige är det vanligt med flertalet konstgjorda forsar och banor i andra länder i Europa.

Forskare har beskrivit denna utveckling som att vissa utomhusidrotter som tidigare utövades i naturliga miljöer nu har övergått till att utövas i säkra, förutsägbara och kontrollerade inomhus- och utomhusanläggningar.¹¹⁶ Ansatsen i detta kapitel är att konstgjorda idrottsanläggningar på intet sätt är nytt utan att det snarare är något som tar form efter samtiden.¹¹⁷ Förhållningssättet till vad som är konstgjort respektive naturligt avseende idrottsanläggningar är alltså att detta skapas i ett historiskt, socialt och kulturellt sammanhang, och måste förstås i relation till detta.

En bild av kunskapsläget

Miljömässig hållbarhet i konstruktion av idrottsanläggningar

Det är ingen tvekan om att konstruktioner av idrottsanläggningar också innebär miljömässiga påfrestningar. I internationell forskning framhålls att konsekvenser i form av luftförorening, vattenförbrukning, sophantering och elförbrukning är svåra att undvika, och att det är av yttersta vikt att ekologiska hänsynstaganden beaktas i planerings- och anläggningsprocessen.¹¹⁸ Den tyska fotbollsklubben FC Freiburg har i en fallstudie framhållits som ett framgångsexempel i föreningens bygge av en miljömässigt hållbar och koldioxidneutral arena. En del av framgångsreceptet beskrivs ligga i att man under planeringsfasen inte enbart beaktat mänskliga behov utan även naturområdets känslighet, djur och fåglars rörelsemönster, samt påverkan på luftkvalitet och ljud. Målbilden har varit att den färdiga arenan skulle kunna beskrivas som *sustainable stadium* (hållbar idrottsarena), med vilket man avsett att alla berörda aktörers (mänskliga och icke-mänskliga) ekologiska, sociala

---

¹¹⁴ Endicott, W. T. (2007). *Slalom e-book*. E-bok.

¹¹⁵ Falu Vildvattenpark (2021). <https://faluvildvattenpark.se/>. Webbplats.

¹¹⁶ Salome, L. R. m.fl. (2013), Van Bottenburg, M. m.fl. (2010).

¹¹⁷ Sandell, K. (2011). "Miljö, pedagogik och landskap". I K. Sandell m.fl. (Red.), *Friluftssport och äventyrsidrott*, s. 119.

¹¹⁸ Se t.ex. Grant, T. J. (2014). "Green monsters". I *Villanova Environmental Law Journal*, vol. 25, nr. 1, s. 148–176 och McLeod, C. M. m.fl. (2017). "Ecological economics and sport stadium public financing". I *William & Mary Environmental Law Policy Review*, vol. 41, nr. 3, s. 581–603.

och ekonomiska intressen skulle, om inte tillgodoses, så åtminstone förlikas i bygget av arenan.¹¹⁹

Även om miljöarbete i relation till idrottens anläggningar generellt sett är ett utvecklingsområde finns flera goda exempel. Till exempel publicerar den amerikanska hockeyligan NHL regelbundet en hållbarhetsrapport, inom vilken man presenterar resultat i relation till mål för mätbara faktorer såsom energiförbrukning, vattenåtgång och avfallshantering.¹²⁰ I den tyska fotbollsligan Bundesliga arbetar man med ett hållbarhetsindex, där klubbarna jämförs med varandra utifrån sina koldioxidutsläpp i samband med matchdagar.¹²¹ Även i Sverige arbetar flera idrottsförbund med miljömässig hållbarhet. Några har generella beskrivningar av förhållningssätt i sina riktlinjer och i sitt värdegrundsarbete, medan några har tagit ytterligare steg och konkret beskriver vad man gör i praktiken, bland annat vid sina anläggningar. Till exempel stödjer Svenska Fotbollförbundet föreningars arbete med att miljösäkra konstgräsplaner enligt Naturvårdsverkets riktlinjer. Vidare stödjer man föreningar som vill övergå till innovativa och energisnåla lösningar vid sina anläggningar.¹²² Två andra exempel är Svenska Skidförbundet och Svensk Bilsport, som båda har genomfört klimatbefrämjande åtgärder vid både de egna och föreningarnas anläggningar avseende energiförbrukning, vattentillförsel och avfallshantering.¹²³ De ovan beskrivna goda exemplen kan förhoppningsvis fungera som inspiration för fler idrottsförbund i Sverige, på hur arbetet med miljöfrågor kan lyftas från en policynivå och göras mer konkret, bland annat i relation till anläggningar.

Ett forskningsprogram om idrott, friluftsliv och miljö i Sverige

På senare tid har olika initiativ tagits för att öka kunskapen om idrotten och friluftslivet i relation till miljöfrågor. I Sverige startade våren 2020 forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors, finansierat av Mistra och med Mittuniversitetet som programvärd. Programmet sker i samverkan mellan sju universitet och högskolor samt mer än 30 organisationer inom de svenska idrotts- och friluftslivsrirelserna.

¹¹⁹ Bunds, K. S. m.fl. (2019). "The object-oriented politics of stadium sustainability". I *Sustainability*, vol. 11, nr. 23, s. 1–17.

¹²⁰ NHL (2018). "2018 NHL sustainability report". Rapport.

¹²¹ Bundesliga (2021). "DFL unveils Bundesliga environmental report". Rapport.

¹²² Svenska Fotbollförbundet (2021). "Hållbarhetsrapport 2020". Rapport.

¹²³ Svenska Skidförbundet (2021). "Hållbarhet". Dokumentbank, Svensk Bilsport (2019). "Miljöcertifiering". Webbsida.

Programmet består av sex teman:

- Kunskap och omvandling
- Hållbara transporter
- Hållbar användning av mark och vatten
- Material och hållbar utrustning
- Hållbara evenemang
- Beteenden, styrmedel och utveckling

Flera teman anknyter på olika sätt till anläggningsfrågor. Programmet är innovativt på så sätt att man inte enbart har som syfte att *undersöka* miljöfrågor inom idrott och friluftsliv, utan också att *utveckla lösningar* som bidrar till att *starta en rörelse* för miljömässig hållbarhet inom idrott och friluftsliv.¹²⁴

I och med att programmet startades precis i början av coronapandemin har mycket av det inledande arbetet präglats av pandemins effekter på den miljömässiga hållbarheten inom idrotten och friluftslivet. För detta genomfördes tre större studier med fokus på pandemins effekter på fysisk aktivitet, idrott och friluftsliv i allmänhet,¹²⁵ pandemins effekter på besök i naturen,¹²⁶ och pandemins effekter på evenemang inom idrott och friluftsliv.¹²⁷ Den första studien har visat att de stora förändringarna till följd av pandemin för idrottens del kan sammanfattas med *ställa in* och *flytta ut* (träningar, aktiviteter, tävlingar etc), vilket påverkat såväl aktiva deltagare som publik. Studien visar också att friluftslivet ökat i omfattning och att man nått nya grupper. Resultat från den andra studien har visat att människor upplever naturen som en trygg plats för att umgås socialt och att många uppger att de vill fortsätta med sina nyfunna friluftsvanor. Dock framkom också att människors utevanor inneburit ökat slitage på populära friluftsområden såväl i närområdet som i nationalparker. Det har skett en förskjutning avseende platser för friluftsliv – redan populära områden har blivit ännu mer populära att besöka, samtidigt som mer erfarna friluftsutövare flyttat på sig till nya områden som tidigare var mindre besökta. I den tredje studien framhålls pandemin ha visat att ekonomisk hållbarhet har störst betydelse för idrottsföreningarna under kristider, därefter social hållbarhet och sist ekologisk hållbarhet. Författarna menar också att ändrade evenemangsbeteenden som uppstått som en följd av pandemin kan leda

---

¹²⁴ Mistra Sport & Outdoors (2021). <https://www.mistrasportandoutdoors.se/>. Webbplats.

¹²⁵ Andersson, K. m.fl. (2021). "Idrotten och friluftslivet under coronapandemin". Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2021:2.

¹²⁶ Skriver Hansen, A. m.fl. (2021). "Friluftslivet under coronapandemin". Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2021:1.

¹²⁷ Armbrecht, J. m.fl. (2021). "Covid-19 och hållbara evenemang". Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2021:3.

till förändrade resmönster och användande av anläggningar även i framtiden, och på så sätt på sikt kan ha en positiv effekt på miljön.

Ovanstående beskrivning ger en sammanfattande, dock ej heltäckande, bild av kunskapsläget avseende miljöfrågor kopplade till anläggningar för idrott och friluftsliv. När det gäller konstgjorda idrottsanläggningar så är kunskapen gällande till exempel miljöperspektiv vid anläggande av konstgräsplaner relativt omfattande.¹²⁸ Studier av miljöperspektivet kopplat till konstsnöanläggningar och konstgjorda vattenforsar är betydligt mer begränsade och saknas helt i den svenska kontexten.¹²⁹

Begrepp och modeller

Hur kan landskapsrelationer påverkas av idrottsmiljöns utformning?

I diskussionen om konstgjorda anläggningar för utövande av idrott, friluftsliv och motion kan Klas Sandells ekostrategiska ramverk för landskapsrelationer bidra med fördjupad förståelse för förhållandet mellan människa, natur och miljö.¹³⁰ Sandells ramverk, som huvudsakligen använts i relation till friluftsliv, är även relevant för idrottsaktiviteter, speciellt när det blir alltmer vanligt att utomhusidrotter praktiseras i konstgjorda anläggningar och naturlandskap. Två förhållningssätt till naturen som är vanliga inom nutida idrottande utomhus är den *aktiva domineringsstilen* och den *aktiva anpassningsstilen*. Med den aktiva domineringsstilen avser Sandell ett förhållningssätt där landskapet ses som en fabrik som med olika medel (till exempel skidbackar, äventyrslandskap, klätterväggar) ska producera aktiviteter. Sandell menar också att den aktiva domineringsstilen innebär att aktiviteten kan utföras tagen ur sitt sammanhang, såsom skidåkning inomhus på konstsnö eller plast. Med den aktiva anpassningsstilen avses ett förhållningssätt där aktiviteten i stället är underordnad landskapet avseende väder och årstid, samtidigt som man använder landskapet (till exempel för längdskidåkning i ett elljusspår på natursnö).

Enligt Sandell har dessa olika förhållningssätt till natur och landskap betydelse för i vilken mån människors livsstilar anpassas till natur och miljö. Med Sandells

¹²⁸ Se t.ex. Cheng, H. m.fl. (2014). "Environmental and health impacts of artificial turf". I *Environmental Science & Technology*, vol. 48, nr. 4, s. 2114–2129 och Eunomia Research & Consulting (2017). "Environmental impact study on artificial football turf". Rapport.

¹²⁹ Se t.ex. Moser, D. J. m.fl. (2020). "Social perspectives on climate change adaptation, sustainable development, and artificial snow production". I *Environmental Science and Policy*, vol. 104, February 2020, s. 98–106 och Salome, L. R. m.fl. (2013).

¹³⁰ Sandell, K. (2016), och Sandell, K. m.fl. (2013). "An educational tool for outdoor education and environmental concern". I *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, vol. 13, nr. 1, s. 36–55.

begrepp skulle de konstgjorda anläggningar som står i fokus i detta kapitel vara exempel på den aktiva domineringsstilen. Vidare menar han att det inte är sannolikt att den aktiva domineringsstilen kan leda till omsorg om miljön. I den fortsatta diskussionen av konstgjorda idrottslandskap i detta kapitel är ambitionen dock att förutsättningslöst diskutera olika miljökonsekvenser av konstgjorda idrottsanläggningar, även utifrån de potentiella vinster dessa skulle kunna leda till i form av till exempel ökad hälsa, ökad inkludering och minskat resande.

Hur går idrottslogiken ihop med en naturmötes- och miljölogik?

En grundläggande ansats inom pedagogik är att människor antar beteenden, vanor och livsstilar om de finner dessa meningsfulla och att de bidrar med något till deras liv. Idrottspedagogen Lars-Magnus Engström har utformat begrepp för vad han tillsammans med kollegor benämnt som *idrottskulturens meningsskapande logiker*. Några av dessa logiker är att tävla, att träna sin fysik, att öva sin färdighet, att leka, att erövra utmaningar och att uppleva naturen. Engström menar att människor, ofta på ett omedvetet plan, finner en eller flera logiker meningsfulla och att detta till stor del beror på en människas förkroppsligade erfarenheter under uppväxten. Ledare och tränare kan bara i viss mån påverka verksamheten till att präglas av vissa logiker ("nu ska ni bara njuta av den här matchen" eller "det ska kännas i benen i den här övningen"). Engström menar vidare att idrottskulturens logiker – även om de är individuella – också kan studeras på gruppnivå, i och med att människor som upplever samma saker som meningsfulla ofta söker sig till samma sammanhang (till exempel till tävlingsidrott eller toptursbestigning).¹³¹

På vilket sätt kan då dessa idéer om idrottskulturens logiker vara relevanta för att förstå och förklara relationen mellan idrottens anläggningar och miljömässig hållbarhet? Enligt Sandells forskning kan miljöer och landskap som vi vistas i möjliggöra eller begränsa uppmärksamhet mot, och medvetenhet om, omgivande natur och miljö. Detta har i sin tur potential att påverka i vilken mån vi agerar miljömässigt hållbart.¹³² Med utgångspunkt i Engströms forskning om idrottskulturens logiker, och i Sandells forskning om landskapsrelationer inom friluftsliv, är det alltså i mötet mellan det människor finner meningsfullt på ett individuellt plan och den idrottsmiljö (bland annat i form av anläggningar) de vistas i som idrottens potential för miljömässig hållbarhet ligger. I en ny studie av Erik Backman och Daniel Svensson framhålls att många konstgjorda idrottsanläggningar är anpassade för att tillgodose tävlingsidrottens krav på standardisering, kontroll och risk-

---

¹³¹ Engström, L.-M. m.fl. (2018).

¹³² Sandell, K. (2011), Sandell, K. (2016) och Sandell, K. m.fl. (2013).

minimering. Denna utformning av idrottsanläggningar lockar vissa människor mer än andra, vanligtvis människor som drivs av tävling och prestation som menings-
skapande logik. Detta möte mellan å ena sidan dominerande logiker på individ- och
grupp-nivå, å andra sidan den konstgjorda miljön, kan inte förväntas resultera i
intresse för och omsorg om naturen.¹³³

Kontextuell idrott – ett radikalt förslag mot konstgjorda anläggningar och landskap för idrott?

Som en reaktion mot konstgjorda anläggningar för idrott har det på senare tid förts
en diskussion kring rimligheten i att man ska kunna bedriva alla typer av idrotter
oberoende av plats, klimat och kontext. De båda forskarna Brad Millington och
Brian Wilson har lanserat begreppet *contextual golf* (kontextuell golf), med vilket
man menar att man kanske måste övergå till att anlägga banor endast där detta kan
göras utan för stor miljöpåverkan, för att golf ska vara ekologiskt hållbart. Till
exempel är en avgörande faktor vid anläggning av golfbanor tillgången på vatten.¹³⁴
I en diskussion om den ekologiska hållbarheten som följer av konstgjorda
anläggningar och landskap kan idén om kontextuell golf utvidgas till *kontextuell
idrott*. Strävan efter förutsägbara, kontrollerbara och optimerade förhållanden för
vissa idrotter utmanas då av miljömässiga hänsynstaganden. Om idrott ska
bedrivas kontextuellt blir det inte ekologiskt försvarbart att bygga inomhushallar
för längdskidor och utförsåkning. Det blir då heller inte ekologiskt försvarbart att
anlägga golfbanor eller kanotslalomforsar där det inte finns naturlig tillgång på
vatten. En följdfråga till begreppet kontextuell idrott, vilken är föremål för
diskussion, är dock vad *för stor* miljöpåverkan innebär när det handlar om
konstgjorda idrottsanläggningar.

Finns det en miljöpotential i konstgjorda anläggningar och landskap för idrott?

Den kombinerade bilden av Sandells ekostrategiska ramverk, Engströms menings-
skapande idrottslogiker samt Millington och Wilsons begrepp för den ekologiska
relevansen av idrotters geografiska placering innebär en miljömässig kritik mot
konstgjorda idrottsanläggningar, dels i relation till deras konstruktion som sådan,
dels i relation till den mening de skapar för människor. Ett perspektiv som hittills
varit frånvarande i forskningen och diskussionen om konstgjorda idrotts-

¹³³ Backman, E. m.fl. (insänt manuskript). "Where does environmental sustainability fit in the changing
landscapes of outdoor sports?"

¹³⁴ Millington, B. m.fl. (2016).

anläggningars påverkan på miljön är vilka eventuella positiva effekter som kan ses. Trots att forskning ännu saknas finns anledning att anta att tillgängliggörandet av aktiviteter kan bidra med något positivt ur ett hälsoperspektiv för individen. Vidare skriver Sandell att en styrka med dessa anläggningar och landskap är att det är lätt att göra dem spännande och attraktiva.¹³⁵ Kanske kan man nå nya målgrupper, och kanske kan aktiviteter i dessa anläggningar successivt vidga och slussa vidare intresset för idrott till andra utomhusmiljöer? Vidare är det ännu inte fastställt hur många av dem som tar sig till konstgjorda anläggningar som skulle söka sig till andra miljöer om de konstgjorda alternativen inte fanns, och vad det då eventuellt skulle innebära i ökat resande? Detta är bara några frågor som behöver utredas vidare för att kunna ta välgrundade och ekologiskt försvarbara beslut om framtida anläggningar för idrott. Av det vi hittills vet kan dock konstateras att domineringsstilen och idrottens vilja att göra alla anläggningar exakt likadana behöver utmanas. En idrott i takt med tiden och samhällsutvecklingen måste leva i naturen snarare än att anpassa naturen. Framtidens idrottsanläggningar, även konstgjorda sådana, skulle behöva stimulera fler logiker än tävling och prestation, inte minst upplevelse av natur, för att idrott och friluftsliv ska kunna bedrivas miljömässigt hållbart.

---

¹³⁵ Sandell, K. (2007). "Från naturliv till friluftsliv". I B. Brugge m.fl. (Red.), *Friluftslivets pedagogik*.

Referenser

Andersson, K., Fabri, A., Fredman, P., Hedenborg, S., Jansson, A., Karlén, S., Radmann, J. & Wolf-Watz, D. (2021). "Idrotten och friluftslivet under coronapandemin: Resultat från två undersökningar om coronapandemins effekter på idrott, fysisk aktivitet och friluftsliv". Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2021:2.

<https://www.mistrasportandoutdoors.se/contentassets/oe699e6be9134f079a9340abb5b7c5dd/final-rapport-coronapandemin-idrott-friluftsliv-feb9.pdf>. (Hämtad 29 december 2021.)

Armbrecht, J., Lundberg, E., Pettersson, R. & Zilinger, M. (2021). "Covid-19 och hållbara evenemang: Påverkan, anpassning och framtid för evenemang inom idrott och friluftsliv". Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2021:3.

<https://www.mistrasportandoutdoors.se/contentassets/oe699e6be9134f079a9340abb5b7c5dd/mistra-sport--and-outdoors---covid-19-och-hallbara-evenemang-9-februari.pdf>. (Hämtad 29 december 2021.)

Backman, E. & Svensson, D. (insänt manuskript). "Where does environmental sustainability fit in the changing landscapes of outdoor sports? An analysis of logics of practice in artificial sport landscapes".

Blom, K. A. & Lindroth, J. (1995). *Idrottens historia: Från antika arenor till modern massrörelse*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.

van Bottenburg, M. & Salome, L. (2010). "The indoorisation of outdoor sports: An exploration of the rise of lifestyle sports in artificial settings". I *Leisure Studies*, vol. 29, nr. 2, s. 143–160.

Bundesliga (2021). "DFL unveils Bundesliga environmental report". Rapport. <https://www.bundesliga.com/en/news/Bundesliga/0000250777.jsp>. (Hämtad 29 december 2021.)

Bunds, K. S., McLeod, C. M., Barrett, M., Newman, J. I. & Koenigstorfer, J. (2019). "The object-oriented politics of stadium sustainability: A case study of SC Freiburg". I *Sustainability*, vol. 11, nr. 23, s. 1–17.

Cheng, H., Hu, Y. & Reinhard, M. (2014). "Environmental and health impacts of artificial turf: A review". I *Environmental Science & Technology*, vol. 48, nr. 4, s. 2114–2129.

Endicott, W. T. (2007). *Slalom e-book*. E-bok. <https://kanotslalom.se/wordpress/wp-content/uploads/Ch-1-History.pdf>. (Hämtad 29 december 2021.)

Engström, L.-M., Redelius, K. & Larsson, H. (2018). "Logics of practice in movement culture: Lars-Magnus Engström's contribution to understanding participation in movement cultures". I *Sport, Education and Society*, vol. 23, nr. 9, s. 892–904.

Eunomia Research & Consulting (2017). "Environmental impact study on artificial football turf". Rapport.

<https://www.eunomia.co.uk/reportstools/environmental-impact-study-on-artificial-football-turf/>. (Hämtad 29 december 2021.)

Falu Vildvattenpark (2021). <https://faluvildvattenpark.se/>. Webbplats.

<https://faluvildvattenpark.se/>. (Hämtad 29 december 2021.)

del Fiacco, A. G. & Orr, M. (2019). "A review and synthesis of environmentalism within the Olympic Movement". I *International Journal of Event and Festival Management*, vol. 10, nr. 1, s. 67–80.

Grant, T. J. (2014). "Green monsters: Examining the environmental impact of sport stadiums". I *Villanova Environmental Law Journal*, vol. 25, nr. 1, s. 148–176.

McLeod, C. M. & Holden, J. T. (2017). "Ecological economics and sport stadium public financing". I *William & Mary Environmental Law Policy Review*, vol. 41, nr. 3, s. 581–603.

Millington, B. & Wilson, B. (2016). *The greening of golf: Sport, globalization and the environment*. Manchester: Manchester University Press.

Mistra Sport & Outdoors (2021). <https://www.mistrasportandoutdoors.se/>. Webbplats.

<https://www.mistrasportandoutdoors.se/>. (Hämtad 29 december 2021.)

Moser, D. J. & Baulcomb, C. (2020). "Social perspectives on climate change adaptation, sustainable development, and artificial snow production: A Swiss case study using Q methodology". I *Environmental Science and Policy*, vol. 104, February 2020, s. 98–106.

NHL (2018). "2018 NHL sustainability report". Rapport.

<https://www.nhl.com/info/nhl-green/sustainability-reports>. (Hämtad 29 december 2021.)

Riksidrottsförbundet (2015). "Anläggnings- och idrottmiljöpolitiskt program för svensk idrott".

<https://www.rf.se/contentassets/bcefc0082ff948fba765e55138af7c61/anlaggnings--och-idrottsmiljopolitiskt-program-for.pdf>. (Hämtad 29 december 2021.)

Salome, L. R., van Bottenburg, M. & van den Heuvel, M. (2013). "We are as green as possible': Environmental responsibility in commercial artificial settings for lifestyle sports". I *Leisure Studies*, vol. 32, nr. 2, s. 173–190.

Sandell, K. (2007). "Från naturliv till friluftsliv". I B. Brugge, M. Glantz & K. Sandell (Red.), *Friluftslivets pedagogik: En miljö- och utomhuspedagogik för kunskap, känsla och livskvalitet*. Stockholm: Liber.

Sandell, K. (2011). "Miljö, pedagogik och landskap". I K. Sandell, J. Arnegård & E. Backman (Red.), *Friluftssport och äventyrsidrott: Utmaningar för lärare, ledare och miljö i en föränderlig värld*, s. 119. Lund: Studentlitteratur.

Sandell, K. (2016). "Ecostrategies: Presentation and elaboration of a conceptual framework of landscape perspectives", I *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, vol. 64, nr. 1, s. 63–80.

Sandell, K. & Öhman, J. (2013). "An educational tool for outdoor education and environmental concern". I *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, vol. 13, nr. 1, s. 36–55.

Skriver Hansen, A., Falla Arse, J. & Lindberg, I. (2021). "Friluftslivet under coronapandemin: Kartläggning av friluftsvanor och vistelse i naturen under coronapandemin i Västra Götaland". *Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2021:1*.
https://www.mistrasportandoutdoors.se/contentassets/0e699e6be9134f079a9340abb5b7c5dd/final-corona-studie_version-28-april-2021.pdf. (Hämtad 29 december 2021.)

Svensk Bilsport (2019). "Miljöcertifiering". Webbsida.
<https://www.sbf.se/vartforbund/ovartforbund/hallbarhet2/miljocertifiering/>. (Hämtad 29 december 2021.)

Svenska Fotbollförbundet (2021). "Hållbarhetsrapport 2020". Rapport.
https://svff.svenskfotboll.se/49516b/globalassets/svff/dokumentdokumentblock/samhallsnytta/svff_hallbarhetsrapportfinalversion.pdf. (Hämtad 29 december 2021.)

Svenska Skidförbundet (2021). "Hållbarhet". Dokumentbank.
<https://www.skidor.com/svenskaskidforbundet/hallbarhet/Dokumentbank/>. (Hämtad 29 december 2021.)

Svensson, D. & Sörlin, S. (2019). "The 'physiologization' of skiing: The lab as an obligatory passage point for elite athletes?" I *Sport in Society*, vol. 22, nr. 9, s. 1574–1588.

Idrottens villkor och verklighet

– Behovet av platser för föreningsverksamhet

Jonnie Nordensky, projektledare Plats för idrott, Riksidrottsförbundet

Inledning

Föreningslivet bidrar till att hålla oss friska, skapar möten mellan människor och ger individer möjlighet att växa. Men för att åstadkomma detta måste föreningslivet ha någonstans att vara. Ett brett utbud av aktivitetsytor är en förutsättning för all idrott, inte bara för föreningslivet utan även för mer spontant utövande. Dels för att utöva själva idrotten, dels för den sociala verksamhet som sker vid sidan om. Att bevara, utveckla och skapa nya hållbara anläggningar och idrottsmiljöer är därför viktigt för hela idrottsrörelsens utveckling, och i slutändan avgörande för att uppnå de värden som idrotten skapar i samhället. I forskningsantologin *Idrottens samhällsnytta*¹³⁶ beskriver Johan Faskunger och Paul Sjöblom därtill de samhällseffekter som är knutna till själva idrottsytorna. Några av punkterna sammanfattas nedan.

- **Folkhälsa/Motionsvanor:** Med en god tillgång till anläggningar ökar motionsvanan och fler är fysiskt aktiva. Sambandet gäller för både unga och vuxna. Motsatsen – en brist på ytor – förknippas både med stillasittande livsstilar och ökad risk för mental ohälsa.
- **Närhet och transportvanor:** Närhet till idrottsplatser skapar både en ökad användning av platsen och incitament för aktiva transportmedel, såsom att gå eller cykla, till träningen.
- **Attraktivitet:** Platser för idrott upplevs som viktiga för helheten i en stad, och rofyllda platser för rekreation och träning ökar viljan att vara fysiskt aktiv. Integrerade idrottsanläggningar i bostadsområden ger trygghet; en rörelsekultur på plats.
- **Trygghet:** Idrottsplatser skapar liv och rörelse i staden, vilket bidrar till en ökad trygghet i människors närmiljö.

¹³⁶ Riksidrottsförbundet (2017). *Idrottens samhällsnytta*. FoU-rapport 2017:1.

Hur påverkas då idrotten om tillgången till idrottsytor försämras? Svaret ser olika ut beroende på vilket perspektiv som är i fokus. Utifrån ett föreningsperspektiv kommer fler föreningar att bedriva sin verksamhet på idrottsytor med större renoveringsbehov eller kanske inte ens utformade för idrott. Det kan handla om att rum för ombyte eller dusch saknas, avsaknad av ventilation, eller att platsen är direkt skadlig att idrotta på. Denna beskrivning är verkligheten för många kampsportsföreningar i dag.¹³⁷

Utifrån ett individperspektiv försvinner möjligheten för individen att ta del av den gemenskap, bildning och folkbildning som föreningslivet erbjuder. Med en större konkurrens om ytor och tider tvingas föreningar i högre utsträckning tacka nej till idrottare och motionärer. Även detta är verklighet i dag.

Utifrån ett samhällsperspektiv är frågan direkt sammankopplad till folkhälsa. Om färre individer hittar till idrotten påverkas stillasittandet och folkhälsan i stort. Idrott och rörelse hela livet sträcker sig från ung ålder till äldre pensionär. Att människor rör på sig mindre kopplar an till högre sjuktal samt en minskad social integration och gemenskap.

I det här kapitlet kommer vi fokusera på de områden som Riksidrottsförbundet upplever påverkar tillgången till anläggningar på en övergripande nivå, samt vilka åtgärder som vi menar är viktiga för att skapa en god tillgänglighet. Läsaren behöver känna till att idrottsrörelsen verkar på olika typer av platser, både på anlagda ytor, såsom byggnader och anläggningar, samt på anvisade ytor som skog, mark, vatten och luft.¹³⁸ Eftersom behov och förutsättningar skiljer sig åt mellan idrotter, kommer denna text att beröra villkoren för vissa idrotter mer än andra. I huvudsak utgår de exempel som används från anlagda platser, såsom idrottshallar, ishallar och bollplaner. Slutsatserna gäller dock även för andra idrottsmiljöer såsom skidor, cykling och friidrott.

Tillgången till ändamålsenliga idrottsytor

Att mäta tillgången på idrottsytor är svårt och ingen aktör har i dag någon standardiserad metod eller verktyg för detta. Riksidrottsförbundet upplever samtidigt att tillgången på anläggningar och idrottsmiljöer har försämrats över tid och att allt fler föreningar runt om i landet upplever utmaningar vad gäller idrottsytorna de verkar på. Det kan handla om hög konkurrens om tider på platsen, att en

---

¹³⁷ RF-SISU Stockholm. (2020). *Kampsport*.

¹³⁸ Idrottsrörelsen definierar anläggningar och idrottsmiljöer enligt följande: "Anlagt eller anvisat område för någon form av tävlingsidrott, spontanidrott eller motion oavsett ägandeförhållanden. Det kan också vara luft, mark och vatten som lämpas sig, och används, för såväl organiserad som spontan idrott och motion."

hall har stora renoveringsbehov som medför ökad skaderisk, eller att nya ytor inte byggs då städerna förtätas, vilket i sig skapar ökad konkurrens. Riksidrottsförbundet bygger bland annat denna bild på de studier som behandlar denna fråga.

Sveriges Kommuner och Regioners (SKR) anläggningsenkät visar att antalet anläggningar ligger på ungefär samma nivå i dag som för 30 år sedan. I den senaste rapporten från 2019 beskrivs det som "... att det totala studerade beståndet är stabilt samt att vissa anläggningstyper ser ut att öka i antal".¹³⁹ I samma enkät från 2014 uttrycks det: "Resultaten indikerar att det totala antalet anläggningar för idrott och fritid varit relativt konstant under de senaste 25 åren."¹⁴⁰

Samtidigt har vi i Sverige under samma period blivit cirka 20 procent (2 miljoner) fler invånare och till följd av denna utveckling byggt lika många nya bostäder.¹⁴¹ Vi har därmed en relativ minskning av idrottsytor i Sverige, eller med andra ord, fler personer som delar på samma yta. Några anläggningstyper har blivit större och mer effektiva i sitt nyttjande (exempelvis konstgräsplaner), men det kan inte tänkas förklara skillnaden fullt ut.

Riksidrottsförbundets kommunstudie från 2019 visar att nästan alla kommuner som gjort en analys över tillgången på anläggningar och idrottsmiljöer upplever en klart större efterfrågan än sitt utbud. I vissa fall gäller det en enstaka anläggningstyp och i andra fall saknas platser för utövande av flera idrotter. En majoritet av kommunerna anger även att bristen på tillgång på idrottsytor till viss del begränsar möjligheten för barn och ungdomar att idrotta. Därtill anger varannan kommun att de har stora renoveringsbehov av befintliga anläggningar och idrottsytor.¹⁴²

Till denna situation kan också flyttmönster läggas till. När fler flyttar till städer och orter förtätas skyndas denna utveckling på, och skapar olika typer av utmaningar beroende på var i landet man bor. I städerna ser vi att idrottens ytor inte växer fram i samma takt som befolkningen ökar, och på landsbygden är många gånger renoveringsbehovet allra störst.

---

¹³⁹ Sveriges Kommuner och Regioner (2019). *Anläggningsrapporten 2019*. Rapport. Enkäten granskar de vanligaste idrottsytorna i Sverige, såsom bollplaner, ishallar och idrottshallar. Därmed inkluderas inte samtliga anläggningstyper.

¹⁴⁰ Sveriges Kommuner och Regioner (2014). *Anläggningar för kultur, idrott och fritid*.

¹⁴¹ Egen bearbetning av SCB:s bostadsstatistik. Statistiken visar antalet lägenheter i bostadsbeståndet i Sverige.

¹⁴² Riksidrottsförbundet (2019). *Kommunundersökning 2019*. Rapport.

Skillnader utifrån geografi

Som nämnts ovan tenderar utmaningar vad gäller tillgång till idrottsytor att se olika ut beroende på geografi. Riksidrottsförbundet brukar här dela upp frågan utifrån följande geografiska områden:

- Stads kärnor/Centrum
- Tätorter/Kranskommuner
- Landsbygd/Mindre städer

Denna uppdelning följer inte en strikt administrativ gräns men kan på övergripande nivå jämföras med SKR:s kommuntyper. Samtidigt kan skillnaden mellan stadskärna, förort och glesare bebyggelse inom en kommun också vara stor.

Stads kärnor/Centrum

Här finns mindre utrymme för exploatering och utveckling av nya kvarter/stadsdelar. Marken är till stor del bebyggd och karaktäriseras i större utsträckning av markbrist. Att bygga idrottsytor (ute/inne) på den mark som finns tillgänglig betraktas många gånger som för dyrt. Idrotten upplever snarare en motsatt tendens, där idrottsytor tas i anspråk och ombildas till bostäder, eller att det sker en förtätning i staden, vilket i sig skapar en hårdare konkurrens om de ytor som finns tillgängliga.

Av denna anledning är det avgörande att föreningslivet och allmänheten kan nyttja de platser som finns tillgängliga på ett effektivt sätt, under många timmar på dygnet. Inom denna geografi behövs nya sätt att tänka för att möta behov av fysisk aktivitet.

Tätorter/Kranskommuner

I våra tätorter och kranskommuner med hög befolkningstillväxt finns kanske det största utrymmet för utvecklingen av nya platser för idrott och fritid, jämte de skolor, parker och bostadsområden som byggs upp. I många fall utvecklas dessa områden med goda förutsättningar för idrott och rörelse, men inte alltid.

Den utmaning som Riksidrottsförbundet identifierar här är till större del kopplad till hur fysisk aktivitet kommer in i samhällsplaneringen. Denna fråga upplevs många gånger som svårare att beakta, och det är inte lika självklart att planera för denna samhällsnytta som för exempelvis skolor, grönytor, bilvägar och parkeringsplatser. Att synliggöra behovet av idrottsytor och hitta standardiserade processer för hur frågan lyfts in i planprocessen är avgörande för att lyckas.

Landsbygd/Mindre städer

Denna geografi, som i vissa fall har en negativ befolkningstillväxt, karaktäriseras av relativt många idrottsytor i relation till antal invånare, även om avstånden kan vara långa. Åtminstone om vi enbart tittar på traditionella idrottsytor såsom bollplaner och idrottshallar. Utmaningen här tenderar i stället att kopplas till behov av renovering och underhåll för att platserna ska betraktas som ändamålsenliga. I vissa fall finns en tendens till att ytorna rivs, då underhållskostnaden upplevs vara för stor. I andra fall får föreningar sköta driften som motprestation för att deras anläggning ska hållas öppen.

I viss mån finns även en utmaning kopplad till smalt utbud inom dessa kommuner/orter, vilket leder till att enbart en eller ett fåtal idrotter kan verka på platsen. Utmaningen blir större i den mån de ytor som finns är avsedda för enbart en idrott.

Skillnader mellan olika idrotter

Precis som förutsättningarna skiljer sig åt mellan olika geografiska områden, ser vi även att det finns variationer mellan olika idrotter. Inom Riksidrottsförbundet rymms över 200 idrotter som tränar och tävlar både inomhus och utomhus, i skog, mark, vatten samt i luften. Den verklighet som beskrivs vad gäller geografier är till största del kopplad till de mer traditionella anläggningstyperna, såsom bollplaner, ishallar och idrottshallar.

Med det sagt ser det också olika ut i vilken utsträckning kommuner tillhandahåller ytor för de idrotter som verkar i andra miljöer. En del idrotter hamnar relativt långt från den kommunala strukturen, och behöver i större utsträckning hitta lokaler eller platser bland privata alternativ. Kampsporter är ett exempel där många föreningar i Stockholm varken har en kontakt med kommunen vad gäller den lokal de tränar i, eller känner till det stöd som kommunen kan erbjuda i andra idrottsrelaterade frågor.¹⁴³

På samma sätt kan andra föreningar som verkar på anvisade platser (orientering, cykling eller viss motoridrott) också hamna längre ifrån den kommunala strukturen, och plats för biytor och sociala ytor kan där helt saknas. Då dessa idrottsmiljöer många gånger inte finns med i statistiken (som ofta fokuserar på de mest "traditionella" idrottsytorna), är risken större att de får mindre utrymme i debatten. Samtidigt kan tekniska möjligheter skapa högre kapacitet. Inom exempelvis längdskidsporten har tillverkad snö gjort skidåkning möjlig och

---

¹⁴³ RF-SISU Stockholm (2020).

planeringsbar under större delar av vintern, trots barmark och mildväder vid sidan av snöbädden. Just utomhusidrottens nytta för folkhälsan har aktualiserats under den pågående pandemin och behovet av tillgängliga och ändamålsenliga idrottsmiljöer året runt.

Att skapa förutsättningar för idrott och rörelse

Hittills har vi beskrivit idrottens bakgrund och behovsbild vad gäller anläggningar och idrottsmiljöer. Vi kommer nu att fokusera mer på övergripande utmaningar vad gäller att planera och bygga för idrott och fysisk aktivitet. Utifrån vår dialog med föreningar, kommuner, byggherrar och andra aktörer, kan tre övergripande utmaningar beskrivas, som skapar ett glapp mellan policy och praktik i dessa frågor.

- Behovsbild: Hur många idrottsytor behövs?
- Planprocesser: Hur synliggörs idrott i planeringen?
- Ekonomi: Hur finansieras anläggningar?

Detta är Riksidrottsförbundets sätt att sortera i övergripande utmaningar, där vi menar att aktörer på olika nivåer (idrottsrörelsen, kommuner, stat och akademien) gemensamt behöver arbeta med dessa frågor. Lite senare i kapitlet lyfter vi fram aktiviteter som är viktiga för att möta dessa utmaningar.

Behovsbild

Den kanske mest grundläggande utmaningen avser hur mycket yta som behövs för idrott och rörelse i samhället. Denna fråga är aktuell på lokal, regional och nationell nivå, och behöver diskuteras utifrån olika former av idrottsytor. Behovsbilden kan både beskrivas utifrån ett nuläge och ett önskat framtida läge som möjliggör idrott och rörelse för fler målgrupper.

Det finns givetvis inte en enda sanning vad gäller hur mycket yta eller hur många lokaler som behövs för idrott. Frågan har alltid en politisk dimension, likt hur mycket grönyta som ska bevaras i en stad. Samtidigt, eller på grund av detta, menar Riksidrottsförbundet att det är viktigt att aktivt arbeta med denna fråga på olika nivåer. Initialt är det viktigt att förstå nuläget. Exempel på frågeställningar är: Hur många idrottsytor har vi? Hur skiljer sig förutsättningarna åt mellan olika kommuner, eller inom en viss kommun? Hur ser utvecklingen av idrottsytor ut i relation till befolkningsutveckling och bostadsbyggande? I dag vet vi att knappt

varannan kommun har gjort en egen analys över sin tillgång till anläggningar.¹⁴⁴ Men även på nationell nivå saknas analyser och jämförelsetal.

Riksidrottsförbundet ser vikten av att arbeta med nyckeltal och förstå skillnader mellan olika kommuner liksom inom en särskild kommun. Nyckeltal kan hjälpa olika aktörer att samtala kring efterfrågan och förstå framtida behov. I dag saknas både tydliga nationella riktlinjer och metoder för att jobba med en behovsbild och nyckeltal. De främsta verktygen i nuläget är SKR:s anläggningsenkät¹⁴⁵ och kommunernas egna analyser, det vill säga de som gjort sin egen.

Idrott i samhällsplaneringen

Den andra utmaningen som Riksidrottsförbundet pekar ut som särskilt viktig är att idrott och rörelse synliggörs i samhällsplaneringen. Planeringen sker i flera steg från översiktsplanering ner till detaljplaneprocessen. I dessa steg formas ramarna för vad som i slutändan byggs, vilket är en avvägning mellan olika intressen och behov (bostäder, vägar, handelsplatser, grönytor, idrottsytor med mera). Riksidrottsförbundet upplever att det skiljer sig åt i vilken utsträckning frågor om idrott och fysisk aktivitet kommer in i samhällsplaneringen, samt i vilken utsträckning de förvaltningar som ansvarar för idrott är involverade i processen kring exempelvis en ny stadsdel.

”När det kommer till planeringen av fysisk aktivitet så mäktar vi enbart med att tänka på gång- och cykelvägar, resten får på något sätt fixa sig i efterhand.”

Projektledare och planarkitekt, mellanstor kommun

”Det är väldigt personberoende om det blir några idrottsytor på platsen, det beror på hur pass idrottsintresserad projektledaren är.”

Kultur och fritidschef, större kommun

I dag saknas vägledningar för hur dessa frågor ska komma in i planeringen. Boverket har få riktlinjer eller rapporter som behandlar fysisk aktivitet i byggda miljöer. Detta kan jämföras med grönyteplanering, där Boverket har kommit långt vad gäller vägledningar, riktlinjer och goda exempel.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Riksidrottsförbundet (2019).

¹⁴⁵ Sveriges Kommuner och Regioner (2019).

¹⁴⁶ Se exempelvis Boverket (2021). ”Ta fram en grönplan”. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/>. Webbsida.

Sammanfattningsvis menar Riksidrottsförbundet att det är viktigt att dessa frågor integreras i planeringen på ett strukturerat sätt. Det sker genom framtagna metoder och riktlinjer, stöd från nationella aktörer samt att lokala behovsanalyser på kort och lång sikt upprättas.

Ekonomi

Att bygga och underhålla ytor för idrott och rörelse är förenligt med en kostnad. Detta liknar på så vis andra samhällsfunktioner som skolbyggnader eller parker. Investeringskostnaden för dessa ytor ska inte förringas, och här tar Sveriges kommuner ett stort ansvar. Utmaningen vad gäller ekonomi växer också med enskilda idrotters önskemål om specialisering av idrottsytor.

Riksidrottsförbundet upplever att det är viktigt att våga tänka fler- eller multifunktion vad gäller idrottens ytor. Det kan handla om att flera idrotter kan verka på samma plats, där exempelvis isytor, bollplaner, idrottshallar och andra utomhusanläggningar många gånger används för flera idrotter, antingen samtidigt eller under olika tider. Flerfunktion kan likaså handla om att andra samhällsfunktioner finns inom samma byggnad. Att en idrottshall och ytor nära en skola byggs så de passar både skolan och föreningslivets behov är ett exempel. *Framtidens idrottshall* är ett exempel där några av inomhusidrotterna har gått samman för att visa på hur deras behov kan rymmas under samma tak, parallellt med att skolans behov tillgodoses.¹⁴⁷

Övriga utmaningar

Ett av idrottsrörelsens dilemman vad gäller tillgång till ändamålsenliga idrottsplatser är dess mångfald av olika uttryck. Som tidigare nämnts rymmer idrottsrörelsen över 200 idrotter. Även om långtifrån alla idrotter utövas på eller i en egen anläggningstyp, skapar idrottens mångfald (som annars är en av dess stora styrkor) en utmaning i planeringen. Att tillgodose alla behov i alla lägen är givetvis inte möjligt. Denna utmaning förstärker vikten av att arbeta mot tidigare nämnda utmaningar. Några frågeställningar är: Hur ser det faktiska behovet ut? Hur kan frågorna komma tidigt in i planeringen för att tillgodose behov av olika idrottsytor?

Hur samverkar vi med närliggande kommuner för att tillgodose efterfrågan?

Vidare är specialisering av idrottsytor en utmaning i sammanhanget, i de fall ytor blir mer specialiserade och trycker bort andra idrotter därifrån. Här måste idrotten vara lyhörd och tillsammans med andra aktörer verka för nya och innovativa

---

¹⁴⁷ Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020). *Framtidens idrottshall*.

lösningar som möjliggör idrottande för fler målgrupper. Riksidrottsförbundet tror här att det är viktigt att våga tänka nytt och finna inspiration från andra länder.

Idrottens vision

Idrottsrörelsen arbetar gemensamt mot ett omfattande förändringsarbete med namn *Strategi 2025*. Förändringsarbetet innebär att alla oavsett ålder och ambitionsnivå ska ha möjlighet att idrotta under hela livet. Strategin kopplar an till idrottens interna strukturer, men är samtidigt beroende av externa förutsättningar. En mångfald av hållbara anläggningar och idrottsmiljöer är en av utgångspunkterna för att lyckas. I Riksidrottsförbundets *Anläggnings- och idrottsmiljöpolitiskt program för Svensk idrott*¹⁴⁸ har därför följande vision tagits fram:

En mångfald av anläggningar och idrottsmiljöer spridda över hela landet som ger alla rätt och möjlighet att vara en del av svensk idrott och samtidigt bidrar till ett nytänkande och en hållbar samhällsutveckling.

Visionen är övergripande, men tar fasta på skapandet av goda förutsättningar för föreningar och individer att bedriva idrottslig verksamhet på olika nivåer. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om, och förstående till, att förutsättningar kommer att skilja sig åt mellan olika idrotter och olika geografiska platser/sammanhang. För att lyckas kan denna vision brytas ner i ett antal underpunkter som hjälper till att fånga behov inom exempelvis en stadsdel eller en mindre ort.

- **Tillräckliga ytor:** Initialt är det viktigt att tillgodose det lokala behovet av platser för idrott och rörelse, både inomhus och utomhus. Det gäller likaså möjlighet till social verksamhet i anslutning till föreningslivet.
- **Central placering:** Placeringen av en anläggning påverkar till stor del vem som har möjlighet att nyttja den. Närhet till bostäder, kollektivtrafik samt gång- och cykelstråk bidrar både till att öka tillgängligheten och skapar trygga sammanhang.
- **Funktioner för flera olika målgrupper:** En variation av funktioner/ytor/idrotter uppmuntrar till rörelse för fler målgrupper. Att ytor är anpassade för funktionsvariation är likaså en viktig utgångspunkt för att alla ska kunna delta.
- **Utformning:** Utformningen påverkar i vilken omfattning en yta kommer att nyttjas. Det är viktigt att både ta vara på idrottens basbehov och möjliggöra för de sociala värden som föreningen verkar för.

¹⁴⁸ Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottsmiljöpolitiskt program för Svensk idrott*.

- **Gestaltning:** En utformning som karakteriseras av öppenhet och insyn gör att fler kan nyttja platsen. Utformningen har också möjlighet att lyfta omgivningen och bidra till en mer levande stad.
- **Kännedom:** En god kännedom om platsen och vilken möjlighet föreningar och aktiva har att bruka den är viktigt för att skapa tillgänglighet.

Även om punkterna ovan är relativt övergripande till sin karaktär, hjälper de till att beskriva en målbild och vad som är viktigt att tänka på i planeringens olika faser. Exempelvis kommer det vara svårt att uppfylla idrottens vision i de fall anläggningar och idrottsmiljöer inte följer en närhetsprincip eller har en gestaltning utan insyn, där alla inte känner sig välkomna.

Ansvar och roller

Sammanfattningsvis ser Riksidrottsförbundet ett delat ansvar i arbetet med att främja en god tillgång till hållbara och ändamålsenliga idrottsmiljöer. Kommuner, stat och idrottsrörelsen måste gemensamt arbeta för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medborgare att bedriva idrott och röra på sig, oavsett var de bor. Även akademien och privata aktörer har där en viktig roll.

I detta avsnitt har vi försökt konkretisera hur olika aktörer kan bidra för att skapa bättre förutsättningar för detta. Texten följer samma upplägg som tabellen nedan.

Tabell 1. Sammanfattning av utmaningar, ansvar och roller

Utmaning/ Aktör	Behovsbild	Idrott och samhällsplanering	Ekonomi
Idrottsrörelse	Stödja med behovsbild	Stödja med kunskap kring idrottsytor	Idrottsövergripande samverkan Öppenhet för nya möjligheter
Nationell nivå	Nyckeltal – riktlinjer & rekommationer	Metoder och verktyg – planera för fysisk aktivitet	Nationell utvecklingsfunktion o Kunskapsstöd o Ekonomiskt stöd
Kommunal/ Regional nivå	Kartlägga nuläge & inventera behov	Synliggöra fysisk aktivitet i samhällsplaneringen Samverkan med idrottsrörelsen	Sätta politiska mål
Akademien	Utveckla mätmetoder för god tillgänglighet	Undersöka glapp mellan policy och praktik Samhälls(ekonomiska) effekter – idrott och idrottsytor	

Idrottsrörelsen

Idrotten behöver bidra med kunskap och erfarenheter vad gäller efterfrågan på olika idrottsytor, samt hur framtidens idrottsmiljöer bör vara utformade för att skapa goda förutsättningar för idrott och hälsa.¹⁴⁹ Under de senaste åren har idrottsrörelsen arbetat med att ta fram koncept för hur ytor kan utformas för flera simultana funktioner och för fler målgrupper. Riksidrottsförbundet har även tagit fram verktyg för att synliggöra frågor om fysisk aktivitet i samhällsplaneringen.

Idrottsövergripande samverkan

Idrottsrörelsen har ett ansvar att arbeta för en god samverkan över förenings- och idrottsgränser. Att ytor kan samordnas så att olika föreningar och idrotter kan använda dem är viktigt för att skapa god tillgänglighet. Flera idrotter har här tagit fram (eller tar fram) stödjande underlag för hur anläggningar kan byggas för att möta mer än en idrotts behov på en och samma plats. *Framtidens idrottshall* tittar på hur ”hallidrotterna” kan verka på samma yta, och flera vattenidrotter utvecklar kunskap om hur deras idrottsmiljöer bättre kan samordnas.¹⁵⁰

Stödja med kunskap kring idrottsytor

På likande sätt behöver idrottsrörelsen stödja med kunskap kring hur platser och ytor byggs mer tillgängliga och ändamålsenliga för att attrahera fler. Tillgänglighet på skateparker är ett exempel, där Skateboardförbundet har tagit fram ett koncept och visat på exempel för inkluderande skateanläggningar.¹⁵¹ Utgångspunkten har varit att fånga nya målgruppers önskemål och perspektiv för att fler ska kunna idrotta på platsen.

Stödja med behovsbild

Idrottsrörelsen har på en övergripande nivå en roll att stödja med kunskap vad gäller behovet av idrottsytor. Att arbeta med behovsbilden är utmanande. Dels då behov och förutsättningar ser olika ut mellan olika idrotter, dels då idrottsrörelsen bitvis uppfattas som en intresseorganisation i sammanhanget. Med det sagt, arbetar idrottsrörelsen med behovsbilden på olika nivåer. På Riksidrottsförbundet följer vi de nyckeltal som SKR tar fram. Här har också ett arbete inletts för att ta fram nyckeltal via Lantmäteriets data. Idrottens distrikt följer också kommunala nyckel-

¹⁴⁹ Riksidrottsförbundets kommunstudie visar att majoriteten av alla kommuner ser behov av stöd från idrotten vad gäller behovsbilden och att tänka mer innovativt vid nybyggnation.

¹⁵⁰ Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020).

¹⁵¹ Sveriges Skateboardförbund m.fl. (2020). *Inkluderande skateanläggningar*. Projekt rapport.

tal och lyssnar in föreningars behov. Våra distrikt blir därmed en viktig samtalspart till kommunerna.

Öppenhet för nya möjligheter

Ett mer abstrakt ansvar avser att vara öppen för olika lösningar för att möta lokala förutsättningar. Detta kan exempelvis ta form genom att olika samhällsfunktioner samlas inom samma byggnad eller att idrottsytor skapas på nya platser, såsom på en handelsplats när butiker stängs ner.

Nationell nivå

På nationell nivå behövs stöd och vägledning när det kommer till hur vi på bästa sätt renoverar, bygger om och planerar för nya idrottsytor. Här är det viktigt att varje kommun slipper uppfinna hjulet på nytt och att riktlinjer och rekommendationer tas fram och uppdateras.

Nyckeltal – riktlinjer och rekommendationer

Riksidrottsförbundet upplever att det i dag saknas riktlinjer och rekommendationer vad gäller kvantitativa mått för fysisk aktivitet i byggd miljö. Inte för att alla kommuner, stadsdelar och kvarter ska utformas på samma sätt, utan för att möjliggöra för politiker, tjänstemän och beslutsfattare att ha riktvärden att förhålla sig till. Tydligare riktlinjer skulle hjälpa kommuner att synliggöra frågan och samråda kring lokala förutsättningar. Det kan exempelvis handla om riktlinjer vad gäller avstånd till fysisk aktivitet och idrott, och hur mycket yta som behövs för att betraktas som en god förutsättning. Riktlinjer som i dag finns för andra typer av områden, såsom grönytor, parkeringsplatser, skolgårdar med mera.

Metoder och verktyg – planera för fysisk aktivitet

På likande sätt saknas i dag verktyg och metoder för att underlätta planeringen av fysisk aktivitet. *Vad är viktigt att tänka på? När bör dessa frågor komma in i planprocesser? och Hur kan dessas frågor synliggöras i översiktsplanen?* är tre exempel på relevanta frågor. Riksidrottsförbundet menar att verktyg och metoder behöver arbetas fram och synliggöras på samma sätt som grönplaner och planering av grönytor lyfts fram på nationell nivå.¹⁵² Riksidrottsförbundet har, som tidigare nämnts, själva tagit fram ett stödande verktyg (Rörelsefaktor), men det finns behov av fler underlag.

---

¹⁵² Boverket (2021).

Nationell utvecklingsfunktion

Riksidrottsförbundet har tillsammans med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) identifierat vikten av en nationell utvecklingsfunktion för anläggningar och idrottsmiljöer. Syftet med en utvecklingsfunktion är att inspirera och sprida kunskap samt erbjuda kommuner, ideella föreningar och andra aktörer kunskapsutveckling och rådgivning. Ett utvecklingsstöd kopplat till funktionen skulle därtill ge kommuner möjlighet att testa innovativa idéer vid nybyggnation. Att nya idéer förverkligas är viktigt, då de fungerar som exempel för andra projekt i framtiden. En liknande nationell funktion finns sedan 1994 i Danmark.¹⁵³

Kommunal och regional nivå

På en kommunal nivå är det viktigt att politiska mål som speglar kommunens vision och målbild för fysisk aktivitet och en meningsfull fritid tas fram. Att kartlägga nuläget och inventera behov är viktigt för att tydliggöra vilka ytor eller funktioner som är viktigast att prioritera. Alla kommuner arbetar i dag olika mycket med de punkter som lyfts fram här. Vissa kommuner har kommit långt inom samtliga punkter, och andra har en längre bit kvar.

Kommunen är den enskilt viktigaste offentliga aktören för ett rikt föreningsliv genom uppförande, underhåll och drift av idrottsanläggningar samt via ekonomiskt stöd. Utan kommunalt stöd skulle många idrottsmiljöer inte finnas. Det är också kommunen som i störst utsträckning tar del av den samhällsnytta som idrotten skapar i form av ökad hälsa, mindre belastning på sjukvård, ökad arbetsnärvaro, ökad besöksnäring och ökad attraktivitet för bosättning och etablering.

Sätta politiska mål

Ungefär en av tre kommuner har i dag ett idrottspolitiskt program som grund för kommunens arbete med idrottsfrågor.¹⁵⁴ Ett idrottspolitiskt program, som tydliggör vilka mål och vilken plan kommunen har kring idrott, fysisk aktivitet och folkhälsa, hjälper till att synliggöra behov. Att renovera och bygga nya idrottsmiljöer är en investering som blir av först om de prioriteras och sätts i ett tydligt sammanhang.

Kartlägga nuläge och inventera behov

I dag anger knappt hälften av Sveriges kommuner att de gjort en analys över tillgången till idrottsytor i sin kommun, och något fler har en lokalförsörjningsplan.¹⁵⁵

¹⁵³ Lokale og Anlægsfonden (2021). <https://www.loa-fonden.dk/>. Webbplats.

¹⁵⁴ Riksidrottsförbundet (2019).

¹⁵⁵ Ibid.

Riksidrottsförbundet upplever att de kommuner som gjort arbetet att identifiera nuläget och framtida behov, har enklare att möta dessa och planera för nya idrottsytor.¹⁵⁶

Som en utveckling av att kartlägga sitt aktuella läge rörande idrottsytor, ser Riksidrottsförbundet att en geografisk analys kan hjälpa många kommuner att synliggöra behov. Geografiska analyser kan göras olika ambitiöst, alltifrån att placera ytor på en karta, till att räkna på avstånd och förväntat besöksstryck vid olika platser och i förlängningen identifiera vita fläckar.¹⁵⁷

Synliggöra fysisk aktivitet i samhällsplaneringen

Likt en kartläggning av behov är det viktigt att ytor för idrott och rörelse tydligt kommer in i samhällsplaneringens olika faser. Riksidrottsförbundet menar att denna samhällsfunktion bör vara utpekad i kommunernas översiktsplan och/eller fastställas med en parallell plan (likt en grönplan eller cykelplan). Detta för att fysisk aktivitet i tidiga skeden ska synliggöras i kommunens planering och säkerställa att tillräckligt med ytor finns med senare i planprocessen.

Samverkan med idrottsrörelsen

En fråga som kan tyckas självklar i sammanhanget är vikten av samverkan med idrotten. Både idrottens förbund och distrikt har många gånger en god kunskap om rådande lokala förhållanden och behov. I många kommuner finns i dag en stark samverkan med förbund och distrikt – samtidigt ser det olika ut i våra 290 kommuner.

Akademien

Forskningen har en central roll i att driva kunskapsutvecklingen framåt inom dessa frågor. Att undersöka tillgänglighet och hur exempelvis avstånd påverkar människors benägenhet att nyttja en idrottsyta är däri en viktig del. Likaså forskning som belyser skillnader mellan policy och praktik vad gäller förutsättningar för fysisk aktivitet.

Utveckla mätmetoder för god tillgänglighet

Akademien har möjlighet att utveckla kunskap kring vad som kan betraktas som goda förutsättningar på lokal nivå samt utveckla mätmetoder för god tillgänglighet.

---

¹⁵⁶ Lidköpings kommun och Uppsala stad är två kommuner som arbetar aktivt med att kartlägga sitt behov.

¹⁵⁷ Exempel från Uppsala: Spacescape (2021). *Service och mötesplatser i Uppsala*.

Det kan handla om forskning kring god tillgänglighet och praxis för avstånd till olika platser för fysisk aktivitet i människors vardag.

Undersöka glapp mellan policy och praktik

På samma sätt har forskningen en möjlighet att utveckla kunskap kring glapp mellan framtagna policy och faktiska villkor på lokal, regional eller nationell nivå. Det kan handla om fördjupade studier kring förvaltningsövergripande samverkan och i vilka skeden olika roller bör komma in i planprocessen.

(Samhälls)ekonomiska effekter – idrott och idrottsytor

Att synliggöra samhällsnyttor och effekter av anläggningar och idrottsmiljöer kan hjälpa planerare, utredare och beslutsfattare att sätta dessa frågor i en större kontext. Kapitlet inleddes med sådana, och det finns behov av mer kunskap inom ämnet. Inte minst när det gäller att fånga idrottens attraktionsvärde i människors närmiljö. Genom att beforska samhällsnyttan kan en tydligare dialog kring platsen föras som en investering med en samhällsekonomisk vinst, snarare än enbart en kostnad.

Bilaga – Rörelsefaktor

Verktøget Rörelsefaktor är framtaget för att synliggöra frågor om fysisk aktivitet och rörelse i samhällsplaneringen och den byggda miljön. Verktøget används för att stärka samverkan mellan olika roller i planeringen, såsom olika förvaltningar i en kommun. Rörelsefaktor hanterar olika typer av rörelse i ett sammanhang och är uppdelat i fyra områden: organiserad idrott, självorganiserad idrott, vardagsrörelse och aktiva transporter.¹⁵⁸ Verktøget syftar därmed till att skapa en helhetsbild där alla sorters fysisk aktivitet ingår och samspelar med varandra.

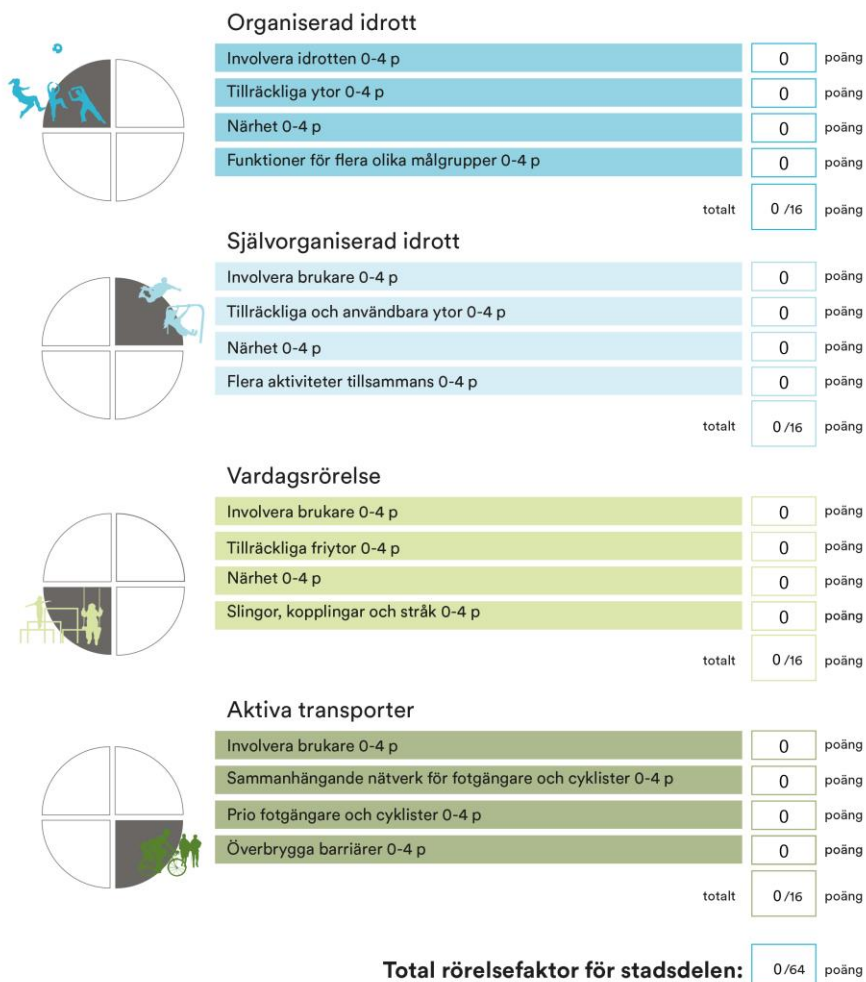
Verktøget togs fram då både Riksidrottsförbundet och arkitektbyråen FOJAB (som tillsammans har format verktøget) upplever att det saknas metoder och stöd för att få in dessa frågor i planprocesser. *Vad är viktigt att tänka på för att människor ska ha möjlighet att röra på sig och bedriva idrott i sin vardag?* Liknande verktøg har länge funnits när det exempelvis kommer till grönytor. Verktøget i sig är gratis att ladda ner från både Riksidrottsförbundets och FOJAB:s hemsida och används i dag i olika utsträckning av kommuner.

Rörelsefaktor kan användas i olika dimensioner av planering och byggande, från den översiktliga till den detaljerade. Arbetsbladen är uppbyggda runt tre skalor: kvarteret, stadsdelen och kommunen. I den översiktliga eller strategiska planeringen ligger fokus på att avsätta ytor och se till att de förhåller sig strategiskt till varandra. I detaljplaneskedet handlar det om att säkerställa att rätt förutsättningar skapas för att attrahera fler målgrupper.

---

¹⁵⁸ Uppdelningen i fyra rörelseområden är hämtad från Karin Book, Malmö universitet.

Figur 1. Exempel från verktyget Rörelsefaktor som visar ett av verktygets fem steg. Bilden visar helhetsbedömningen av samtliga rörelseområden som verktyget omfattar: organiserad idrott, självorganiserad idrott, vardagsrörelse och aktiva transporter.

Referenser

Boverket (2021). ”Ta fram en grönplan”. Webbsida.

[https://www.boverket.se/sv/PBL-](https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/)

[kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/](https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/ekosystemtjanster/verktyg/gronplan/). (Hämtad december 2021.)

Lokale og Anlægsfonden (2021). <https://www.loa-fonden.dk/>. Webblats.

<https://www.loa-fonden.dk/>. (Hämtad december 2021.)

RF-SISU Stockholm (2020). *Kampsport: En utredning om lokalbehov och utvecklingsmöjligheter hos Stockholmsdistriktets kampsportsföreningar*.

[https://www.rfsisu.se/globalassets/riksidrottsforbundet-rf-sisu-](https://www.rfsisu.se/globalassets/riksidrottsforbundet-rf-sisu-stockholm/dokument/kampsportsutredningen.pdf)

[stockholm/dokument/kampsportsutredningen.pdf](https://www.rfsisu.se/globalassets/riksidrottsforbundet-rf-sisu-stockholm/dokument/kampsportsutredningen.pdf). (Hämtad december 2021.)

Riksidrottsförbundet (2015). *Anläggnings- och idrottmiljöpolitiskt program för*

Svensk idrott: Anläggningar och idrottsmiljöer för Svensk Idrott – världens bästa.

[https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/ovrigt/anlaggnings-och-idrottsmiljopolitiskt-program.pdf)

[dokumentbanken/ovrigt/anlaggnings-och-idrottsmiljopolitiskt-program.pdf](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/nya-dokumentbanken/ovrigt/anlaggnings-och-idrottsmiljopolitiskt-program.pdf). (Hämtad december 2021.)

Riksidrottsförbundet (2017). *Idrottens samhällsnytta: En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens mervärden för individ och samhälle*. FoU-rapport 2017:1.

[https://www.rf.se/contentassets/1c20b813753f449197d35a7bda82c850/idrottens-](https://www.rf.se/contentassets/1c20b813753f449197d35a7bda82c850/idrottens-samhallsnytta-anlaggningar.pdf)

[samhallsnytta-anlaggningar.pdf](https://www.rf.se/contentassets/1c20b813753f449197d35a7bda82c850/idrottens-samhallsnytta-anlaggningar.pdf). (Hämtad november 2021.)

Riksidrottsförbundet (2019). *Kommunundersökning 2019*. Rapport.

[https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/kommunundersokning/kommunundersokning-2019/rfs-kommunundersokning-2019-rapport.pdf)

[dokument/kommunundersokning/kommunundersokning-2019/rfs-](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/kommunundersokning/kommunundersokning-2019/rfs-kommunundersokning-2019-rapport.pdf)

[kommunundersokning-2019-rapport.pdf](https://www.rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/nya-dokument/kommunundersokning/kommunundersokning-2019/rfs-kommunundersokning-2019-rapport.pdf). (Hämtad november 2021.)

Spacescape (2021). *Service och mötesplatser i Uppsala: Metodutvecklande stadsbyggnadsstudie av jämlik livsmiljö*.

<https://www.spacescape.se/project/service-och-motesplatser-i- uppsala/>. (Hämtad

december 2021.)

Svenska Gymnastikförbundet m.fl. (2020). *Framtidens idrottshall: Konceptprogram för Framtidens idrottshall*.

<https://whitearkitekter.com/se/forskning-utveckling/framtidens-idrottshall/>.

(Hämtad november 2021.)

Sveriges Kommuner och Regioner (2019). *Anläggningsrapporten 2019: Idrott och fritid*. Rapport.

<https://rapporter.skr.se/anlaggningsrapporten-2019---idrott-och-fritid.html>. (Hämtad november 2021.)

Sveriges Kommuner och Regioner (2014). Anläggningar för kultur, idrott och fritid.

<https://skr.se/download/18.45167e4317e2b341b24b867e/1642763082259/7585-459-5.pdf>

(Hämtad februari 2022.)

Statistikmyndigheten SCB. "Bostadsbestånd". Webbsida.

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/bostadsbyggande-och-ombyggnad/bostadsbestand/>. (Hämtad november 2021.)

Sveriges Skateboardförbund & White Research Lab (2020). *Inkluderande skateanläggningar: En workshopbaserad studie med ickenormativa*

skateboardåkare. Projektrapport. <https://sverigesskateboardforbund.se/anlaggning/>.

(Hämtad december 2021.)